

Coperta și viziunea artistică Radu Șteflea
Toate drepturile acestei cărți aparțin Editury Anastasia.

*

Colecția Caractere
CORNELIU COPOSU

<titlu>Dialoguri cu Vartan Arachelian
Editura Anastasia

*

Cap. I: 6 martie 1945 – <titlu>Instalarea comunismului în România

Vartan Arachelian: Domnule Corneliu Coposu, vreau să vă amintesc că v-am cunoscut cu câțiva ani în urmă, când v-am fost prezentat de bătrânul meu prieten, regretatul Leon

Kalustian. Atunci am aflat că dumneavoastră, împreună cu domnul Carandino, ați anunțat în străinătate că P.N.Ț.

Continuă să existe. La câteva săptămâni a urmat chemarea domnului Carandino la Securitate, unde a trebuit să declare cui a dat manuscrisul de la volumul al II-lea al amintirilor sale.

A fost o întreagă tevatură cu cei care i-au citit manuscrisul.

Dar altceva vreau să vă mărturisesc, faptul că am fost atunci șocat de îndrăzneala pe care ați avut-o, căci nu credeam că vom ajunge într-o bună zi în care dvs. Să fiți președintele recunoscut al PNȚCD. În sfârșit, de curând, am avut privilegiul să vă ascult până noaptea târziu, depănând amintiri din vremuri de altă dată, laolaltă cu analize foarte exacte asupra fenomenului politic actual și să fiu realmente încântat – a câta oară?

— De miraculoasa generație de intelectuali și oameni politici căreia-i aparțineți. Sub această impresie am propus o emisiune la TV. Domnul Răzvan Theodorescu mi-a promis, după aceea mi s-a transmis prin secretară, că domnul

Emanuel Valeriu a avut această idee, ca și cum e o idee originală să-ți propui să faci un interviu cu un șef de partid și, deci, e dreptul lui etc. Etc.

Mă rog, cred că mica mea revanșă este această carte pe care vreau să o fac cu dumneavoastră și dacă Dumnezeu ne va ajuta, sper să ajungem la capătul ei în câteva întâlniri ca cea din astă seară.

Întâmplarea face, iată, să începem această suită de convorbiri în ziua de 6 martie 1991. Unde vă aflați și ce făceați la 6 martie 1945?

Corneliu Coposu: Când s-a constituit guvernul Petru

Groza eram lângă Maniu de câteva zile, după o serie întreagă de convorbiri, de conversații, de întâlniri infructuoase care s-au soldat, în cele din urmă, cu aducerea la guvern a primei echipe comuniste.

În prealabil, Groza a încercat, cu spiritul lui de speculație, să antreneze în această guvernare și membri ai partidului nostru. A avut conversații repetate cu Aurel Dobrescu, Aurel

Leucuția, cu mine, încercând să-și asigure colaborarea unor reprezentanți ai Partidului Național Țărănesc în echipa

Guvernamentală pe care voia să o constituie. Echipă care s-a constituit, așa cum se știe, prin presiunea exercitată în discutarea acestei formule guvernamentale în două moduri:

Pe cale amiabilă, mijlocită de Petru Groza, și prin presiune morală, prin amenințări exercitate de Vișinski. Vișinski era în țară, a avut două audiențe la rege. La ultima audiență, conținutul căreia ne-a fost comunicat imediat, Vișinski a avut o atitudine brutală, plină de amenințări și a dat un ultimatum regelui, ca în termen de o oră să-i răspundă dacă este de acord sau nu cu numirea lui Groza ca prim-ministru și cu schimbarea echipei guvernamentale. Față de ezitățile regelui a insistat, prevalându-se de dreptul lui de a impune o echipă guvernamentală prietenă a Uniunii Sovietice, așa cum se preconizase în prealabil în convențiile dintre marii aliați; furios de ezitățile regelui a plecat trântind ușa de asemenea manieră încât zidul de deasupra canatului ușii s-a crăpat. La o oră după plecarea lui Vișinski, mergândia Palat, e vorba de palatul de lângă Arcul de Triumf, Palatul Elizabeta, unde era reședința regelui, am văzut cu ochii mei urmele gestului violent făcut de Vișinski.

V. A.: Fostul procuror general al Uniunii Sovietice în anii

'30, anii execuțiilor staliniste în masă.

C. C: Vișinski era marele tartor, el are pe conștiință sutele de mii de victime, pentru că, în calitate de procuror general și în calitatea de exponent al puterii represive a regimului stalinist a fost mâna înarmată, ca să spun așa, a regimului. Era de o duritate deosebită; a fost fără niciun fel de reticență și milă împotriva adversarilor politici. A fost un fel de călău nu numai al poporului rus, dar și al națiunilor care au ajuns sub stăpânirea și controlul Uniunii Sovietice.

V. A.: De data aceasta era în București în calitatea lui de ministru de externe al Uniunii Sovietice?

C. C.: Nu, ministru de externe era Molotov. El a fost în calitate de trimis special al guvernului, era ministru adjunct al ministerului de externe și, bineînțeles că a impus regelui acest guvern. Regele nu a avut altă soluție și a trebuit să-i dea un răspuns afirmativ. Astfel ne-am pomenit cu acest

„Guvern de largă concentrare democratică”, prezidat de Petru Groza, în care, pentru aparențe, au fost incluși și niște disidenți din partea Partidului Liberal și ai Partidului Național Țărănesc.

V. A.: Aș vrea să facem o mică paranteză și să-mi spuneți de când îl cunoșteți pe dr. Petru Groza. Cum era Petru Groza în intimitate, ce reprezenta el ca personaj politic?

C. C.: Da, era un om simpatic, aproape nesperios în toate Manifestările lui. Îl cunoșteam de foarte multă vreme, am fost în casa lui de nenumărate ori, aș putea spune că în conversațiile lui și în viață era un șarmant, dar nu avea linie de conduită, era capabil de orice fel de compromis și marșa pe abilitatea lui de a face manevre, de a împăca lucrurile.

Chiar și în preajma formării guvernului prezidat de el a încercat câteva manevre, destul de iscusite, ca să păcălească pe interlocutorii lui. Nu se putea avea încredere în ce spunea.

Era departe de a avea vederi comuniste; convingerile lui, însă, erau fluide și cum a beneficiat și de încrederea rușilor...

V. A.: În anii '30, ce reprezenta el ca personalitate politică în România?

C. C.: În anii '30 nu reprezenta prea mult. A avut la un moment dat inspirația să constituie un fel de partid țăranesc, pe care l-a numit „Frontul plugarilor”. El avea câțiva oameni de casă, devotați și pe care și-a întemeiat organizarea acestui front, o poveste destul de interesantă.

Groza deținea o bancă în Deva, o bancă populară, care avea drept preocupare asistența financiară dată populației, cu împrumuturi și credite mici, limitate, garantate pe proprietăți, pe polițe ș.a.m.d. După perioada de penurie și criză internațională care a afectat și țara noastră, și în special situația țăranilor, la un moment dat a făcut convocarea tuturor debitorilor și de o manieră spectaculară a luat toate polițele țărănești și le-a dat foc. Cu această ocazie a fondat acest faimos Front al plugarilor. Era în perioada de criză, mare lucru nu a făcut, fiindcă era vorba de niște debite în fond pierdute, care erau

nerecuperabile, dar a făcut un gest care i-a adus o oarecare popularitate și care i-a dat posibilitatea să înființeze această formațiune politică care era subvenționată din

„Ajutorul roșu”.

Nu a avut o foarte mare audiență la început, totuși a reușit să-și înființeze o organizație specială în județul

Hunedoara. A încercat să se extindă și în alte județe. Avea în apropierea lui pe Zăroni și alți câțiva oameni de casă, care-i făceau propagandă. Această propagandă nu s-a soldat cu rezultate concrete. Dar se știa de existența unui partid de stânga care reprezenta interesele țăranilor. La un moment dat, la alegerile parțiale din '37, care au avut loc la Hunedoara, când partidul nostru a candidat împotriva partidului guvernamental, susținut de guvernul liberal, Groza s-a prezentat, oferindu-și suportul electoral al formației sale de partid. Deci, în aceste alegeri parțiale, partidul nostru a mers împreună cu acest front al plugarilor. Cu ocazia campaniei

Electorale, care a precedat aceste alegeri, am fost la el acasă, găzduit în vila lui. Atunci am fost și la Zăroni. Avea o gospodărie chibzuită.

V. A.: Am auzit că era un fermier.

C. C: Era un chiabur de mână întâi și nu era un om lipsit de instruire; avea patru clase gimnaziale făcute la un liceu german, citea curent în limba germană, avea o bibliotecă impresionantă pentru un țăran, am găsit la el acasă cam 7 – 800

De volume de cultură generală și de cărți politice. Fusesse delegat și la un congres internațional agrar care avusese loc la Praga.

În ce privește pe Groza era un om abil care-și supraaprecia abilitatea considerându-se înarmat cu o șmecherie care să înfrângă toate rezistențele și să depășească vigilența și atenția interlocutorilor. Altfel în societate era foarte simpatic, avea o familie serioasă. Soția lui era o matroană ardeleană în afară de price fel de critică, care a făcut eforturi să-și crească copiii în mentalitatea clasică a tradițiilor transilvănene, în sfârșit, din punct de vedere politic, Groza nu pricepea mare lucru, dar încerca să suplinească prin abilitate și prin videsug anumite carențe de informație și orientare politică.

Orientarea lui de stânga era de suprafață. dat fiind și situația lui materială apreciabilă, în Deva era aproape stăpânul orașului, avea în proprietatea lui hotel, uzină electrică, restaurant, prăvălii... Chiar vila

lui preferată era făcută pe un teren al oraşului concesionat pentru o sută de ani de către primărie. Deci era un om înstărit. Sigur că pentru situaţia lui, buna lui stare i-ar fi indicat altă orientare decât o orientare de stânga. În această orientare de stânga el vedea o posibilitate de a se afirma. Fără îndoială a făcut multe servicii partidului comunist, poate unele dintre ele le-a făcut inconştient. De fiecare dată în convorbirile nenumărate pe care le-am avut pe vremea când el era prim-ministru al unui guvern comunist, în discuţiile cu mine vorbea despre comunişti calificându-i

„Ăştia!... Când scăpăm de ăştia. Facem tot posibilul... Lasă că o să fie bine, îi ducem noi cu zăhărelul”. Asta era conversaţia lui şi limbajul pe care îl întrebuiţa.

Nu pot să cred niciun moment că ar fi fost sincer devotat cauzei de extremă stângă şi comunistă. Poate la un moment dat s-a considerat ca persoană providenţială menită să treacă printr-o perioadă de aspiraţii şi de confruntări, şi să-şi bată pieptul cu gloria de a fi fost un element util şi salvator pentru burghezia românească. Că de fiecare dată accentua că are el

Grijă şi va veni vremea când se vor normaliza lucrurile şi că ceea ce a făcut el este desigur în favorul suprastructurii din România.

V. A.: Mie mi se pare că a fost un personaj absolut insolit pentru lumea politică din Ardeal. Această şmecherie era mai degrabă comună în Vechiul Regat decât în Transilvania.

Mi-aduc aminte că prima oară când am fost la Deva, nişte vechi prieteni mi-au arătat fosta casă a lui Groza, o casă cu terasă, de fapt nu se vedea acoperişul acela tradiţional al zonei şi mi s-a povestit o legendă locală: într-o zi au venit datornicii lui

Groza să-l roage să le mai facă nişte împrumuturi şi atunci el a ieşit în faţa casei şi le-a spus: „Fraţilor ţărani, s-a plâns el.

Groza, nu am bani nici eu, nu vedeţi că n-am reuşit să-mi pun acoperiş la casă?!” S-au uitat ţăranii şi au văzut că într-adevăr nu era acoperişul acela în şarpantă, şi şi-au zis: săracul de el, bancherul nu are nici el bani. Şi s-au lăsat convinşi. Avea această şmecherie. Nu-i cunosc originea. E adevărat, cum spuneţi şi dumneavoastră, a avut nişte copii crescuţi excepţional, probabil că este meritul soţiei lui. A apucat să fie în Parlamentul României?

C. C.: Da, pe vremea guvernării Averescu. Partidele politice din

Vechiul Regat au căutat să polarizeze în jurul lor simpatii și în Transilvania. Propaganda lor nu a avut prea mare rezonanță și elementele capturate de către partidele din

Vechiul Regat au fost elemente marginale, de multe ori compromise.

Atunci când la aceste partide românești vechi au aderat ardelenii, adeziunea lor a produs senzație, au fost oameni plictisiți de așteptare și de opoziția permanentă la care-i condamna Partidul Național Român din Transilvania (care era intransigent în anumite direcții și refractar la orice fel de compromisuri), deci, văzându-se aceștia în situația de a se eterniza în opoziție, au răspuns unor invitații ispititoare făcute de puterea politică. A fost un gest colectiv al așa-zișilor

„Fripturiști”. Fripturiști i-a botezat Iorga, pentru că s-au lăsat atrași de friptura oferită de guvern.

V. A... – Iorga, deci, a lansat expresia...

C. C.: Au fost câteva nume răsunătoare care au aderat la guvernarea lui Averescu printre care a fost și Petru Groza.

Petru Groza nu a ocupat niciun fel de demnitate și nu a avut nicio funcție în cadrul Partidului Național Român din

Transilvania, fiind socotit, în epoca de dinainte de Unirea din 1918, ca făcând parte din tagma colaboraționiști lor. Nu în sens rău colaboraționism, în Ardeal existau categorii de români

Care erau adepții unor relații amiabile cu stăpânirea și care socoteau că politica cea mai cuminte pe care trebuie să o facă românii din Ungaria e de a practica raporturi bune cu stăpânirea pentru că pe linia unor relații amicale și personale să poată obține ce nu se putea obține pe linia luptei politice.

De altfel într-o asemenea atitudine s-a complăcut

Partidul Național Român între 1869 și 1905, adică o politică necombativă față de regimul care nu recunoștea drepturile fundamentale ale poporului român.

Această pasivitate, care a fost doctrina oficială a partidului, a fost ruptă abia în 1905. În intervalul acesta lumea se manifesta în raporturile cu guvernul, fie de o manieră de colaborare, fie de o manieră de toleranță și de reținere. Din categoria aceasta a pasiviștilor, care a supraviețuit și după schimbarea oficială de atitudine a Partidului Național Român, au rămas o mulțime de transilvăneni, unii

dintre ei oameni integri, de bună credință, cum era marele filantrop Ion Mihu.

Au fost români de prestigiu cărora nu li se poate reproșa nimic, a fost dr. Loga care a adoptat sistemul ăsta de conciliere cu oficialitatea.

Groza făcea parte din categoria acestora. Nu i se poate contesta calitatea lui de român, dar gândirea lui politică era necorespunzătoare de-acum cu atitudinea fermă pe care o luase conducerea partidului care reprezenta în mare majoritate populația românească. De la atitudinea oficială a partidului au făcut excepție numai câțiva reprezentanți proeminenți ai clerului – care justificau ținuta lor prin datoria de a apăra biserica pe care o reprezentau – și o parte a intelectualității. Oamenii aceștia erau blamați de conducerea partidului pentru că nu au luat parte la o luptă destul de grea, la o confruntare obositoare și cu riscuri, dusă tot timpul cu guvernările reacționare și oprimate.

Groza nu a făcut parte din conducerea Partidului Național

Român, totuși la Adunarea națională de la 1 decembrie 1918

A fost și el prezent, deci nu poate fi socotit nici renegeat, niciun om care a făcut compromisuri cu ideea națională. Vreau să remarc că ați făcut o observație foarte justă: printre ardeleni se găsesc puține exemple de oameni de compromis, oameni care să aibă calitatea de a face niște înțelegeri prin concesiuni, de a face retușuri la principiile ferme de manifestare ale unor oameni integri, așa cum s-au manifestat în general oamenii politici din Ardeal înainte de război și în epoca constituirii

României Mari.

Deci, Groza nu a făcut parte din conducerea Partidului

Național Român, nu a luat parte la instanțele constituite la

Adunarea de la Alba Iulia, însă fiind disponibil a fost racolat de către Averescu, care nu avea sprijin electoral în Ardeal și nu se putea întemeia pe adeziuni; el l-a făcut ministru în guvernul său. Se pare că rotunjirea averii lui s-a făcut în timpul acestui ministeriat, care a pus în aplicare reforma agrară și care dădea infinite posibilități, mai mult sau mai puțin oneste, de făcut avere.

V. A.: Cum a ajuns Vișinski să aducă la guvernare pe Petru

Groza. El a făcut servicii comuniștilor prin „Ajutorul roșu”?

C. C.: El a beneficiat de o considerație oarecare și ca urmare a

fost susținut și de uneltele locale ale ocupanților;

Se poate afirma că partid comunist în România nu a existat înainte de ocuparea sovietică a țării. Ceea ce se spune azi că era partidul comunist, e o exagerare: numărul adeptilor a fost sub 1.000, și erau cunoscuți la Siguranța statului ca elemente alogene cu idei comuniste, căci aceștia – majoritatea dintre ei erau maghiari și evrei, comuniști, probabil, prin convingere;

Ei nu reprezentau un partid propriu-zis. Ambasadorul Novicov, ministru sovietic la Cairo, cu care opoziția din România a dus tratative pentru încheierea armistițiului cu România, a avut ideea de a sugera integrarea în opoziția unită, condusă de

Maniu, constituită până – atuncea de Partidul Național Țărănesc.

Partidul Național Liberal și Partidul Social-Democrat și pe comuniști. La această sugestie Maniu a răspuns „că nu avem în țară un partid comunist de care să se țină seama și că prezența lui într-o conspirație ar putea reprezenta numai dezavantaje”.

Novicov a fost de acord că partidul comunist e inexistent în România dar a făcut sugestia că pentru ca opoziția să fie reprezentativă în fața străinătății ca o coaliție antihitleristă și antidictatorială, ar fi bine să fie reprezentate toate orientările politice. Vreau să fac o mică paranteză. Aceste schimburi de telegrame s-au făcut sub cifru și absolut clandestin, noi fiind sub ocupație germană și sub o guvernare dictatorială, sub guvernarea lui Antonescu.

V. A.: Am avut o lungă conversație cu domnul Vișoianu la Washington, anul trecut și-am înregistrat-o.

C. C.: Vișoianu se menține foarte bine, e de o luciditate deosebită, am primit o scrisoare de la el și scrie foarte lizibil, fără să demonstreze prin grafia lui bătrânețea și are și o judecată foarte bună.

V. A.: E formidabil la 94 de ani!

C. C.: E de o luciditate deosebită.

V. A.: O să discutăm și despre acest lucru, dacă o să putem, deci, totuși de ce s-au oprit rușii la dr. Petru Groza?

Nu e întâmplătoare întrebarea aceasta, căci, iată, zilele trecute am primit un telefon de la un prieten din Deva, care mi-a spus că ei n-au dărâmat statuia lui Groza din centrul orașului.

C. C.: Groza avea o oarecare audiență în mediile

Kremlinului datorită serviciilor făcute înaintea războiului, acceptând voluntar să fie cutia poștală a „Ajutorului roșu” venit de la

Moscova și destinat câtorva dintre fruntașii comuniști, sau hai să generalizăm, mișcării comuniste din România, în calitatea asta, bineînțeles că el își crease deja legături cu anumiți exponenți ai PCR. Există partid comunist interior și partid comunist care se găsea la Moscova; fără importanță numerică și unul și celălalt.

V. A.: Ca să spunem așa, aripa românească condusă de Gheorghiu-Dej, aripa moscovită condusă de Ana Pauker.

C. C.: Gheorghiu-Dej a intervenit târziu, Pătrășcanu era liderul de aici. Existau aceste două organizații în permanent conflict. Bineînțeles, Kremlinul și Kominternul agreeau pe exponenții de la Moscova, care erau fideli și nu ieșeau din cuvântul lor.

Aici, în România, conducerile comuniste, care s-au succedat după Cristescu, au fost compuse din elemente străine, unii nu aveau nicio contingentă cu România.

V. A.: Unii dintre ei nu știau o boabă românește.

C. C.: Bineînțeles.

V. A.: A fost și un bulgar printre ei, secretar general al partidului.

C. C.: Bulgar, ucrainean și un evreu ungur, în sfârșit... Dar ei judecau prin prisma orientărilor date de Komintern, iar

Kominternul era dirijat de interesele sovietice, în situația asta în România propriu-zisă...

V. A.: Iertați-mă, mai fac o paranteză: Printre comuniștii plecați la Moscova se afla și tatăl actualului prim-ministru?

C. CrWalter Roman s-a evidențiat în războiul din Spania, după care s-a dus la Moscova și a venit în țară având printre altele sarcina de a organiza, după model sovietic, Securitatea românească. Este, cum am zice, tatăl securității românești.

V. A.: Nu numai tatăl prim-ministrului de azi.

C. C.: Da. Am avut ocazia să-l cunosc. Era un om inteligent; inițial fusese funcționar de bancă, la Banca ardeleană din Oradea, de unde a dispărut fără urmă la un moment dat, atunci când – am aflat mai târziu – aplecat voluntar în războiul civil din Spania.

V. A.: Când l-ați cunoscut, înainte sau după al doilea război?

C. C.: Nu, nu, târziu, după război, când el avea sarcina să verifice niște mărturii asupra evenimentelor politice din timpul războiului și din preajma loviturii de stat de la 23

August. Fusese însărcinat de către Gheorghiu-Dej să strângă mărturii de la fruntașii comuniști pentru a reconstitui evenimentele

premergătoare armistițiului de la 23 august;

Fiindcă circulau fel de fel de versiuni și de minciuni; el m-a rugat să citesc o seamă de declarații pe care le luase de la așa-zișii protagoniști ai acțiunii comuniste pentru schimbarea de la 23 august. Și m-a întrebat: „domnule, ce spuneți de declarațiile astea?” Eu i-am răspuns destul de brutal: „toți mint”. „Exact, asta e și concluzia mea”.

Deci el ajunsese la concluzia că toți cei interogați acolo, o serie întreagă de fruntași comuniști, între care Pârvulescu.

Constantinescu-Iași, Iosif Rangheț – nu mai vorbesc de ceilalți care aveau un rol în conducere: Bodnăraș sau Foriș – fiecare încerca să tragă spuza pe turta lui, exagerând și inventând departe de realitate. I-am spus foarte cinstit care este opinia mea. Printre altele, era destul de nedumerit de declarațiile făcute de Bodnăraș. Bodnăraș reușise să inducă în eroare lumea prietenilor lui, invocând un mandat pe care l-ar fi primit din partea Kremlinului, ca să organizeze aici P.C.R. La ora aceea singurul responsabil numit de Kremlin sau de

Komintern, cum doriți, era Foriș, dar Foriș era retras în ilegalitate și trăia ascuns.

Bodnăraș, care nu venea de la Moscova, ci ieșise din închisoarea de la Caransebeș, unde ispășise o pedeapsă de cinci ani, după rejudecarea procesului lui de trădare, prin care a fost condamnat la muncă silnică pe viață, căci în momentul în care părăsise România avea calitatea de ofițer activ de artilerie...

V. A.: Dezertase...

C. C.: Aruncându-și hainele pe țărm și trecândânot Nistrul.

V. A.: Deci, când se-ntâmpla, înainte de-al doilea război?

C. C.: Da, sigur. El a fost trimis din nou în țară și

< înșărcinat cu anumite sarcini de partid. A fost arestat.

! I s-a rejudecat procesul de trădare în care a fost condamnat în contumacie. El, deci, ieșise din închisoarea din

1 Caransebeș și în mod surprinzător nu a fost trimis după obiceiul timpului în domiciliu obligatoriu, că așa se întâmpla cu cei cărora le expirau pedepsele și erau eliberați din închisoare. Se pare că a contractat un angajament cu

Siguranța Statului ca să livreze anumite informații, privind, să zic, mișcarea comunistă. Angajament pe care nu l-a respectat. El s-a refugiat de la București la Galați, unde avea un frate, pe Manole Bodnăraș, care i-a găsit acolo o casă conspirativă și de unde a apărut

mult mai târziu, și anume în primăvara lui '44. Având cunoștință de animozitatea dintre

Foriș, pe de o parte, și de Pârvulescu și Iosif Rangheț pe de altă parte – amândoi în dușmănie cu Foriș – Bodnăraș a intrat în complicitate cu ei. Trinitatea aceasta l-a căutat pe Foriș; ei aveau posibilitatea să detecteze locul unde se afla ascuns – lucru pe care Siguranța Statului nu era în măsură să-l facă – și au ajuns la el, l-au agresat, l-au legat și sub amenințarea cu pistolul l-au obligat să le predea arhiva și toate secretele organizatorice ale partidului. L-au ținut în postura aceasta de arestat, pe Foriș, în timpul ocupației germane, de la 2 aprilie

'44, și până în toamna anului '44, deci arestat de ei, în timpul dictaturii lui Antonescu și al ocupației germane. L-au ținut acolo până la sosirea exponenților Kremlinului, deci după ocuparea sovietică a României.

În momentul când reprezentanții autentici ai

Kominternului – Ana Pauker, Vasile Lucai-au luat la întrebări pe frunzașii comuniști despre ce s-a întâmplat cu Foriș, care era ultimul secretar general al partidului, cei vinovați, ca să nu se expună la anumite sancțiuni din partea conducerii moscovite a partidului pentru atitudinea adoptată față de

Foriș, lucru care constituia o abatere de la disciplină și o nerespectare a consemnului dat de Internaționala Comunistă, l-au luat pe Foriș, care continua să fie ținut sub supraveghere

— Era un fel de arestat al partidului comunist – l-au dus la o sedință unde l-au căsăpit, l-au omorât cu răngile. Cu acest prilej a fost ales Gheorghiu-Dej.

V. A.: Despre Gheorghiu-Dej v-aș ruga să vorbim într-un capitol special. După această lungă paranteză să ne întoarcem la dr. Petru Groza, dacă credeți că sunt lucruri definitorii de adăugat.

C. C: Vreau să vă spun un amănunt care este oarecum definitoriu pentru Petru Groza. Eu am continuat să am relații foarte bune cu Petru Groza și cu toată familia lui. Și în timpul când a fost prim-ministru i-am făcut câteva vizite, unele interesate. La un moment dat mi-a fost luată mașina cu care îl transportam pe Maniu și m-am dus la el ca să obțin scoaterea mașinii de sub confiscare. A luat măsuri ca să mi se restituie mașina care de altfel era abuziv confiscată, fără nicio îndreptățire. (Maniu n-a avut în viața lui mașină, s-a

Servit de prieteni pentru deplasările pe care le avea de făcut.)

Aș vrea să vă relatez o întâlnire pe care am avut-o după ce

Groza a reușit să fie primit de Stalin. Aveam o problemă administrativă care trebuia soluționată de Groza. Nu mai știu exact dacă nu era vorba cumva de o arestare abuzivă a unui prieten politic pentru care încercam să intervin. De altfel, fac o paranteză, puterea lui Groza era minimă, nu putea realiza mare lucru, decât dacă reușea să se explice față de frunțașii comuniști; uneori, dacă era vorba de o problemă minoră reușea; încolo prezența lui era pur formală în fruntea guvernului, în sfârșit, mi-a povestit la întrebarea mea, „ei, cum a fost la Moscova?” audiența lui la Stalin.

V. A.: Avea umor?

C. C.: Da. Mi-a spus că ajuns în anticameră, după ce i se fixase audiența și la un moment dat s-au deschis ușile, a ieșit o secretară care l-a anunțat: „Poftiți la Generalissim”. „Și am intrat acolo – vă reproduc cuvintele lui – m-am apropiat de el, el stătea pe un soi de cotineată, ceva mai înaltă decât podeaua, m-am aruncat în genunchi, i-am sărutat picioarele și i-am spus: «în sfârșit, mi-am atins idealul meu de mic copil. Ziua asta va fi cea mai frumoasă zi din viața mea». Stalin, vădit impresionat, m-a luat de braț, m-a ridicat, m-a îmbrățișat, îi făcuse o impresie deosebită ciroul meu, și pe urmă am stat de vorbă amiabil”. Zicea: „cred că l-am câștigat – ți-am spus eu că eram un teatralist fără pereche”.

V. A.: Țsta era omul!

C. C.: Închid citatul și vreau să spun că, într-adevăr, timpul a confirmat treaba asta, fiindcă la un moment dat, când

Stalin sau Kremlinul a procedat la schimbarea tuturor personalităților puse în fruntea țărilor concentrate în ligheanul socialist, Groza a fost lăsat pe poziție datorită acestei simpatii pe care a reușit să i-o câștige lui Stalin. L-a impresionat bufoneria asta la care s-a pretat. Țsta era omul.

V. A.: Și să revenim la 6 martie 1945.

C. C.: La 6 martie 1945, în urma intervenției brutale a lui

Vîșinski, regele Mihai nu a avut încotro și a acceptat să-l numească pe Groza prim-ministru. În preajma numirii s-au făcut niște încercări, s-a vehiculat soluția unui guvern

Vișoianu, a unui guvern Știrbei, încercări care, bineînțeles, n-au satisfăcut exigențele rusești și până la urmă Vîșinski a pretins ca să fie

numit Groza prim-ministru. A fost numit, iar el a constituit primul guvern comunist la care au luat parte și niște, așa-zisi, exponenți ai burgheziei, de care comuniștii s-au scuturat rând pe rând în preajma alungării regelui:

Tătăărăscu a fost eliminat în toamna anului 1947, Anton

Alexandrescu a fost păstrat de formă – Anton Alexandrescu făcuse o sciziune național-țărănistă lipsită de importanță – l-au făcut ministrul cooperăției și după aceea l-au aruncat într-o slujbă pe la Banca Națională. Făcuse parte din tineretul național țărănist. Era un om foarte ambițios, e adevărat că a avut întotdeauna vederi de stânga, de aceea era nemulțumit de importanța care i se acorda în partid.

V. A.: Dar și partidul dvs. Era un partid de stânga.

C. C.: Da, dar în cadrul partidului nostru existau, concomitent, mai multe tendințe de la centru dreapta până la centru stânga, erau oameni și oameni, cu concepție de stânga, ca să zic concepții mai progresiste, dar erau unii cu concepții mai conservatoare, însă toate hotărârile se luau cu majoritate de voturi și ele trebuiau respectate de întreg partidul; cei care nu se conformau erau puși în afara lui. Deci au fost la noi oameni de stânga, au fost și conservatori, de altfel, prin fuziunile pe care le-a făcut partidul după primul război mondial, au pătruns în partid și conservatori autentici, moștenitori ai tendinței conservator-democratice a lui Tache Ionescu, oameni care au intrat în corpore în partidul nostru, sau conservatori din gruparea lui Iorga care și el a făcut fuziune cu noi iar la dezlipirea lui de partid a lăsat, totuși, anumiți membri în cadrul partidului nostru, membri care nu l-au urmat. Mai erau și stângiștii lui Stere sau ai dr. Lupu; aveam tendințe diferite dar, asta nu împiedica unitatea partidului și respectul membrilor săi pentru hotărâri luate cu majoritate, hotărâri care erau considerate, repet, obligatorii pentru toată lumea.

V. A.: Care a fost atitudinea partidului dvs. La 6 martie

1945? Insist foarte mult față de această dată pentru că a fost ziua instalării comunismului în România.

C. C.: Au fost proteste foarte violente pe linie internă iar pe linie externă repetate intervenții la misiunile aliate de control ale Angliei și Americii, nenumărate memorii adresate de Maniu acestora: vice-mareșalul aerului Stevenson pentru

Marea Britanie și generalului Schuyller pentru Statele Unite.

În vremea aceea misiunile aveau un caracter militar, deși aveau

în componența lor și exponenți civili ai guvernului de la Washington și ai guvernului de la Londra. Prin aceste misiuni se cerea aplicarea acordului de la Potsdam, revenirea la normalizare și apărarea poporului român de abuzurile și excesele armatei sovietice de ocupație. Clauza stabilită de

Maniu, în numele opoziției, la negocierea armistițiului de la

Cairo, care a fost acceptată de cele trei puteri aliate, ca armata sovietică de ocupație să părăsească teritoriul României la 60

De zile de la terminarea războiului, n-a mai fost luată în considerație la Moscova, unde nu s-a mai precizat nimic în legătură cu prezența și continuitatea armatei sovietice de ocupație în România și, bineînțeles, urmând politica sovietică armata de ocupație a rămas în România încă patrusprezece ani. Atunci ea a fost scoasă din țară datorită unei șmecherii, a unei abilități de-a lui Gheorghiu-Dej, fiindcă în alte țări mai există și azi armată de ocupație, în țări care au intrat în sfera de influență sovietică.

V. A.: Istoriografia comunistă vorbește de o presiune a maselor făcută înainte de 6 martie 1945 pentru instalarea guvernului Petru Groza. Care a fost realitatea politică a

Bucureștiului în acea perioadă? Au fost demonstrații, mitinguri?

C. C.: Au fost demonstrații organizate. Pe vremea aceea teroarea o exercita nu atât partidul comunist, ci trupele sovietice de ocupație. Aceste trupe intrau în alarmă în orice moment socotit critic, de exemplu, vă dau unul singur, de 1 decembrie '44, s-a făcut festivitate la Ateneu, de aniversare a

Unirii. Ateneul a fost înconjurat de tancuri sovietice.

Participanții la această festivitate au fost agresați de niște oameni aduși cu camioanele, după metoda stalinistă.

I-au întâmpinat, la ieșirea din Ateneu, cu bastoane, cu vociferări, cu amenințări. Ei își permiteau luxul de a profera aceste amenințări și insulte și de a exercita presiuni morale și chiar agresiuni, fiindcă aveau la spate armata sovietică.

Manifestațiile de stradă organizate de comuniști erau semnalate în ziare ca participări de sute de mii de oameni, în realitate erau foarte modeste, cam ceea ce puteau scoate, cu forța, din întreprinderi și din fabrici, pe bază de ordine și pe bază de mobilizare făcută de activiștii de partid. Nu am văzut nicio manifestație care să fi adunat, să fi polarizat oameni din convingere, sau din entuziasm, ci pur și simplu

niște participări obligatorii pe care le organizau grupul de activiști care manipulau pe vremea aceea, muncitorimea română, intrată în panică. Deci, nu am socotit că ar fi existat vreun pericol sau vreo presiune deosebită exercitată de masele muncitorești. La 8 noiembrie '45, de exemplu, când s-a făcut manifestația de ziua regelui Minai, în favoarea regelui, la care a participat lumea din București cu mare însuflețire, toate încercările făcute de către comuniști de a împrăști această manifestație, prin echipe de muncitori aduși cu camioanele.

A fost inoperantă. Mai mult decât atât, oamenii aduși cu forța pentru a-i teroriza și împrăști pe manifestanți au fost obligați să fugă, iar camioanele lor au fost răsturnate și incendiate.

Nu reprezentau o forță masivă care să poată intimida populația. Intimidarea era făcută de armata de ocupație sovietică.

V. A.: în sprijinul acestei afirmații, vă aduc și eu o mărturie din Constanța. Mi-a povestit un comunist din ilegalitate cum a fost luată prefectura din Constanța. A fost asediată și apoi ocupată de un batalion de ostași sovietici care erau îmbrăcați în haine muncitorești, în pufoaice și purtau arma automată sub pufoaică; ei au pus mâna pe prefectură.

După aceea s-a scris atâta literatură despre luarea prefecturii de către muncitorime, s-a făcut și un film cu o participare masivă de figuranți; a fost un asediu făcut de fapt, de armata sovietică îmbrăcată în pufoaice muncitorești!

Care mai sunt amintirile dvs. Legate de ziua de 6 martie '45?

C. C.: în ziua de 6 martie, în momentul când se constituia guvernul Petru Groza, când se aștepta rezultatul audienței lui

Vișinski la rege, mă aflu în casa lui Barbu Știrbei, care acum e transformată în Muzeul sticlei. Ginerele lui, Grigore

Niculescu-Buzești, nu mai făcea parte din guvernul Rădescu.

Ministru de externe era Vișoianu, iar noi așteptam sosirea lui ca să ne comunice rezultatul audienței lui Vișinski la rege. A

Sosit, ne-a comunicat rezultatul. Nu era o surpriză căci Maniu prevăzuse, în mare, desfășurarea evenimentelor din România.

În repetate rânduri mi-a spus: „Trebuie să mă specializez în bridge, căci vom juca bridge pe săturate când vom fi ostateci la ruși, fiindcă ne vor lua ostateci și ne vor ține până când vor ajunge la un modus vivendi cu Occidentul, când vor face schimb de ostateci”. Avea

viziunea aceasta. Nu s-a gândit niciodată că va fi trimis în judecată și băgat în temniță de români, însă vedea desfășurarea în viitor a unei acțiuni de constrângere rusești, acțiune de șantaj împotriva occidentalilor, prin capturarea de ostateci.

Ne-am dat seama că hotărârea era luată, și orice fel de proteste vom face ele, vor rămâne pur formale. Se configura de-acum, cu toate că nu se știa cu exactitate cuprinsul înțelegerii din 1943 de la Moscova și a înțelegerii de la Yalta, asupra târgului făcut cu privire la sferele de influență. Sigur că lucrurile erau ținute în parte, încă secrete.

Acest secret a fost păstrat în mod deliberat și de reprezentanții diplomatici occidentali care erau în legătură

Permanentă cu Maniu, cu scopul de a nu dezarma rezistența românească, pe de o parte, și pe de altă parte de a nu deconspira actul de lașitate făcut de puterile occidentale care au vândut sud-estul Europei rușilor, prin înțelegerea asupra împărțirii sferelor de influență, îmi amintesc, cu ocazia punerii în aplicare a acordului de la Moscova, respectiv a acordului de la Potsdam, care a fost apoi perfectat la Moscova, că au venit din partea guvernelor marilor aliați, cei trei reprezentanți diplomatici: Vișinski din partea rușilor, Clarck Kerr din partea englezilor și Harriman din partea americanilor; fiecare a avut convorbiri secrete cu Maniu.

La convorbirea cu Clarck Kerr, la care am asistat, la întrebarea lui Maniu, acesta a negat orice aranjament făcut în dauna României. El a răspuns ambiguu, insistând asupra faptului că vor fi alegeri libere, democratice, garantate de cele trei mari puteri. Maniu i-a replicat că nu este nevoie de garanții așa de mari, mai ales că știe că americanii nu vor mobiliza flota a șasea și nici englezii nu vor aduce regimente de scoțieni pentru a garanta libertatea alegerilor din România. „Avem nevoie – a spus el – de garanții minore, dar eficiente. Cum ar fi neutralizarea ministerului de interne și ministerului de justiție”.

V. A.: La justiție era Pătrășcanu, iar la interne era de-acum Teoharie Georgescu?

C. C.: Da, Pătrășcanu și Georgescu. Erau comuniști. Am văzut ulterior, mult mai târziu, memoriile lui Clarck Kerr care a avut cinismul să arate cum a trebuit el să mintă pe reprezentanții opoziției, asupra intențiilor occidentale. Iar în memoriile lui Harriman, scrie negru pe alb, că în drumul spre

București, pentru aplicarea acordului de la Potsdam, la

Moscova, discutând cu Vîșinski, l-a întrebat: „Domnule ministru, ce procentaj „credeți că va realiza PCR la alegerile libere?” La care, zâmbind, acesta i-a răspuns: „Dacă ar fi alegeri libere ar lua vreo 7 – 8 % ca în Finlanda, dar alegerile nu vor fi libere și PCR va lua 80 %, fiindcă noi avem nevoie de guverne prietene. Opoziția din România numai prietenă a U.R.S.S. Nu poate fi numită”. Vîșinski a definit cu cinism care va fi atitudinea Moscovei, lucru pe care Harriman l-a înregistrat, dar nu a suflat o vorbă despre el, decât în memoriile care i s-au publicat postum...

V. A.: Domnule Coposu, totuși de ce încercau puterile occidentale să dezinformeze opoziția din România din moment ce ajunseseră la un târg cu Moscova?

C. C.: Puterile occidentale erau într-o situație penibilă.

Nu uitați că acest război a fost declarat pe baza principiului de etică internațională, ori în conformitate cu această etică și cu convenția cunoscută sub numele de „Charta Atlanticului”.

Ei au statuat că niciun stat beligerant nu va putea face expansiuni teritoriale și, în plus, vor adopta frontierele existente de după primul război mondial.

Cu garanția aceasta, noi aveam certitudinea că Basarabia și Bucovina de Nord vor aparține României, pentru că nu se admiteau niciun fel de modificări de frontieră, „Charta

Atlanticului” fiind semnată și de Uniunea Sovietică.

Confruntată cu interdicția de expansiune – rezultată din conținutul „Chartei Atlanticului” – Uniunea Sovietică a invocat argumentul că nu este vorba de o expansiune, ci de un acord amiabil intervenit în 1940, între guvernul român și guvernul sovietic, care și-au făcut un aranjament inter partes, deci nu e vorba de violarea unui principiu și nici de o expansiune teritorială.

Aliații occidentali, care știau că au contractat o obligație morală în fața întregului univers, care a fost antrenat în acest război, erau în postura jenantă de a recunoaște că s-au târguit asupra frontierelor și că au vândut 200 milioane de europeni pentru a salvagarda niște interese de moment. Dacă este să fim obiectivi, trebuie să recunoaștem, că situația occidentalilor devenise destul de critică, în urma colaborării contractate cu Uniunea Sovietică, americanii au continuat să livreze cu nesăbuință, în cadrul legii de împrumut și închiriere.

Uniunii Sovietice, alimente, echipament de război, arme, muniție, mijloace de transport, mult peste necesități, iar

Uniunea Sovietică, prin guvernanții săi, foarte grijulii, au depozitat tot acest material și la încheierea războiului rușii dispuneau de echipamente militare suficiente pentru a le permite prelungirea războiului cu încă doi-trei ani. În același timp Marea Britanie era suptă de toate rezervele, iar disponibilitățile americane erau confruntate cu dificultățile de transport pe o distanță așa de mare.

În acel moment Aliții occidentali tremurau de groază că armata sovietică nu se va opri pe Elba, ci va înainta până la Canalul Mânecii, fără a i se putea opune forțe eficiente. Nici nu știu de ce Stalin n-a făcut-o, pentru că putea reuși fără prea mari dificultăți. După ce au lichidat rezistența germană din jurul Berlinului, armatele de ocupație anglo-americane și franceze, care erau în partea occidentală a Germaniei, nu puteau opune rezistență unui asalt al armatei sovietice, care dispunea de rezerve umane incommensurabile și de material

Militar american. Armata URSS a intrat în România cu echipament american, conserve americane și cu armament american! Până la atingerea frontierei României, când conducerea armatei sovietice a hotărât schimbarea însemnelor și a gradelor militare, armata sovietică avea o organizare sui-generis. Gradele erau însemne geometrice, cu care era greu să te descurci: pătrate, romburi. Știu că politrucul, care era cel mai mare în grad din unitatea militară, avea un cerc ca semn distinctiv, iar celelalte grade nu aveau importanță în raport cu el. Un om cu cerc, având grad de locotenent, era mai mare în grad și avea în subordinea lui colonelul care comanda unitatea. A fost o tevatură întreagă, când, după primăvara lui

'44, s-au răspândit instructaje și desene cu noile grade ale armatei. Au readoptat însemnele și gradele de pe vremea țarismului și când au apărut prima oară în România cei mai încântați de uniformele astea, așa de pompoase, erau chiar ei, militarii sovietici!

V. A.: Deci, puterile occidentale erau speriate de ursul care intrase în această menajerie de sticlă, cum fusese Europa pentru Rusia comunistă.

C. C.: Se așteptau cu îngrijorare la nerespectarea de către

URSS a înțelegerii de întâlnire convenită pe Elba. În condițiile acestea au fost dispuși să facă rușilor orice concesii.

Din literatura și corespondența publicate ulterior, rezultă că

atât guvernul SUA cât și guvernul Marii Britanii încercau, prin instrucțiuni și explicații, să tempereze zelul ofițerilor din

Comisia aliată de control, care erau dispuși să intre în confruntări cu rușii, în ce privește rosturile și drepturile lor în cadrul acestui organism colectiv de supraveghere a ocupației;

Unii militari occidentali revendicau dreptul la replică și pretindeau a fi puși pe picior de egalitate cu rușii în toate problemele cu care era confruntată comisia, în timp ce ei primeau instrucțiuni, de la guvernele lor, să accepte punctele de vedere sovietice și să stea liniștiți. La un moment dat, un lucru care n-a fost publicat, noi îl știm din intimitatea exponenților acestor Comisii aliate de control, echipele engleză și americană au demisionat în bloc ca semn de protest față de situația umilitoare în care îi puneau guvernele lor față de sovietici. Au venit mediatori ca să dezamorseze scandalul și să le arate ce impact ar produce această manifestare de insubordonare față de ordinele primite. Chestiunile acestea se desfășurau printr-o corespondență secretă. Ceea ce am sesizat noi la ora aceea, respectiv Maniu, era un total dezacord între cei din comisii și guvernele lor.

Maniu remarcase primul gravitatea situației României, după conferința de la Teheran, când a fost înlăturat definitiv planul lui Churchill de debarcare. Maniu avea asigurări de la

Churchill că debarcarea aliată se va face în Marea Neagră, cu concursul Turciei antrenată în război, pe linia Nistrului, și pe linia Kurzon până la Karelia finlandeză, întâlnirea de pe Elba ar fi trebuit să se întâmple pe Nistru! În această ipoteză, rușii nu ar fi intrat în Europa, lucru salvator pentru țările europene din est.

Maniu avusese aceste asigurări concrete din partea lui

Churchill, care, în paranteză fie spus, și-a apărat cu multă dârzenie și multă pasiune punctul acesta de vedere, însă n-a ajuns la niciun rezultat datorită solidarizării lui Roosevelt cu

Stalin, cu punctul de vedere rusesc. Aici, trebuie subliniat că

Pentagonul a determinat această solidarizare, căci în viziunea sa o debarcare aliată de pe Marea Neagră și pe linia Nistrului continuată cu linia Kurzon ar fi fost mai dificilă decât o debarcare în Atlantic. Argumentele priveau dificultățile de desfășurare a frontului și, în plus, ezitățile Turciei, care era foarte greu de convins să intre în război alături de Aliați.

Argumente pro și contra existau: adevărul adevărat e că

Churchill a susținut cu încăpățănare această debarcare și teza sa era că rușii trebuie împiedicați să intre în Europa. N-a fost să fie așa. În momentul în care el a văzut că această concepție nu are audiență la Aliți, s-a gândit să salveze ce se mai putea salva. Fiind legat sentimental de Grecia (amintiri din primul război, când a fost vinovat de eșecul suferit în Bosfor) a ținut cu orice preț să se asigure de independența și colaborarea grecească.

V. A.: A fost singura țară din Balcani la care a ținut foarte mult.

C. C.: De aceea a apăsat pedala pe susținerea intereselor grecești. Trebuia să dea ceva în compensație, mai ales că

Polonia era scoasă din discuție, întrucât acolo rușii nici nu voiau să audă de respectarea principiilor din cauza încălcării cărora izbucnise războiul; rușii voiau Polonia înjumătățită și la totala lor discreție, în compensarea Greciei a fost dată

România, unde s-a acceptat ca 90 la sută a intereselor să fie sovietice ȘMO la sută occidentale, adică un raport invers față de Grecia, în ce privește restul țărilor din Est a fost un târg ca la tarabă, 50 la sută – 50 la sută, 40 la sută – 60 la sută, în orice caz s-a recunoscut primatul URSS de a controla toate țările din sud-estul Europei.

Așa se face că în teritoriile ocupate de sovietici – 18

România, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Albania.

Bulgaria – noi fiind cei mai apropiați de sovietici bineînțeles că am fost și cei mai expuși la procesul de sovietizare.

V. A.: Fiind și o insulă de latinătate în marea aceasta slavă, a fost sporită presiunea asupra României.

C. C.: Evident, loial ar fi fost ca această înțelegere să ne fi fost făcută cunoscută – mai ales că eram aliați fideli

Occidentului – și să fim avertizați la ce suntem sortiți o perioadă de timp – adică discreției Moscovei – și, deci, să nu ne cramponăm în iluzii, fin să fac aici o precizare: într-o telegramă cifrată, existentă și azi în arhiva Pentagonului, adresată de Churchill lui Maniu prin intermediul garnizoanei militare de la Foggia, se preciza: „Încetați propaganda ostilă împotriva URSS la a cărei totală discreție veți fi foarte curând”.

Telegrama era din 1942. Era în vremea în care la noi se făcea o propagandă ostilă URSS, fiind atacat violent comunismul și URSS.

La încheierea războiului, deci în primăvară lui '45, în preajma joncțiunii dintre armatele aliate și sovietice, guvernul englez și cel

american erau obsedate de teama că armatele sovietice vor continua ofensiva până la Canalul Mânecii.

Aceste temeri se datorau concesiilor pe care le-au făcut

Churchill și, mai ales, americanii. România a avut marele ghinion ca tocmai consilierul politic al lui Roosevelt, în care acesta avea o desăvârșită încredere, Hopkins, să fi fost cumpărat de ruși. Nu știu dacă a fost cumpărat cu dolari, dar știu că, pur și simplu, a fost primit la Moscova ca un împărat, i-a fost pus la îndemână tot confortul, toate avantajele, gurile rele spun că și artistele de la Balșoi, în orice caz a raportat lui

Roosevelt niște date absolut eronate în ce privește posibilitatea de adaptare la noua situație a URSS, lăsându-l pe Roosevelt, care era complet neinforma, să creadă că dacă se vor face concesii se va putea ajunge la o armonizare a URSS

Cu țările răsăritene. Concepția lui Roosevelt despre viitoarea organizare a lumii era din naștere defectuoasă pentru că era afectată de două greșeli majore, pe care președintele american și-a proiectat întreaga concepție de dirijare a lumii în perioada postbelică. Mai întâi era o ancestrală concurență cu Anglia; în capul lui Roosevelt stăruia ideea de dislocare a Angliei de pe poziția de factor de căpetenie a echilibrului mondial. Politica de echilibru a Angliei, care a dat rezultate fructuoase de-a lungul a trei secole, îi apărea ca un fel de sfidare a Americii, care devenise, după primul război mondial, cea mai puternică din lume. Pe de altă parte avea marota desființării imperiului

Colonial britanic, luând toate măsurile hotărâtoare, în momentele cruciale ale războiului. El avea, deci, în subconștient aceste două teze pe care voia să le realizeze, adică desființarea imperiului colonial și dislocarea de pe poziția majoră a imperiului britanic. Ținând seama de aceste considerente, relațiile lui Hopkins sî conveneau de minune.

Hopkins a reușit să-l convingă ca să elaboreze o strategie, pe care de altfel a deconspirat-o și față de cardinalul Spelmann și față de delegația sionistă, care pleca la Moscova: ideea că

Europa Răsăriteană trebuie lăsată la discreția Uniunii

Sovietice, și chiar – el mergea mai departe – întreaga Europă să cadă sub controlul Uniunii Sovietice iar Anglia și cu USA

Să împartă celelalte părți ale globului. El accepta prioritatea

Uniunii Sovietice în raportul cu țările europene și în special cu țările limitrofe.

Pentru el ideea de a subordona intereselor sovietice țările din mijlocul și estul Europei, avea o bătaie lungă, dar și o iluzie tot atât de mare: că acest contact european cu Uniunea

Sovietică va determina o afectare a principiilor comuniste și o reglementare a situației care să ducă armonios, din combinația de interese dintre țările capitaliste și imperiul comunist, la un status quo.

Deci, în momentul în care Churchill a văzut că teza lui cu cel de-al doilea front nu e împărtășită și nu are nicio șansă de reușită, a încercat să câștige ce mai putea câștiga în interesul imperiului britanic și de aici ideea lui – pe care o avea dinainte de primul război mondial – ca să nu permită pătrunderea rușilor în Dardanele. A avut prioritate aici și exceptarea Greciei de la influența sovietică: avea nu numai un interes sentimental, dar și un interes geopolitic pentru asigurarea poziției de echilibru. Datorită acestei înțelegeri, noi am fost.

Ca să folosim un cuvânt nu tocmai potrivit, dar apropiat de situația creată, vânduți rușilor.

V. A.: Sacrificați, la urma urmei.

C. C.: Pentru o lungă perioadă de timp fără să fim preveniți – aici fac o paranteză – căci știind asta politica românească putea să se orienteze de altă manieră: occidentalii n-au avut loialitatea să ne pună în cunoștință de cauză cu soarta pe care ne-au croit-o. Ce am fi putut face dacă eram corect informați⁹

Se putea încerca o politică de conviețuire cu rușii:

Uniunea Sovietică ar fi fost foarte bucuroasă ca în loc să fi întâmpinat ostilitatea partidelor politice românești, ar fi găsit o tendință de înțelegere, pentru că ei știau foarte bine că

Partidul comunist nu exista în România, că românii, ca mentalitate, sunt refractari ideilor marxiste, și și-ar fi dat seama de dificultățile pe care le-ar întâmpina tentativa lor de a fundamenta politica externă, în regiunile orientale, pe un partid comunist fantomatic.

Pentru că, *ex nihilo nihil*, era foarte greu de presupus că vor reuși să consolideze un partid comunist care să fie baza lor politică de expansiune, către Occidentul Europei. Cred eu, e o simplă prezumție, că Stalin și Kremlinul ar fi fost mult mai bucuroși să poată colabora în condiții oneste, făcând anumite concesii, bineînțeles cu partidele

politice din România, în loc să încerce să înființeze aici un partid comunist.

S-ar putea ca în momentul acela – eu am fost tot timpul obsedat de ideea că rușii vor să ocupe România până la

Carpați: nici acum nu am certitudinea momentului când rușii au renunțat la această idee – n-a fost străină de intențiile lui

Stalin, cel puțin în faza din urmă a războiului, ideea de a intra până în Carpați, să anexeze Moldova la Basarabia ocupată de-acum și să dezmembreze România de o asemenea manieră, încât s-o poată manipula fără dificultăți. Nu știu cărui fapt s-a datorat renunțarea la această idee, care nu i-a fost străină, fără îndoială, lui Stalin.

V. A.: Probabil că există și un Dumnezeu al românilor...

C. C.: Nu, trebuie să fi intervenit ceva, pentru că e foarte greu de judecat cu elementele pe care le avem la îndemână acum, care au fost culisele care au determinat politica externă manifestată de marii aliați. Totuși există acum suficiente dovezi, care sunt mai degrabă indicii, pentru a trage concluzii în domeniul acesta, dar poate, cu timpul, se vor detecta și adevăratele motive pentru care, de exemplu, rușii au renunțat la încorporarea Moldovei, în orice caz este o certitudine că prezența exponenților comuniști în Blocul Național

Democratic, care a realizat lovitura de stat de la 23 august

1944, i-a deranjat în mod simțitor pe ruși. Lucru care, de altfel, mi l-a confirmat Pătrășcanu, cu care eu eram amic Jdanov, cu care a avut prima convorbire, în cadrul comisiei de armistițiu, când s-a dus la Moscova să semneze la 12

Septembrie 1944 faimosul armistițiu i-a vorbit în acest sens.

Acest armistițiu ar fi trebuit să fie semnat la Cairo, așa cum se convenise anterior. Cei trei exponenți ai guvernelor aliate.

U.R.S.S., U.S.A. Și Anglia, aveau plenipotența de a trata și semna armistițiul cu România. Măsura de transferare a locului de semnare la Moscova – probabil că a avut darul să flateze orgoliul rusesc – a fost menită să-i aducă pe inamici acasă la

Învingători.

V. A.: De altfel delegația română a așteptat la Moscova câteva săptămâni până când Stalin a primit-o și Molotov a dictat condițiile...

C. C.: Poate că a fost și un interes pragmatic ca să se amâne cât mai mult ziua semnării armistițiului, fiindcă în intervalul dintre ieșirea noastră din război și semnarea armistițiului, tot ce le-a căzut în drum

au luat, ca făcând parte din prada lor de război.

V. A.: Și după ce au ocupat țara atunci, au trecut să discute condițiile...

C. C.: Nu, nu era toată țara ocupată, la 12 septembrie încă erau lupte cu nemții...

V. A.: În Ardeal. Vreau să spun că restul teritoriului era ocupat deja: în București au intrat după multe zile de la arestarea lui Antonescu.

C. C.: Da, nici n-au avut loc lupte.

V. A.: Chiar așa îmi și mărturisea dl. Vișoianu anul trecut la Washington, că în momentul în care, în seara de 12

Septembrie au fost trase cele 21 salve de tun, cum obișnuia

Stalin să facă, abia atunci delegația noastră a fost primită la

Kremlin și au început discuțiile pentru armistițiu; după ce trupele sovietice au intrat în București fără niciun fel de lupte.

Bucureștiul fiind eliberat de armata română.

C. C.: Ei au ajuns aici la 29 august 1944.

Tratatul de armistițiu de la Cairo, la insistența lui

Maniu, prevedea clauza ca armatele sovietice să nu intre în

Capitală și să respecte un itinerariu fixat de Marele Stat Major, fără a se abate de la el, că nu vor putea introduce ruble de război în țară, ci vor primi de la guvernul român moneda necesară pentru cheltuieli, că pe perioada trecerii trupelor guvernul se angajează să furnizeze alimentele și mijloacele de transport necesare, în sfârșit, niște clauze care n-au mai fost respectate la Moscova, la tratative, nu s-a mai ținut seama de ele. La Moscova a fost o chestie cinică, aș putea să spun, dacă nu cumva se datorează unei naivități compromițătoare a delegatului englez, în momentul în care, în numele delegaților români, Ghiță Pop a cerut să se includă în armistițiu obligația ca trupele de ocupație sovietice să părăsească România la 60 de zile după terminarea războiului.

Molotov, dezinvolt, a răspuns că nu este nevoie, că e de la sine înțeles, iar dl. Clark, din partea Marii Britanii, a adăugat că „francezii nu ne-au cerut să ne retragem din Franța în 60

De zile”, comparând prezența trupelor sovietice în România

Cu prezența trupelor americane și britanice în Franța.

În vremea aceea am scris un articol, care a fost cenzurat.

„Cinism sau naivitate”. Cum se poate concepe ca un diplomat

britanic versat să poată invoca asemenea elemente de comparație? Nu a fost chiar naivitate, lucru care rezultă din memoriile publicate mai târziu, de acest diplomat. Părăsind

România, după ce mințise opoziția, asigurând-o că vor urma alegeri libere cu garantarea drepturilor fundamentale ale omului, el își încheia jurnalul zilnic cu mențiunea că „am mulțumit lui Dumnezeu că nu m-am născut român”. N-a fost vorba de cinism? Atunci ce altceva l-a făcut să-i afirme categoric lui Maniu că vor fi respectate drepturile omului, că libertatea va fi garantată, că nu avem niciun motiv de ezitare în a accepta hotărârea Convenției de la Moscova, ce urma să pună în aplicare Convenția de la Potsdam?!

Bineînțeles că Maniu a ezitat și și-a manifestat și la sfârșit neîncrederea în măsurile acestea și a refuzat acceptarea hotărârii de la Moscova. A refuzat-o categoric și i-a spus diplomatului britanic: „nu pot să-mi asum răspunderea să accept o asemenea hotărâre, dezastruoasă pentru România”.

La care a urmat un fel de avertisment, destul de serios: „mă rog, sunteți liber să faceți cum doriți, dar să știți că este ultima șansă de a salva, ceea ce se mai poate salva, din țara dumneavoastră”.

Era vorba de acceptarea intrării în guvernul Groza a celor doi miniștri, o spoială, lipsită de bun simț, pentru a salva aparențele.

V. A.: Cine a participat din partidul dv. În guvernul Petru Groza?

C. C.: Emil Hațieganu, pe care l-au acceptat. Trebuie să știți că partidul nostru hotărâse, după armistițiul de la

Moscova, să participe îagubern Mihalache, dar a fost refuzat.

Am mai oferit alte câteva nume care au fost refuzate și ele.

V. A.: Care era cauza pentru care au fost refuzate aceste personalități?

C. C.: Că nu prezintă suficiente garanții de democrație, de idei democratice. La Mihalache s-a spus că a fost voluntar împotriva rușilor pe frontul de Răsărit. Atunci Maniu le-a arătat o listă și le-a spus: „Asta este delegația noastră

Permanentă. Alegeți pe care vreți, căci oricum este lipsită de interes această prezență”.

V. A.: Și în guvernul de la 6 martie '45?

C. C.: N-a mai intrat nimeni.

V. A.: Numai Anton Alexandrescu ca dizident?

C. C.: Anton Alexandrescu da, dar să nu încurcăm lucrurile. Guvernul de ia 6 martie '45 a fost guvernul comunist al lui Petru Groza, garnisit cu participarea neo-liberalilor lui

Tătăărăscu și a unui grup care se zicea al P.N.Ț.

— Anton

Alexandrescu.

V.A.: Dl. Vișoianu îmi spunea că a refuzat să participe la acest guvern; i s-a făcut propunerea de a fi ministru de externe, dar a refuzat.

C. C.: Da, i s-a oferit, e adevărat, dar a refuzat.

V. A.: Și-a dat seama că e un guvern comunist?

C. C.: Sigur. Intrarea în acest guvern, care s-a întâmplat un an mai târziu, în prezența delegaților marilor puteri, a fost acceptată pentru că a fost oferită după un soi de presiune ultimativă. Se știa că nu se mai putea, pentru o perioadă de timp, realiza nimic concret în România și că sfera de influență a Uniunii Sovietice, în care era integrată România, este pentru multă vreme o chestiune acceptată de către occidentali; au făcut o politică foarte neloială, pe de o parte se dădeau asigurări de susținere a intereselor românești în raporturile cu Uniunea Sovietică și pe de altă parte rușii erau lăsați să-și facă de cap în toate domeniile, ceilalți membri ai comisiei aliate de control mulțumindu-se numai să aprobe măsurile luate de ruși. Sau dacă le excepționau asta o făceau numai prin rapoarte confidențiale, adresate guvernelor lor. Pentru respectarea adevărului, repet, misiunile aliate de control au încercat să susțină interesele românești; vă pomenisem de demisia în bloc a misiunilor occidentale, care bineînțeles că n-a avut loc, căci s-a revenit asupra acestei intenții, în general, ei nu făceau decât să încurajeze partidele de opoziție și să-i asigure pe regele Mihai că este susținut de ei; greva regală, de exemplu, a fost urmarea unor asigurări concrete din partea englezilor și a americanilor că atitudinea regelui va fi susținută de guvernele respective. Lucru care nu s-a întâmplat.

De ce n-au putut s-o facă, răspunsul poate fi găsit prin prisma evenimentelor și a posibilităților pe care le aveau atunci englezii și americanii de a impune rușilor punctul lor de vedere. Dar, în trecutul puțin mai îndepărtat, în chestiunea cu Siria, în chestiunea cu Iranul, ori de câte ori englezii și americanii au manifestat un „non possumus” categoric, rușii au cedat. Nu știu care a fost factorul care a determinat

temerea englezilor și a americanilor că rușii și-ar lua răspunderea, în ipoteza unor opoziții făcute de ei împotriva revendicărilor sovietice, și ar rupe alianța. De altfel aceste revendicări sovietice s-au manifestat și în ce privește partajarea

Germaniei, în ce privește aurul descoperit în tezaurele nemțești, aur care nu aparținea Germaniei, ci țărilor care au fost jefuite de rezervele valutare. S-a dat câștig de cauză rușilor, cu toate încercările disperate ale englezilor și ale americanilor.

Pentru aurul descoperit, pentru anumite avantaje de ordin stric material, aliații occidentali au fost mai energici decât în privința prezervării libertății popoarelor din Europa

Răsăriteană.

Revin, deci, când a venit Vișoianu la noi în ziua de 6 martie

'45 și ne-a comunicat soluția la care s-a ajuns, Maniu m-a trimis la rege, cu un mesaj verbal de compasiune și de fidelitate, de susținere și de asigurări că vom ieși din impas.

Cu acest prilej am văzut crăpătura din zidul de deasupra ușii pe care a provocat-o ieșirea brutală a lui Vișinski, când a plecat furios de la rege.

V. A.: Dar cu Groza ați avut vreodată prilejul ca să discutați momentul 6 martie 1945?

C. C.: Da, am vorbit cu Groza ulterior.

V.A.: El era conștient de răspunderea pe care și-a asumat-o față de istoria României, preluând acest guvern?

C. C.: El a fost surprins de această măsură. Adică nu se aștepta, deși avusese conciliabule anterioare și cu comuniștii și cu rușii, dar momentul în sine l-a luat prin surprindere, ca și momentul 30 decembrie. Fiindcă decizia a venit de la

Kremlin și nu a fost elaborată în interiorul țării, în momentul când s-a primit dispoziția, atât la abdicarea regelui, mai târziu, în '47, cât și în momentul când a fost propulsat primul guvern comunist, ordinele au pornit de la Kremlin, iar ei au fost niște obedienți executanți ai unei dispoziții care nu răsărise din imaginația sau obiectivele lor. Actul de la 6 martie a fost oarecum pregătit. Adică pregătirile au durat din momentul în care Rădescu s-a refugiat la ambasada britanică. Atunci au început între ei combinațiile și bineînțeles dorința de a-și asigura succesiunea guvernării.

V. A.: Acesta este un episod mai puțin cunoscut cu refugiul lui

Rădescu la ambasada britanică.

C. C.: Rădescu a făcut aceasta după ce a fost atacat. S-a tras în geamul lui, unde se știa că lucrează. Se pare că cel care a tras cu mitraliera a fost chiar Vasile Luca, dintr-o mașină care a trecut în trombă prin fața președinției și a descărcat un încărcător în geamul biroului lui Rădescu, birou care se afla în clădirea unde acum e Senatul și a fost Comitetul Central al P.C.R. Desigur că atunci au fost scoși în stradă oameni, s-au făcut manifestări împotriva lui Rădescu și Rădescu, care nu

Mai era protejat de guvernele occidentale, n-a avut altă soluție, s-a refugiat la ambasada britanică.

După un timp a plecat, cu ajutorul britanic și a putut să ajungă în Occident. Timpul acesta, dintre căderea lui Rădescu și constituirea guvernului, a fost cheltuit în conciliabule și în oferte de colaborare. Desigur că pentru ei ar fi fost un mare succes dacă puteau îngloba în acest guvern și elemente din

Partidul Național Țărănesc și din Partidul Național Liberal, în afară de elementele din grupările fantomă ale acestor partide. Groza, care se pretindea a fi un excelent mediator, a încercat prin vizite repetate să coopteze pe cineva, dar n-a reușit.

Tentativa lor de a-l îngloba pe Lupu în combinație a eșuat și ea. Bineînțeles că ar fi fost acceptat cu brațele deschise de

Vișinski în compoziția guvernului comunist, dar a fost un vot unanim împotriva lui și atunci a plecat furios și a rupt cu partidul, adică a plecat din partid, chiar în preajma constituirii guvernului; cred că a fost în 4 sau în 5 martie.

Desigur că la ora aceea lumea era conștientă de faptul că Lupu este iresponsabil; ajunsese într-un grad de oboseală vecină cu decrepitudinea și prezența lui în guvern nu i-ar fi incomodat pe comuniști.

V. A.: Pentru ca să încheiem acest capitol de istorie, care este extrem de interesant, ar trebui să mai facem două precizări, în primul rând dacă Maniu s-a coborât să discute cu

Groza condițiile acestui guvern.

C. C.: Niciodată. A refuzat orice contact cu Groza. Groza a încercat să discute. Maniu a refuzat categoric să stea de vorbă cu el. Atunci Groza a încercat pe căi ocolite să convingă pe anumiți fruntași ai partidului. După ce a înregistrat eliminarea din combinație a lui Lupu,

a făcut apel la Gică

Măcărăscu, pe care îl considera element mai de stânga, apoi la Aurel Leucuția, la Aurel Dobrescu, chiar și la mine. A fost refuzat de toți. Cred că a făcut încercări și la liberali dar nu am date precise, deoarece toate acestea se făceau în culise, bineînțeles fără publicitate.

V. A.: Cum era primul guvern comunist, care a făcut jurământul de credință în fața regelui? Mi se pare că este interesant de evocat felul în care s-a desfășurat jurământul.

Până atunci cum își făcea un guvern jurământul?

C. C.: Jurământul se făcea individual în fața parohului palatului, care venea cu crucea, cu Evanghelia, îmbrăcat în odăjdii și care, după un text constituțional, pe care îl citea fiecare, se săruta crucea și Evanghelia și se mergea la rege

Ca să primească felicitările.

Când a depus jurământul guvernul Groza, întâmplarea a făcut să fiu prezent acolo, datorită unui rol oarecare pe care îl avusesem în guvernele precedente. Pătrășcanu a invocat în fața mareșalului Curții regale, care era Negel, reticența unor miniștri de a depune jurământul după formula consacrată, deoarece erau liberi cugetători. Deci, aceștia, fiind contra obscurantismului, nu le venea la îndemână să jure pe

Evanghelie și pe Cruce în fața poporului. Atuncea, foarte simplu, regele le-a oferit posibilitatea de a jura, cei care sunt liberi cugetători, după o altă formulă, invitându-l pe

Pătrășcanu să redacteze una ad-hoc. Ea a fost redactată, era un jurământ pe onoare și conștiință și după ce miniștrii, care nu erau liberi cugetători, au depus jurământul îndătinat, în frunte cu Groza de altfel, la invitația șefului de protocol, miniștrii liberi cugetători au făcut un grup aparte și, după ce a plecat preotul cu Evanghelia, s-au prezentat să citească formula nouă de jurământ, redactată de Pătrășcanu. Printre cei care s-au pomenit între liberi cugetători s-a aflat și

Romulus Zăroni, care era un țăran cumsecade și credincios.

V. A.: Avea și umor oare? – fiindcă s-au pus multe glume pe seama lui.

C. C.: Da, era un tip deștept. Foarte inteligent, o inteligență nativă și nu lipsit de o bază de cultură. Am rămas mirat, când am găsit în biblioteca lui lucrări de Proust. În germană.

Zăroni, când i-a venit rândul, a depus jurământul liber

cugetătorilor și apoi, îndreptându-se spre rege, care-l aștepta să-l felicite, și-a făcut o cruce largă, exclamând: „Doamne ajută dreptății!”, lucru care a produs rumoare între cei prezenți.

V. A.: Probabil că ar fi greu să înaintăm pe un teren al supozițiilor și, deci, nu vom ști niciodată, doar dacă nu există vreun jurnal pe care noi nu-l cunoaștem, dacă el, Groza, a regretat ce a făcut la 6 martie '45. Însmormântarea lui însă s-a făcut după datina creștinească. O slujbă radiodifuzată. Erați în închisoare sau liber atunci?

C. C.: Eram în închisoare, habar n-am avut de treaba aceasta. Curiozitatea este următoarea: la ora aceea eram într-un regim extrem de sever, într-o închisoare de exterminare la Râmnicu-Sărat. Nu-mi dădeam seama de nimic, pierdusem complet socoteala lunilor, nu știam dacă mă aflu în ianuarie sau în februarie. Era foarte greu să detectez trecerea timpului.

Pentru că aveam celula în întuneric, cu obloane pe dinafară.

Celula era luminată de un bec de 15 W, deci era un

Semiîntuneric în celulă, de criptă, nu aveai nicio posibilitate de informare. Eram rupt complet de evenimentele care se întâmplau, însă, într-o zi oarecare, au bătut clopotele, au sunat sirenele, am avut intuiția că a murit cineva. Nu puteam să-mi dau seama cine anume. Știam un singur lucru, că încă sunt comuniștii la putere. De această realitate ne dădeam seama după duritatea măsurilor luate contra noastră, pentru că regimul sever de închisoare era practic un regim de exterminare. Ni se dădea o cantitate infimă și incompletă de alimentație, monocoloră, arpacăș, care nu cred că depășea

4 – 500 calorii/zi. Lipsiți complet de măsuri de confort igienic, lipsiți și de condiții elementare de curățenie, de posibilitatea de a te spăla. Cu plimbările suspendate, fără pâine. Nu e de mirare că am supraviețuit foarte puțini la acest regim, prin care, probabil, stăpânirea comunistă a urmărit să ne omoare cu încetinitorul fără să-și asume riscul de a ne împușca. De aceea s-au prăpădit aproape toți aceia care au fost supuși un timp mai îndelungat acestui regim. Sigur că nu aveam posibilități să luăm cunoștință de ceea ce se întâmplă afară.

Exista, cum v-am spus, o singură certitudine, că încă persistă comuniștii la putere.

V. A.: Deci n-ați aflat când a murit Petru Groza?

C. C.: N-am aflat nimic. N-aveam nicio știre de ani de zile din

partea familiei, nu aveam dreptul la corespondență etc. etc.

V. A.: Vom discuta de închisorile comuniste. Credeți, aproape de statuia lui Groza de la Deva, că ea trebuie să rămână pe soclu?

C. C.: Nu cred că va rămâne. Probabil că a fost vorba de un gest de curtoazie față de văduva lui Groza, care trăiește în casa lui din Deva. Mi se pare că acum și doi dintre copiii lui s-au retras la Deva. Toți copiii lui Groza sunt reușiți, i-am cunoscut pe toți de când erau copii, inclusiv Petrișor, care e profesor la Facultatea de medicină. Iar cu Mia am fost contemporan și în relații foarte bune. Am fost acasă la Groza în repetate rânduri și era o casă foarte ospitalieră, iar Groza era o gazdă foarte amabilă și o figură amuzantă cu care se putea discuta orice, numai că trebuia să ai prudență să nu discuți cu el lucruri serioase.

Cap. îi

<titlu>înainteșii...

Vartan Arachelian.: După două săptămâni de la prima

Noastră întâlnire pentru convorbirea pe care o publicăm în această carte, cred că trebuie să ne întoarcem puțin în timp și să vă cer să aveți amabilitatea să-mi vorbiți despre primul dv. Contact cu politica. Când v-ați dat seama că printre alte multe lucruri din lumea celor maturi poate să intre în universul adolescenței politicul?

Corneliu Coposu: Cred că am intrat în politică, fiind foarte tânăr, fiind încă copil. Tatăl meu, care era senator național-țărănist, era în termeni foarte buni cu Iuliu Maniu.

Se frecventau și cu ocazia vizitei pe care tatăl meu i-o făcea lui Maniu, la locuința părintească din Bădăcin, mă lua și pe mine. La ora aceea eram numai ochi și urechi și căutam să înregistrez tot.

Știam din familie de apartenența noastră la vechiul partid național. Bunicul meu. Care se numea Grigore Coposu, preot, a fost mâna dreaptă a lui Gheorghe Pop de Băsești și i-a făcut campanie electorală pentru elegerile de la 1905. În treacăt fie zis, cu această ocazie a mâncat și o mamă de bătaie, de pe urma căreia a trebuit să fie internat în spital.

Tatăl meu, care era preot tânăr, începând cu 1909 a făcut politică activă alături de Partidul Național Român și era în termeni foarte buni cu toți frunțașii săi.

Bunicul soției lui, adică al mamei mele, era protopop.

Gavril Vaida de Glod, un venerabil preot sălăjan, văr primar cu Alexandru Vaida-Voevod și, la rândul lui, făcea o politică activă

românească în cadrul Partidului Național. Datorită devotamentului față de partid a organizat în comuna Bogotă două conferințe naționale ale acestuia, la care au participat, ca invitați, toți fruntașii politici din Ardeal și Banat.

Cu acest prilej s-au luat și hotărâri importante privind atitudinea și strategia partidului; era în epoca pasivității. Cu prilejul unei întâlniri, care a avut loc la Bogotă, în anul 1881, s-a pus la cale o apropiere între ramura activistă și ramura pasivistă, adică a celor două curente care erau în Partidul

Național.

V. A.: Ar trebui să facem o paranteză și să discutăm despre activitatea partidului și să definim cele două aripi.

Probabil că, în primul rând, lupta politică era dusă pentru recunoașterea drepturilor românilor în Imperiul Austro-ungar

și în funcție de ea se defineau cele două aripi.

C. C.: Partidul Național s-a născut în mod efectiv pe

Câmpia Libertății de la Blaj, la 16 mai 1848, când i s-a stabilit

Primul program concret de acțiune, după „Supplex Libellus

Valachorum”. Platforma sa consta din cele 16 puncte stabilite

De Simion Bărnuțiu. Acest program a stat la temeiul activității intelectualității române din Transilvania, până s-a concretizat în constituirea Partidului Național. Constituirea a avut loc mai târziu, în 1867, la Miercurea Sibiului, când a fost ales și primul președinte al partidului în persoana unui faimos luptător național, Ilie Măcelariu.

Pentru epoca aceea, nefiind recunoscute drepturile revendicate de români, s-a adoptat așa-zisa tactică pasivistă, adică abținerea românilor din Transilvania de a susține campanii electorale și, deci, neparticiparea la parlamentul de la Budapesta; românii fiind marginalizați prin nerespectarea patentelor imperiale, se aștepta o reintegrare a lor în drepturi.

V. A.: Ce erau patentele imperiale?

C. C.: Hotărârile Vienei prin care se șterseseră deosebirile între națiunile componente ale Transilvaniei. După constituția veche, după tripartidul lui Verboczi și după aprobatele ulterioare ale regatului maghiar, se recunoșteau ca recepte trei națiuni în Transilvania: ungurii, secuii și sașii. Românii erau considerați tolerați, fără nicio îndreptățire politică

Inocențiu Micu Klein a pornit lupta în Dieta de la Sibiu, pentru

recunoașterea drepturilor românilor, dar fără niciun rezultat

Lupta a continuat apoi printr-o acțiune care avea să ia extensie în toate localitățile locuite de români. Acesta era însă un curent pasivist, adoptat de oficialitatea Partidului Național

Român, o atitudine care voia să semnifice un protest împotriva politicii stăpânirii și o presiune morală exercitată asupra guvernului pentru a respecta patentele imperiale, patente care șterseseră deosebirea dintre populațiile locuitoare ale Ardealului. Deci poporul român devenise națiune receptivă însă, această patentă imperială nu era recunoscută de către guvernul maghiar.

V. A.: A fost o politică eficientă?

C. C.: Pasivismul cred că nu a fost o politică eficientă. Nici nu putea fi în lipsa unei conștiințe cetățenești evoluată la cei care dețineau puterea politică. Nu era cazul.

Această politică de pasivitate a continuat până în anul

1905, când activiștii care făceau parte din conducerea de partid au triumfat, impunând o politică activă, adică angajare?

Populației românești în alegeri.

Această acțiune românească s-a soldat cu oarecan rezultate, printr-un număr de 16 deputați, mi se pare, ia oamenii noștri politici pătrunzând în Parlamentul de la

Budapesta au putut susține mai bine interesele românești decât numai pe calea presei, a întrunirilor, a întâlnirilor și a

Societăților culturale, literare și teatrale cum făcuseră până atunci.

Acțiunea activistă a fost inițiată de deputatul de Orăștie.

Aurel Vlad. După ce a câștigat aderenți în cadrul conducerii partidului, în cadrul faimosului comitet de o sută care era forul dirigitor al populației române, încadrată în Partidul

Național din Transilvania, românii au intrat în alegeri și cu toate obstacolele întâmpinate au reușit să se impună, în anumite localități cu majorități zdrobitoare românești, deși votul era cenșitar, sistem în care nu conta numărul populației ci contau electorii îndreptățiți să voteze. Numărul electorilor români era disproporțional față de numărul celor investiți cu dreptul de vot, pe baza concesiunilor de a avea prăvălii, cârciumi, întreprinderi. Pe de altă parte, pe baza unui criteriu cenșitar – suma de impozite pe care o plătea fiecare cetățean

— Desigur că numărul electorilor români era cu mult mai mic

disparent...

V. A.: Era mai mic.

C. C.: ... Și disproporțional față de numărul populației din regiunile respective. Revin la familia Grigore Coposu, bunicul meu. El era prieten apropiat cu președintele de atunci al partidului, Gheorghe Pop de Băsești.

În ce-l privește pe tatăl meu, el a intrat în politica activă de la 1909, susținând interesele Partidului Național la alegerile care s-au succedat. Tatăl meu a suferit și persecuții. A fost închis la închisoarea din Vâc, la închisoarea din Seghedin și la cea din Budapesta, sub acuzația de înaltă trădare. A ieșit din închisoare cu ocazia eliberării Budapestei. Generalul

Moșoiu, care trecuse prin casa noastră, în înaintarea armatei spre apus, și-a luat angajamentul față de noi că va merge personal să-l elibereze din închisoare. Și-a respectat angajamentul.

V. A.: Câți ani a fost închis?

C. C.: A fost închis de două ori. Tatăl meu a fost deputat în Marea Adunare din 1918 de la Alba Iulia, reprezentând

Cercul Șimleului și a votat Unirea. Toți românii au făcut pușcăriile acestea. După Adunarea de la Alba Iulia, când partea de nord a Ardealului a fost ocupată de armata lui Gyurosecs, care comanda detașamente secuiești, fruntașii noștri au fost din nou arestați și trimiși la închisoare; viața lor era iarăși în pericol. Tatăl meu a fost închis dimpreună cu familia lui

Maniu, adică cu mama și cu sora lui Maniu. Odată cu retragerea armatelor maghiare, deținuții politici de la închisorile care cădeau în proximitatea teatrului de operații.

Erau retrași spre interiorul țării.

M-am pomenit într-o casă în care toată lumea făcea parte din Partidul Național Român. Tatăl meu era socotit un fruntaș al partidului, fusese, repet, deputat și la Marea Adunare de la Alba Iulia. Mătușa mea, era verișoară primară cu Maniu. Se numea Elena Bărnuțiu și era descendentă directă din Simion

Bărnuțiu. Maniu era nepotul lui Simion Bărnuțiu, bunica lui fusese sora lui Simion Bărnuțiu. N-aș putea preciza exact data la care m-am pomenit și eu ca făcând parte din rândurile

Partidului Național, bănuiesc că – a fost în jurul vârstei de 10-12 Ani, când am început să-mi dau seama de evoluția situației

politice și odată cu înaintarea în vârstă, pe la 14-15 ani eram un luptător convins în rândurile Partidului Național.

În epoca de studenție am deținut și calitatea de președinte al studenților democrați de la Universitatea din Cluj.

Pe vremea aceea existau confruntări destul de violente, între aripa ultranaționalistă – legionarii și cuziștii – și un număr mai mic de studenți care erau organizați într-o acțiune democratică, în cele din urmă am reușit, după multe eforturi, ca centrul „Petru Maior”, care tradițional era controlat de elemente din extrema dreaptă să fie în majoritate democratică, în perioada studenției am făcut politică activă.

V. A.: Aici aș vrea să dezvoltăm dialogul nostru în două planuri, în primul rând aș vrea să evidențiem condițiile în care

Partidul Național din Transilvania a purtat o luptă constantă pentru drepturile românilor. Aveți amintiri din copilărie despre reprimarea românilor în cadrul imperiului austro-ungar?

C. C: Da. Am exemple din familie. Tatăl meu a fost închis, unchiul meu, care se numea dr. Vaier Anceanu – a fost magistrat și notar public – a fost și el închis, tot pentru manifestații socotite de înaltă trădare. De fapt era vorba de niște manifestări românești, de afirmare a drepturilor românești, în comuna noastră, care era compusă exclusiv din români, o mulțime de fruntași ai țărănimii române au fost persecutați, închiși, urmăriți pentru sentimentele lor naționale. Există o perioadă, mai cu seamă cea de după 1911, dar și până atunci, când se făcea o propagandă șovină, cu repercusiuni dăunătoare asupra populației suspectată de lipsă de loialitate față de stăpânire. Am păstrat din copilărie amintirea unor asemenea persecuții, însă mai târziu, după

1918, după unirea României, atmosfera s-a schimbat radical.

Fruntașii Partidului Național, care au fost artizanii Unirii, au venit cu o concepție nouă care a fost acceptată și a prins teren.

Era teza lui Maniu: „Nu vrem să devenim din asupriți, asupritori. Populațiile minoritare din România au aceleași drepturi cu populația majoritară. Noi trebuie să le respectăm pe oameni, trebuie să respectăm legea, limba, tradiția, toate instituțiile lor culturale și să nu le facem să cunoască piedicile pe care le-am încercat noi, în toată perioada de opresiune”.

Această politică, care a fost respectată de conducerea primului

guvern românesc din Transilvania – „Consiliul Dirigent” – a fost pusă în valoare și în guvernările național-țărăniște după ce acest „Consiliu Dirigent” născut din adunarea de la Alba Iulia. Ales la 2 decembrie 1918, el era condus de Iuliu Maniu pentru a guverna toate regiunile, care prin hotărârea lor liber consimțită, au optat în baza „principiilor wilsoniene” la unirea lor cu România Veche. Toate aceste regiuni aveau, firește, în mare majoritate, funcționari de origine maghiară. Acești funcționari au refuzat să presteze jurământul față de noua administrație, crezând că este vorba de o fază tranzitorie și că se va reveni la vechea situație, în această criză, guvernul românesc, Consiliul Dirigent, era amenințat să nu mai poată să-și exercite autoritatea din lipsă de funcționărimă și atunci a făcut un apel disperat la toți intelectualii români să-și abandoneze meseriile și să se pună la dispoziția guvernului român, pentru a servi ca funcționari în faza tranzitorie și pentru a înlocui numărul mare de funcționari care refuzaseră să colaboreze cu autoritatea românească. La acest apel au răspuns cu foarte înalt patriotism preoți, avocați, liberi profesioniști, medici, tot ce era românesc ca intelectualitate și aceștia s-au angajat să suplinească lipsa determinată prin dispariția structurilor administrative, care sabotau guvernul român. Funcționarii aceștia au rămas pe dinafară, continuând să vegeteze în România. Dar în momentul când Partidul

Național Țărănesc a ajuns la conducere în 1928, Maniu a luat măsura ca oamenii aceștia, care au contribuit la fondul de pensii prin salariile pe care le-au încasat pe timpul stăpânirii austro-maghiare, să beneficieze de pensii. Pentru aceasta a adus în parlament lege pentru acordarea de pensii în raport cu anii de vechime, în anii 1928-1930 li s-a acordat, retroactiv, de la 1 decembrie 1918, pensii, tuturor funcționarilor care au refuzat să presteze jurământul pentru guvernul român al

Transilvaniei. A fost un act de dreptate, născut dintr-o înaltă înțelegere a obligațiilor unui stat succesoral. Transilvania care făcuse parte din imperiul austro-ungar, s-a unit cu România

Și, în consecință, a preluat toate obligațiile pe care vechea stăpânire austro-maghiară le avea față de cetățenii săi.

V. A.: Chiar dacă acești funcționari nu și-au exprimat Loialitatea față de noua stăpânire.

C. C.: Chiar pentru aceia care s-au dovedit refractari și au

încercat să saboteze stăpânirea românească, totuși li s-au acordat aceste pensii, îndreptățite în concepția lui Maniu, prin faptul că guvernul românesc al Transilvaniei era succesorul legal al vechii stăpâniri, și în al doilea rând, prin împrejurarea că acești funcționari contribuiseră, din retribuția lor, la fondul de pensii al stăpânirii vechi, obligație pe care a preluat-o noua stăpânire.

V. A.: De unde această toleranță nemaipomenită la

Maniu, la dv. De altfel, deși ați trecut printr-o perioadă de persecuții etnice!?

C. C.: Opinia lui Maniu era a unui om cu o clarviziune și cu idei progresiste, comparate cu ale prietenilor și oamenilor politici contemporani lui, filosofia lui politică devansa concepția care era în vigoare, în vremurile acelea, în România, cu cel puțin 50 de ani. Așa se explică și faptul că în 1924 Maniu a inițiat și a susținut o concepție nouă, care atunci nu s-a bucurat de simpatie ba, dimpotrivă, aceea a unei confederații sud-est europene. Ea trebuia să fie un prim rjas spre spiritualizarea frontierelor și spre o Europă unită, în prima fază confederația trebuia să cuprindă Germania, Cehoslovacia.

Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria și România. Ea presupunea, la început, ridicarea barierelor vamale între aceste state, cooperare economică în primul rând și politică în același timp.

Pentru state care aveau concepții divergente, care aveau chiar competiții teritoriale, vă dați seama cât de avansată era concepția confederativă a lui Maniu. Din păcate constituirea acestei confederații sud-est europene nu s-a realizat.

V. A.: Era în continuarea unei doctrine aparținând lui Aurel C. Popovici, pentru constituirea „Statelor Unite Europene”.

C. C.: Da, Aurel C. Popovici, care cu alte criterii de judecată imaginasе „Marea Austrie” în care el preconiza și atașarea României Vechi.

V. A.: Era o soluție, de fapt, pentru unificarea Transilvaniei cu România.

C. C. ^j Concepția lui Aurel C. Popovici poate să pară acum utopică, în clipa în care s-a lansat era foarte progresistă și depășea reticențele pe care de obicei le păstra conducerea politică a vremurilor respective. Vreau să subliniez că ideile lui Maniu depășeau cu cel puțin 5 decenii ideile contemporanilor lui. Pot să spun că există o confirmare, cu

Abilitatea de a avea crezământ, a unuia dintre marii reporteri politici ai vremii, care semna Spectator în ziarul „Adevărul”.

Numele său real era Blumenfeld. El a scris un medalion în care a spus că Iuliu Maniu este un om fără prejudecăți, căci, deși l-a sondat în profunzime, nu a găsit la el nicio urmă de antisemitism. Pentru Blumenfeld antisemitismul era un criteriu de orientare asupra concepției progresiste a oamenilor politici, în orice caz, n-am sesizat în lunga mea colaborare cu Iuliu Maniu, niciun fel de reticență de natură xenofobă, niciun fel de șovinism, niciun fel de idei preconcepute, avea o concepție foarte avansată despre calitatea de om și despre calitatea tuturor oamenilor, nu numai în fața legii ci și în comportamentul social. De aceea nu a avut niciodată adversități întemeiate pe criterii de ordin etnic, rasial, confesional. Avea o generozitate de a îmbrățișa toate concepțiile, toate cultele, toate etniile, care, așa cum am subliniat depășea mentalitatea obișnuită din vremea aceea.

De altfel el n-a avut niciun fel de reticențe nici în ce privește atitudinea exagerat naționalistă; nu alegea oamenii pe criteriul etnic ci pe criteriul capacității lor și acorda o egală considerație, tuturor oamenilor, indiferent de starea socială în care se găseau, în timpul când colaboram cu el la președinție și când, cu tinerețea și naivitatea mea, încercam să-l scutesc de anumite contacte sau audiențe, pe care eu le consideram ne semnificative, l-am auzit spunând: „Băiatule, nu știi cât poți învăța de la oamenii simpli. Primul ministru are rolul de a sta de vorbă cu oricine, nu este permis să existe un om în țara aceasta care să facă apel la primul ministru și să fie refuzat”.

Am avut de suferit și reproșuri pentru anumite audiențe pe care noi le socoteam lipsite de importanță.

V. A.: Cum ați ajuns să colaborați cu dânsul?

C. C.: În anul când a ajuns Maniu la putere, eu eram încă pe băncile școlii, adică eram elev de liceu. Mai târziu m-am înscris la Facultatea de Drept.

Maniu, datorită prețuirii pe care o avea față de tatăl meu

— Eu nu reprezentam nimic, eram foarte tânăr – m-a luat șef de cabinet.

V. A.: La București?

C. C.: Da. Colaboram cu el, ca șef de cabinet, eu fiind cel mai tânăr șef de cabinet. Director de cabinet era un tânăr fruntaș național țărănist, care se numea Cornel Bianu. Din

Păcate ceilalți colegi, mult mai în vârstă decât mine, au dispărut, s-au prăpădit.

Acolo am avut foarte mult de învățat în contact

Permanent cu toate personalitățile importante ale zilei, *cu* toți membrii guvernului. Pe vremea aceea tinerețea din mine era explozivă și eram. Deseori, revoltat atunci când Maniu stătea de vorbă cu un om pe care eu îl consideram o secătură, sau care nu merita atenție, sau poltroni, pe care-i sesizam datorită antenelor de care dispuneam. Bietul Maniu, de fiecare dată îmi spunea: „Cornel dragă, învață de la mine, că noi avem de-a face cu oameni nu cu îngeri, trebuie să îi iei pe oameni așa cum sunt”. Maniu avea o deosebită toleranță și o înțelegere specială pentru lumea artiștilor și a scriitorilor. Deși nu avea o părere strălucită, spunea: „Domnule, există o categorie de oameni-artiști, muzicanți, poeți, literați-care trăiesc în lumea lor. Ei nu trebuie judecați ca și ceilalți oameni, pentru ei trebuie să ai o concepție specială, înțelegătoare a mediului în care activează”. – Revin la povestea inițială, după o paranteză foarte lungă ca să spun că, începând cu anul 1937, vreme de 10 ani, până la arestarea mea și a lui Maniu, am fost permanent alături de

Maniu.

Din anul 1937 și până în 1940, când PNTJ era în ilegalitate, am fost secretarul personal permanent al lui Maniu, după

1940 am avansat în grad, primind titlul de secretar politic.

În 1945 am fost ales secretar general adjunct al partidului.

În 1946 am fost promovat secretar al delegației permanente, delegația permanentă fiind forul conducător al partidului. Ea elabora hotărârile, imediat peste nivelul biroului partidului, care avea mai mult rosturi administrative. Am fost arestat în 1947, având calitatea de secretar general adjunct al partidului și secretar al delegației permanente. Au urmat 17

Ani și jumătate...

V. A.: Da, acesta va fi un alt capitol al dialogului nostru.

Aș vrea să ne întoarcem la perioada în care ați fost în apropierea imediată a lui Iuliu Maniu și prin aceasta ați participat la foarte multe evenimente istorice. Ar merita să evocăm măcar pe unele dintre ele.

C. C.: L-am însoțit pe Maniu la foarte multe din evenimente, în special în perioada de după 1936, adică '37—39

Și în timpul războiului. Maniu, după fiecare întâlnire mai

importantă, avea obiceiul să-mi dicteze un aide-memoire asupra celor discutate, deci luam cunoștință de cele discutate și de concluziile la care s-a ajuns și chiar despre întâlnirile la care nu am participat direct, mai ales după ce am dobândit o calitate oficială în partid. Am fost alături de el, aș putea să spun, la toate momentele importante, în special în timpul

Războiului. Atunci am avut marea cinste de a mi se încredința, de o manieră strict confidențială, misiunea de a întreține relații clandestine cu reprezentanții guvernului englez de la

Liverpool, cu misiunea opoziției de la Cairo, cu trimișii noștri la Stockholm și apoi cu comandamentul militar aliat de la

Foggia. Aveam misiunea de a cifra și descifra mesajele care se schimbau. S-au schimbat foarte multe mesaje, pe baza unui cifru care aparținea marinei britanice, care era destul de complex dar care avea avantajul că se schimba în fiecare zi și cheia descifrării acestui cifru era imprimată pe o batistă de mătase, în lipsa căreia toate mesajele transmise cu acest cifru erau sortite să rămână neelucidate. Această batistă era ignifilă, se făcea scrum, la atingerea cu focul unei țigări sau a unui chibrit. De aceea Gestapoul n-a putut să descifreze schimbul de telegrame care s-a făcut sub ochii lor; deși telegramele erau înregistrate ei n-au avut capacitatea de a le descifra.

Fiecare literă corespundea la un grup de 5 cifre, care nu era valabil decât în ziua emisiunii, a doua zi grupul de cifre și semnificația literei erau schimbate. Era destul de ingenios acest cod cu care s-a lucrat și care, deși descoperit în cele din urmă la locuința unui ofițer telegrafist român de origine.

Nicula Țurcanu, arestat cu o lună de zile înainte de lovitura de stat de la 23 august, n-a putut fi folosit; ofițerul a avut prudența să distrugă batista pe care era imprimată cheia de descifrare a acestui cod.

V. A.: Perioada în care ați fost în imediata apropiere a lui Iuliu Maniu a fost perioada cea mai controversată și cea mai plină de evenimente din istoria monarhiei noastre. Este perioada restaurației.

C. C.: Da.

V. A.: Iuliu Maniu, după știința mea, a fost unul dintre cei care au sprijinit întoarcerea regelui Carol în țară.

C. C.: Ar fi mult de discutat, Iuliu Maniu s-a opus actului de la 4 ianuarie '26 emis de Consiliul de Coroană, n-a acceptat punctul de

vedere susținut de Brătianu, acceptat însă de regele Ferdinand, pentru îndepărtarea de la moștenirea tronului a prințului Carol. Ulterior s-a convins că ideile lui

Brătianu erau perfect întemeiate. Cei 10 ani – 1930-1940 – de domnie ai lui Carol al II-lea au însemnat o catastrofă pentru regimul democratic din România.

Excentricitățile lui Carol nu erau bine cunoscute de țară, deoarece, din nevoie de a proteja prestigiul Coroanei, s-au acoperit cu vălul tăcerii unele exagerări ale prințului moștenitor.

După plecarea sa în exil, la Neuilly, în apropierea

Parisului, Carol a stat o bucată de vreme liniștit și după aceea, presat în special de nevoi de ordin material, a început să se agite și a făcut apel și la personalitățile politice din țară, printre alții și la Iuliu Maniu, printr-un prieten intim, devotat, care în același timp era și un apropiat al lui Iuliu Maniu, Aurel

Leucuția. Acesta l-a vizitat în exil de câteva ori. Maniu s-a arătat dispus să organizeze aducerea prințului Carol în România, cu trei condiții esențiale însă: obligația să domnească constituțional, respectând litera legii, în al doilea rând, obligația de a accepta anularea divorțului dintre el și regina

Elena adică mama regelui Mihai și, în al treilea rând, obligația de a rupe definitiv cu Elena Lupescu. Aceste condiții sine qua non au fost acceptate de prințul Carol. Acceptul a fost reînnoit și în ziua de 6 iunie 1930, când revenit în palatul Cotroceni, a avut prima întâlnire cu primul ministru de atunci, Iuliu Maniu...

Probabil că nu avea intenția să-și respecte angajamentele, mai ales că o mulțime de oameni l-au asaltat la sosirea lui, asigurându-l de tot devotamentul, găsindu-se chiar membri din guvern care să-l sfătuiască să nu accepte condițiile puse de Maniu și să pretindă să fie proclamat imediat rege. A fost convins ușor să nu se mai țină de angajamentul contractat și astfel, în zorii zilei de 7 iunie, i-a trimis vorbă lui Maniu prin prietenul lui devotat, Leucuția, că-și retrage cuvântul și cere să fie proclamat rege.

În fața acestei situații, ținând seama și de faptul că prințul

Carol era simpatizat de o parte foarte mare a armatei, că armata simțea nevoia unei căpetenii – prințul Nicolae nu făcea față acestei obligații! – iar opinia publică românească, din aversiune împotriva lui Brătianu, socotea actul de la 4 ianuarie

1926 ca o nedreptate determinată de sectarismul politic și nu accepta ideea eliminării din viața constituțională a României a prințului Carol, Maniu s-a văzut obligat să cedeze.

Desigur Maniu, ar fi avut facultatea de a-l aresta și de a-l trimite peste frontieră, dar n-a făcut așa ceva, apreciind că nu se poate expune țara la convulsii care puteau degenera chiar într-un război civil, mai ales dacă armata – partea din armată devotată lui Carol – ar fi luat atitudine. Prin urmare s-a resemnat, insistând doar asupra condițiilor pe care prințul

Carol le acceptase inițial. Puțin mai târziu Carol avea să-și retragă acceptul.

În condițiile acestea, Maniu a demisionat, fiindcă nu exista o altă soluție. S-a făcut apel la un alt fruntaș național-țărănist, în persoana lui Gheorghe Mironescu, care a preluat

Conducerea guvernului și care l-a instaurat pe Carol, rege al României.

Bineînțeles că prin asentimentul Adunărilor Legiuitoare, a Camerei și a Senatului convocate în ședință comună. Maniu, totuși, a insistat ca angajamentele regale să fie respectate și

Carol, în primul moment, i-a dat de înțeles că va respecta aceste angajamente. Nu s-a ținut de cuvânt. L-a utilizat pe

Mihail Manoilescu, care îi era un devotat, care a adus-o în țară, în toamnă, pe Elena Lupescu, în același vagon-lits cu el.

Cu pașaportul soției lui.

Maniu a aflat, reproșându-i regelui. Regele nu a vrut să recunoască.

Maniu a insistat pentru anularea divorțului, dar nu a reușit să smulgă de la rege acordul, deși obținuse agreementul reginei mamă Elena, de dragul fiului ei. Viitorul rege Mihai, acceptase să treacă prin această umilire.

Regele Carol a acceptat ideea încoronării chiar în același an la Alba Iulia. Prezența Elenei Lupescu în țară nu a fost numai o catastrofă de ordin moral pentru familia regală, dar și de ordin politic. Fiind o femeie foarte ambițioasă, ea și-a făcut propria sa rețea care și-a întins tentaculele până în adâncul societății românești, adunând în jurul ei oameni de finanțe și de industrie, căpetenii politice, constituind acea faimoasă camarilă împotriva căreia s-a ridicat Maniu. Maniu a început în 34 o campanie virulentă împotriva camarilei prin discursuri publice,

în care o ataca direct. Fără să se atingă de prestigiul regelui, el cerea îndepărtarea ei și intrarea într-o legalitate constituțională normală.

Prin atitudinea lui, Maniu încerca să contracareze tendințele dictatoriale ale lui Carol, însă acesta n-a renunțat niciun moment la tendințele oligarhice. Visul lui era să fie singurul stăpân pe țară, să fie un fel de Ludovic al XIV-lea. Cu drept de viață și de moarte asupra supușilor săi. Acțiunea lui

Maniu a ros ca o picătură chinezească prestigiul lui Carol al

II-lea și s-a soldat cu abdicarea acestuia în 1940. Deci, în confruntarea cu regele a câștigat Maniu după o luptă care a durat 5 ani și jumătate și în care a atacat nemilos toate racilele, încercând, fără intenția de destabilizare a regimului monarhic, să-l separe pe rege de această coterie, care-i macină prestigiul

Și care aducea țării românești daune și în domeniul politic și în domeniul economic.

V. A.: Și moral.

C. C.: Se ajunsese, în cele din urmă, ca aceste cabinete

Personale ale regelui Carol al II-lea să fie făcute în budoarul

Lupeștii, în același timp Elena Lupescu își achiziționase niște elemente dubioase din punct de vedere al securității statului, cu care se consulta și care aveau un cuvânt hotărâtor în toate marile probleme. Existau legi care erau în mod special redactate pentru a înlesni beneficiile ilicite ale categoriilor de oameni încadrați în această camarilă.

V. A.: După ce frontierele țării căzuseră, evident.

C. C.: După ce se prăbușise țara, după ce finanțele se prăbușiseră și ele și după ce prestigiul regelui Carol, care fusese primit cu o simpatie unanimă de opinia publică românească în '30, fusese complet compromis. A urmat regimul regelui Mihai...

V. A.: Aici, dacă-mi permiteți, aș vrea să mai insistăm.

Deceniul al patrulea a fost o perioadă extrem de generoasă în realizări economice și culturale, chiar pe fondul acestei restaurații de pe urma căreia a avut foarte mult de pățimit țara; mai exact spus, instituțiile democratice ale țării, în anii

30 s-a realizat un boom economic.

C. C.: După criza mondială care a început în 1929 și și-a prelungit tentaculele până în jur de 1934, a urmat o perioadă de prosperitate, în care, fără îndoială, s-au înregistrat progrese în

domeniul economic, realizări în domeniul cultural și artistic, o serie întreagă de îmbunătățiri în privința vieții de fiecare zi a cetățeanului, dar întrebarea logică care se pune este ce s-ar fi întâmplat în perioada aceasta, dacă n-ar fi existat toate obstacolele puse de camarila regelui? Progresul ar fi fost incomparabil mai evident în toate domeniile. Căci nu trebuie să omitem că în acei ani s-au irosit averi impresionante, care, chiar dacă față de condițiile prospere ale țării românești n-au însemnat foarte mare lucru, dacă ar fi fost utilizate pentru obiective de ordin social, literar, cultural, pentru ridicarea nivelului de trai al populației, ar fi însemnat foarte mult.

Desigur, comparativ cu epoca precedentă perioada anilor

'30 a însemnat un progres, dar acest progres nu a putut atinge limita la care era îndreptățită România, tocmai din cauza obstacolelor pe care le punea această coterie ce dispunea direct de treburile țării.

V. A.: Această domnie a lui Carol al II-lea a influențat în vreun fel sentimentul monarhic al lui Iuliu Maniu?

C. C.: Nu. Deloc. Tendința lui nu era de a scăpa de rege, ci de enturajul care diminua prestigiul regelui. Mai mult chiar, în ziua abdicării lui Carol al II-lea Maniu a dat o proclamație în care-și demonstra concepția lui profund monarhică și lealitatea pentru noul rege Mihai! Deci, n-a făcut o acțiune

Antimonarhică ci anticamarilistică. Tot timpul a lovit în camarilă, pentru că aprecia inteligența lui Carol al II-lea, care era un om cu o prestanță deosebită, un om care făcea față oricărei situații. Era foarte bine instruit, avea cunoștințe temeinice de istorie, făcea impresie excelentă oriunde se prezenta. Maniu regreta că această inteligență deosebită este pusă în slujba unor interese dăunătoare țării. Deci, el nu a dus o campanie antidinastică ci anticamarilistică.

V. A.: În epocă, la unele dintre marile personalități politice pe care le-ați cunoscut existau și tendințe republicane? mă gândesc la Brătianu, la...

C. C.: Nu, nu. N-au existat asemenea tendințe.

V. A.: Ce a însemnat monarhia pentru România?

C. C.: La un moment dat se vehicula ideea republicană, ca un fel de șantaj la adresa lui Carol al II-lea. A fluturat-o mareșalul Averescu. În ce privește atitudinea PNL, el făcuse declarații anti-Carol nu antimonarhice.

V. A.: Duca, mai ales.

C. C.: Da, Duca spusese că mai bine își taie mâna decât să o întindă acestui aventurier, lucru ce nu l-a împiedicat să intre în conciliabule secrete cu doamna Lupescu...

V. A.: Și să fie prim-ministru în noiembrie '33.

C. C.: ...pentru a-și înlesni drumul spre putere, în ce privește celelalte formații politice, niciuna dintre ele nu avea idei republicane.

Secția din România a PCR, credincioasă doctrinei sale, era republicană și nu uita în toate manifestele, puține – cele mai multe le-a fabricat după '45 pentru ca să-și creeze o tradiție – să înjure monarhia. Celelalte partide s-au arătat fidele ideii monarhice, lucru care era și normal, pentru o țară ca România; nu se putea concepe o altă formă ideală de dezvoltare a democrației, decât monarhia constituțională.

V. A.: De ce, domnule Coposu?

C. C.: Pentru că monarhia constituțională este adecvată țării noastre. Mai întâi, poporul român vrea rege, nu are încredere în lideri de altă natură. El s-a obișnuit din moși-strămoși – cei din Principatele Unite cu voievozi și cu domnitori

— Cei din Ardeal mai întâi cu voievozi și apoi cu „drăguțul” de împărat. Există această concepție adânc înrădăcinată în conștiința românului. Dacă îl iei pe omul de la țară și-l întrebi cine poate fi în fruntea unui stat el gândește cu o implicație mistică: cineva pe care Dumnezeu l-a desemnat să fie în fruntea unui neam. Asta nu se asortează cu o concepție democratică a eligibilității.

Poporul român a fost, cel puțin în epoca antebelică, credincios ideii de a avea un conducător uns de providență, nici acum nu s-a obișnuit cu sistemul alegerii conducătorului.

Mai cu seamă că acest sistem practicat de PCR, l-a lecuit definitiv de acești lideri ale, și din popor, el vrea pe cineva care să-i inspire credibilitate și să-i asigure stabilitate, iar acesta nu poate fi decât monarhul.

V. A.: Să revenim la Iuliu Maniu și mai ales la partidul dumneavoastră. Printre acuzațiile pe care i le-a adus istoriografia comunistă, au fost și relațiile întreținute cu mișcarea legionară din România.

C. C.: Mișcarea legionară câștigase teren în special în generația tânără; majoritatea studenților erau legionari, de exemplu și eu am avut în cadrul facultății ciocniri permanente cu tendințele ultranaționaliste ale studenților, care erau fie cuzziști, adică făceau

parte din Liga Apărării Naționale Creștine, fie legionari. Cred că fenomenul este explicabil, generația tânără este în general o generație de români patrioți și întotdeauna caută să se orienteze într-acolo unde crede că sentimentul lor patriotic își găsește împlinire. Desigur că lozincile demagogice cu care veneau partidele de dreapta, erau mai la îndemâna tineretului studios din România. Foarte mare parte din studențimea noastră a fost captată prin aceste lozinci. La un moment dat – și asta datorită incapacității guvernării asigurate de partidele politice dar și datorită crizei economice care a înrăutățit situația din România – s-a ajuns la o stare de nemulțumire generală și într-o astfel de stare lumea caută o nouă orientare. Trăim acest fenomen chiar în zilele noastre.

Când vezi incapacitatea guvernanților de a face față situației, te gândești la o soluție pentru ieșirea din impas.

Această căutare de soluție nouă le-o oferea mișcarea legionară.

De aceea, la alegerile libere – destul de libere – din 1937, mișcarea legionară a reușit să capteze un număr important de voturi, cam circa 14 la sută din masa electorală. Pe această chestie s-a bătut apa în puiă, s-a făcut o propagandă deșănțată, falsificându-se împrejurările în care s-a încheiat acel pact de neagresiune electorală din 1937 între PNT și

Codreanu.

În '37 era evidentă tendința regelui Carol al II-lea de a face dictatură. El trecuse la îndepărtarea guvernelor democratice, la diminuarea rostului parlamentului și manifesta tendința de a crea diversiuni și de a sparge unitatea

Partidelor politice. Aceste măsuri corespundeau obiectivului de a face o dictatură regală, un imperialism monarhic.

Maniu, în fața acestei situații, considerând amenințate însăși instituțiile democratice ale României, a făcut apel la toate partidele politice – printr-un manifest scris și trimis tuturor șefilor de partide politice – prin care îi chema la solidarizare, pentru a bara drumul dictaturii regale.

O parte dintre partide nu a răspuns la acest apel, din anumite considerații, aș putea spune că toate din lașitate.

Printre alte partide a fost și faimoasa Uniune Democratică, care camufla secția din România a partidului comunist, care a refuzat să se înscrie. La acea dată Partidul Liberal era rupt în două, datorită

manevrelor regelui, care, neținând seama de ierarhia politică normală din partid, l-a ales pe Tătărăscu ca om de încredere iar Tătărăscu i-a fost fidel, în ciuda nenumăratelor exagerări și greșeli capitale ale regelui Carol al II-lea. La apelul făcut de Maniu, au răspuns unele partide în mod succesiv: în primul rând, Gheorghe Brătianu, șeful

Partidului Liberal georgist, al doilea a fost Zelea Codreanu, șeful mișcării legionare, al treilea Constantin Argetoianu, șeful mișcării agrariene, al patrulea, Iosif Jumanca, șeful unei aripi a social-democrației, al cincilea, dr. Filderman, șeful Uniunii

Israelite din România. Ei au semnat pe rând, între 28 octombrie și 4 noiembrie, acest pact de neagresiune electorală, care stipula cu precizie, că fiecare partid își păstrează libertatea de acțiune, de tactică și strategie proprie și că pentru alegerile care se apropiau, se angajează să-și îndrepte toată activitatea propagandistică împotriva guvernului și, în special, împotriva tendințelor regelui Carol al II-lea, cu scopul de a împiedica dictatura regală.

Acesta a fost obiectivul pactului. Din acest pact s-a scos concluzia că Maniu a făcut cartel cu legionarii, că i-a scos pe legionari la suprafață, ca și când regele Carol, care introdusese în guvernările lui membri ai mișcării legionare, n-ar fi încurajat pecodrienști.

Comentariile istorice, fie prin omisiune, fie prin denaturarea evenimentelor, au urmărit să-l blameze pe Maniu, acuzându-l că s-a înhăităt cu legionarii, deci cu extrema dreaptă din România împotriva regelui Carol care urmărea salvarea democrației.

Punctul vicios al acestei judecăți este tocmai motivul acestui pact de neagresiune: împiedicarea regelui de a face dictatură; ori nu poți să suspectezi pe un om cu evidente tendințe dictatoriale că vrea să salveze democrația. Sigur că

Este vorba de un sofism, care a fost preluat de toată presa și de monografiile istorice din timpul dictaturii comuniste, care nu reprezintă decât o denaturare a adevărului și o concluzie absolut falsă asupra obiectivului pe care l-a urmărit Carol.

Guvernul regelui Carol, care voia să instituie dictatura regală, a căzut în alegeri. Aceasta nu l-a împiedicat pe rege ca, un an mai târziu, să procedeze la dizolvarea tuturor partidelor politice și să proclame dictatura regală, o dictatură îmbrăcată cu un decor de circ, care nu prezenta seriozitate din punct de vedere politic.

V. A.: Ați putea să-mi spuneți care erau opiniile lui Maniu despre

Zelea Codreanu?

C. C.: Opinia lui Maniu era că acesta este un om de bună credință, lipsit de orientare politică și de prevedere politică.

Maniu a stat de vorbă succint, în două rânduri, cu Codreanu și a rămas cu impresia că este un om mânat de intenții bune, dar care, din punct de vedere politic, avea o gândire confuză.

Dovadă că a trebuit să-i pună la punct declarațiile făcute de acesta în legătură cu propria orientare a României spre țările fasciste în perspectiva unei victorii legionare. Maniu i-a reproșat că trebuie să fie criminal omul care ar abandona relațiile noastre externe tradiționale ca să meargă cu cei care urmăresc revizuirea tratatelor și destabilizarea frontierelor țării. Codreanu putea fi considerat ca având o oarecare curățenie sufletească și oarecare bune intenții, dar politica pe care o urmărea era absolut lipsită de temei și obiectivele lui erau contrare intereselor românești. Maniu a avut relații

— Este o observație interesantă! – cu toți adversarii lui politici, fără nicio excepție. El concepea lupta politică ca o luptă de idei și niciodată o adversitate politică nu s-a transformat în dușmănie sau în reticență; avea relații civilizate, normale, cu toți șefii de partide și cu toți adversarii politici.

Avea concepția că într-o țară civilizată, raporturile de adversitate politică nu trebuie considerate dușmănie ci pur și simplu o luptă de idei, din care să rezulte adevărul valabil pentru interesele țării.

V. A.: Cum a primit instalarea dictaturii antonesciene?

C. C.: Cu foarte mult reproș. Am fost martor la întâlnirea pe care Iuliu Maniu a avut-o cu generalul Antonescu.

V. A.: Înd s-a întâmplat?

C. C.: Întâlnirea a avut loc la Florești, în 2 septembrie '40.

Am plecat cu Maniu spre Cluj, unde erau în toi manifestațiile împotriva arbitrajului de la Viena.

Maniu opina că nu trebuie acceptat arbitrajul de la Viena

Și că trebuie rezistat. Avea certitudinea că nemții nu sunt în stare să intervină.

În ce privește pericolul unei agresiuni maghiare, nu era o problemă, pentru că forțele noastre militare puteau să-i facă față. Mai exista și pericolul unui atac concomitent de la răsărit, din partea URSS, și din sud, din partea Bulgariei. După informațiile pe care le avea

Maniu, acest pericol nu avea acuitate. Teza lui era rezistența și respingerea arbitrajului de la Viena. Cu aceste gânduri a plecat la Cluj, unde erau manifestații continue împotriva arbitrajului de la Viena și, concomitent, împotriva lui Carol al II-lea, a cărui abdicare era cerută de poporul indignat, în drum s-a oprit la Ploiești, după ce în prealabil, prin doamna Alice Sturdza, l-a anunțat pe

Antonescu că vrea să aibă cu el o întâlnire clandestină, confidențială, la Ploiești. Maniu era-ca întotdeauna-urmărit de agenții Siguranței Statului, care-l însoțeau la orice deplasare. Ne-am oprit la restaurantul „Berbec”. Eram filiați de o mașină a Siguranței în care se aflau patru indivizi. Pentru a scăpa de sub urmărirea echipei, i-am invitat pe membrii ei în restaurant. Oamenii erau foarte prost plătiți și nu-și puteau permite o masă la restaurant; indemnizațiile lor erau minuscule și de obicei noi ne ocupam și de cazarea și de hrana lor, deși erau agenții Siguranței. Probabil că erau mai devotați lui Maniu decât Siguranței.

V. A.: Nu erau niște oameni care să-i asigure paza, ci dimpotrivă, oameni care îi urmăreau toate mișcărilor.

C. C.: Da, Era un comisar și cu 3 agenți, dintre care unul șofer. Eu i-am invitat înăuntru, i-am poftit la o masă, i-am întrebat ce doresc să mănânce, le-am comandat și le-am plătit consumația, între timp Maniu și cu mine ne-am ridicat pentru a merge la toaletă. Restaurantul „Berbec” are și o ieșire secundară pe unde am părăsit localul.

Aurel Leucucia, cu mașina lui, rămăsese acolo, lângă mașina agenților; ei continuau să mănânce tacticos; nedându-și seama de ce se petrece. Afară ne aștepta Alice Sturdza cu mașina ei, în care se zărea și Antonescu pe care-l adusese de la Predeal. Alice Sturdza a luat loc la volan, eu lângă ea, iar

Ion Antonescu cu Iuliu Maniu în spate. Atunci a avut loc următoarea convorbire pe care eu am notat-o în amănunt în jurnalul meu:

— Domnule general, regele Carol al II-lea va abdica. Ca ultimă soluție, el va recurge la oameni care să-i salveze tronul

Și va recurge la dumneata.

— Nu, niciodată, regele Carol nu va recurge la mine.

Deoarece cunoaște opinia mea despre ei și știe că nu se poate juca cu mine.

— Totuși, ca ultimă soluție, va recurge la dumneata. Pentru că

atât Brătianu cât și eu am refuzat orice fel de discuție în domeniul acesta și va recurge la un om cu mână tare ca să-i asigure continuitatea domniei.

— Nu cred.

— Domnule general, vreau să-ți cer un angajament de onoare că dacă regele Carol va face apel la dumneata, dumneata vei refuza orice colaborare cu el și că-i vei cere abdicarea.

— Asta se înțelege de la sine.

— Vreau să am angajamentul de onoare de la dumneata.

— Aveți cuvântul de onoare al generalului Antonescu (așa vorbea el despre sine, la persoana a treia) că dacă i-ar veni ideea să apeleze la mine, îi voi cere imediat abdicarea și n-am să accept din partea lui niciun mandat.

— Vă mulțumesc, domnule general.

Ne-am despărțit. Ne-am întors la „Berbec” cu mașina și apoi ne-am dus până la gară, unde ne-am urcat în acceleratul al doilea spre Cluj, iar Leucuția s-a întors cu mașina la

București, împreună cu agenții.

Prima scrisoare, dactilografiată de mine, pe care Maniu i-a adresat-o lui Antonescu, în ziua de 7 septembrie a aceluiași an...

V. A.: Deci, a doua zi după ce regele Carol al II-lea a părăsit țara.

C. C.: A fost o scrisoare de reproș, în care i-a spus: „Domnule general, am contat pe angajamentul dvs. De onoare, nu l-ați respectat, în sensul că ați acceptat de la regele

Carol mandatul de a forma guvernul cu depline puteri, ceea ce nu era în înțelegerea noastră”. Această scrisoare i-am dus-o personal. Apoi am auzit din cabinetul său discuția pe care o purta cu aghiotantul lui, un general de război, i-am uitat numele, căruia îi spunea: „Maniu mă acuză că sunt om fără onoare. Cum se poate aceasta”?

Deci, prima corespondență dintre Iuliu Maniu și Ion

Antonescu a fost o scrisoare de reproș, pentru că Antonescu, în loc să se conformeze angajamentului luat de a-i cere regelui abdicarea și de a nu accepta niciun mandat din partea lui, a acceptat un mandat cu depline puteri de a forma guvernul.

Abia în ziua următoare, când regele Carol a încercat prin generalul Mihail și prin ofițeri și generali devotați lui să contracareze acțiunea lui Antonescu, eventual să-l aresteze.

Abia atunci i-a cerut abdicarea. Acesta este un fapt istoric

necunoscut.

V. A.: Cum au continuat relațiile dintre Antonescu și Maniu?

C. C.: Imediat ce a primit din partea noului rege Mihai, investiția de a face un guvern, Antonescu, care era lipsit de bază politică, a făcut apel la partidele politice. Ele l-au refuzat, atât liberalii, cât și național-țărăniștii.

V. A.: De ce?

C. C.: L-am refuzat pentru că Antonescu, odată cu preluarea puterii, a manifestat tendința de orientare progermană, cu care nici PNȚ nici PNL nu era de acord. Deci nu puteau să-i dea girul pentru o guvernare a cărei tendință era de apropiere de hitlerism, de țările fasciste. Din PNȚ au participat, în calitate de experți, la guvernarea lui Antonescu, pe baza unor cunoștințe și a unor prietenii personale, cerând în prealabil dezlegarea de la Maniu, Miti Gerota, care era prieten personal cu Ică Antonescu și solicitat de acesta să fie secretar general la Justiție, acceptat, colonelul Stoica, care era unul dintre marii noștri specialiști în artilerie, ca secretar general la Departamentul aprovizionării armatei, Grigore

Popescu, care era foarte versat în probleme industriale și care a ocupat locul de secretar general la Ministerul de Comerț și

Industrie. Aceștia făceau parte din PNȚ. Ei și-au cerut autorizație de la conducerea partidului ca, în calitate de tehnicieni, să dea concurs guvernului.

Antonescu propusese inițial conducerii noastre de partid, lui Maniu, ca să fie de acord să-i împrumute pentru guvernarea lui câțiva miniștri. Această propunere ne-a adus-o Mareș, care era prieten personal al lui Antonescu și care era destinat să conducă Ministerul Agriculturii. A fost refuzat categoric. PNȚ

Nu a participat la guvernarea lui Antonescu.

V. A.: Iuliu Maniu a fost pregătit să facă un guvern, după abdicarea lui Carol al II-lea?

C. C.: Nu. În niciun caz, pentru că era foarte departe de ideea de a prezida un guvern destinat să se apropie de

Germania.

V. A.: Deci, recunoașteți implicit că altă șansă nu avea România la ora aceea?

C. C.: Fără îndoială că singura soluție era o guvernare

Antonescu. Acum trebuie să menționez că Antonescu era un mare patriot și prezența lui în fruntea guvernului și linprejurarea că se bucura de o stimă deosebită din partea lui

Hitler. A ferit România de foarte multe neazuri. El a reușit.

Tocmai datorită patriotismului său și a prestigiului de care se bucura, să frâneze niște cereri germane excesive; hitleriștii urmăreau să controleze producția de grâu și de petrol a

României și să se instaleze în România ca într-o țară ocupată.

Este meritul lui Antonescu că nu le-a permis acest lucru și a frânat, atâta cât a putut, toate tendințele de rapacitate ale trimișilor economici hitleriști. Asta face parte din biografia onorabilă a lui Antonescu. Antonescu era însă un om foarte ambițios, foarte orgolios și nu avea o judecată politică solidă;

El nu judeca evenimentele prin prisma unui filtru politic ci prin intuiție. Maniu, de la început, l-a bombardat pe

Antonescu cu proteste. A protestat împotriva instaurării statului național-legionar, a protestat împotriva dizolvării partidelor politice existente, a protestat împotriva aderării

României la Axa Roma-Berlin, la pactul Antikomintern, a protestat împotriva intenției lui Antonescu de a face un referendum pentru a-și justifica politica, în timpul lui

Antonescu, dacă rețin bine, Maniu i-a prezentat, în numele populației României pe care se considera îndreptățit s-o reprezinte, 17 memorii care se găsesc, cred, la Academia

Română, la fondul special.

V. A.: La Arhivele Statului probabil. Nu cumva prin atitudinea lor PNT și PNL l-au obligat pe generalul Antonescu să-și caute o bază politică în mișcarea legionară?

C. C: Fără îndoială că el nu avea bază politică, dar el era în înțelegere cu legionarii, dinainte, stabilise un anumit raport cu legionarii, de pe timpul cât fusese internat la mănăstirea Bistrița. Se bucura în rândurile legionarilor de prestigiu și era considerat ca prieten al mișcării legionare. El dăduse dovada, care i-a încurajat pe legionari, în momentul când, în calitate de șef al corpului de armată din Chișinău, a refuzat să ia măsuri energice împotriva legionarilor din

Basarabia.

Din momentul acela a pornit și acțiunea regelui împotriva lui. De fapt, regele Carol nu-l avea la inimă de multă vreme, încă din 1936,

când Antonescu înaintase un memoriu regelui, în care acuza o serie întreagă de nereguli din armată și cerea o respectare a regulamentelor militare și o îndepărtare a tuturor celor compromiși din rândurile armatei. Regele avea în jurul lui niște generali care nu aveau tocmai o ținută morală în sfârșit, Maniu a solicitat unele întrevederi cu

Antonescu, la care întâmplarea a făcut să asist. Prima întrevedere a solicitat-o după ce Gestapoul a descoperit rețeaua noastră de legătură cu guvernul englez.

E vorba de o dublă rețea, care era condusă într-un sector de inginerul Rică Georgescu, fost director la Româno-Americană, iar în celălalt sector, care era politic, compus din oameni de partid, național-țărăniști, era sub conducerea lui

Augustin Visa. Rețeaua a căzut datorită infiltrării contraspionajului Gestapoului în rândurile corespondenților de la Istanbul.

A fost trimisă acolo o spioană care lucra pe două tablouri și care cunoștea parola. Ea a luat contact cu inginerul

Popovici, care era casierul acestei, nu știu cum s-o numesc...

Acestei organizații de legătură cu englezii și care deținea și numerarul pus la dispoziție de societatea de petrol „Unirea”.

La desființarea ei.

V. A.: Când s-au stabilit aceste rețele?

C. C.: În 1941, înainte de declarația de război a Angliei față de România. Au fost patronați de Sir Reginald Hoare și au fost puse la cale de OSS, serviciul special de contrainformații al armatei engleze, care ne-a lăsat aparatură de transmitere, aparate de recepție și o sumă de bani pentru cheltuieli. Deci, o femeie foarte frumoasă, care a venit de la

Istanbul în România și care știa parola, s-a prezentat] a casierul acestei formații, ca să ridice un milion de lei. În momentul în care ridica banii, a năvălit Gestapoul și l-a arestat pe casier. Supus unei anchete, chinuit, acesta a trebuit să denunțe pe o parte din membrii acestui comando, să-i spun așa; rețelele au căzut, concomitent, la 30 august 1941.

Membrii lor erau susceptibili de pedeapsa capitală, acuzația fiind Ade spionaj în timp de război, în serviciul inamicului.

În momentul acela Maniu i-a cerut o întrevedere lui Antonescu, întâlnire la care am asistat.

V. A.: Era deci, prima întrevedere după venirea lui

Antonescu la putere.

C. C: Da, prima întrevedere. Și i-a spus lui Antonescu că oamenii care au fost arestați nu sunt spioni, ci patrioți români, care lucrează la ordinele lui și că cere să nu li se facă proces.

pentru că dacă li se face proces, el, Maniu, va convoca presa străină și va declara că aceștia lucrează sub auspiciile lui în linteresul României și că nu sunt spioni. Intimidat de această asumare de răspundere a lui Maniu, Antonescu, care nu voia să arate nemților existența unei opoziții organizate, a dat dispoziție să se ridice dosarul cercetărilor pe care l-a luat și l-a închis în seiful lui de la președinție. Dosarul l-am găsit noi după 23 august '44, intact.

Arestații au rămas cu sabia lui Damocles deasupra

Capului pe tot timpul războiului; procesul lor n-a mai continuat.

V. A.: Pentru că anul acesta s-au împlinit 50 de ani de la ceea ce s-a numit în epocă rebeliunea legionară, întrebarea pe care v-o pun și dvs. Este. – credeți că la 21 ianuarie '40 a fost o rebeliune legionară sau o lovitură antonesciană?

C. C: A fost o tentativă de lovitură de stat făcută de legionari. Legionarii, care reușiseră sub ochii îngăduitori ai lui Antonescu să-și organizeze politica lor, să-și numească prefectii lor, să împănaze serviciile publice cu oamenii lor de încredere, au vrut, *la un moment dat*, să-l înlăture pe

Antonescu de la putere, încercarea lor – care cred că era prost organizată – a eșuat datorită faptului că armata era la dispoziția lui Antonescu și simpatiile din armată, pe care contau legionarii, nu s-au manifestat ca atare.

V. A.: Unde erați atunci, în București?

C. C: Da, sigur.

V. A.: Cu Maniu?

C. C.: Da și Maniu era în București. Ne înzestraseră

Roșianu, subsecretarul de stat de la Interne, cu revolvere ca să-l păzim pe Maniu. Ne-a dat trei revolvere, unul pentru

Maniu, care nu-l purta, unul pentru Ilie Lazăr și unul pentru mine. Niște Beretta pe care nu le-am utilizat.

V. A.: Vorbind de înarmarea lui Maniu, mi-am adus aminte de un episod pe care l-a trăit Maniu la Viena, când a ocupat orașul. Episodul este real, sau doar o legendă?

C. C: Nu, este un episod care face parte din gloriile lui

Maniu.

V. A.: Îi făcea plăcere să povestească episodul acesta?

C. C: Îl povestea cu destulă detașare, dar episodul a fost pe larg prezentat publicului românesc de Isopescu-Grecu, care, român de origine, făcând parte dintre românii din

Bucovina, era înalt funcționar în Ministerul de externe de la

Viena. A relatat în amănunt cum s-a întâmplat această lovitură a lui Maniu, care a fost într-adevăr spectaculoasă. Maniu, după refuzul lui de a trata cu contele Tisza semnarea unui apel patriotic în interesul imperiului austro-ungar, de fidelitate a poporului român față de obiectivele războinice ale imperiului, risca să fie concentrat, ori Maniu, la epoca recrutării, fusese dispensat medical. Acum avea vârsta de 40 ani. I s-a trimis ordin de chemare. Era în 1915. Avea să stea pe front doi ani și jumătate. Cum el era șeful oficiului juridic al Mitropoliei de la Blaj, beneficia de dreptul de a fi mobilizat pe loc. I s-a anulat mobilizarea pe loc și a fost concentrat abuziv. A fost

Trimis la o școală de ofițeri, la Sibiu, școală pe care a urmat-o timp de șase luni, după șase luni – un curs scurt de război – a fost promovat sublocotenent și trimis pe front. A luptat pe frontul din Italia, a dezertat de pe front în 1918 și s-a dus la

Viena, îmbrăcat în uniforma de locotenent de artilerie. La

Viena s-a prezentat în audiență la Stroger Steiner, ministrul de război al imperiului. Bineînțeles că s-a izbit acolo de un colonel care l-a luat la bani mărunți: „Ce cauți aici? care este identitatea dumitale? din ce unitate faci parte? cu ce drept ai plecat de pe front? știi că ești amenințat să fii arestat ca dezertor?” „Știu, dar trebuie să vorbesc cu domnul ministru!

Pentru că eu nu sunt un simplu locotenent, ci reprezint națiunea română!” Într-un târziu colonelul s-a dus și i-a raportat generalului, cum că este acolo un oarecare locotenent, care i se pare că este dezertor, care vrea să vorbească și pretinde că reprezintă națiunea română, întâmplarea făcea ca, în momentul acela, în cabinetul ministrului de război, să fie prințul de Lichtenstein, care-l cunoștea pe Maniu și i-a spus ministrului: „stai, domnule, acesta nu-i un simplu locotenent, este un om politic și reprezintă pe românii din Transilvania! Informația aceasta l-a determinat pe ministrul de război să-l primească și la întrebarea: „Ce dorește?” Maniu i-a spus: „Domnule ministru, acest minister s-a făcut din contribuția poporului, din

impozitele plătite de poporul din monarhie, parte din acest popor, în număr de 5 milioane, este poporul român, eu reprezint poporul român, care vrea să-și ia libertatea de acțiune după principiile wilsoniene, și-n calitate aceasta pretind să-mi puneți la dispoziție o aripă din minister, ca să organizez noua armată română, care e împrăștiată prin unitățile imperiului”.

Ministrul de război s-a uitat la el ca la un nebun, dar între timp a sosit ministrul de interne al imperiului. Noul venit era disperat: „este nenorocire! au intrat polițiștii în grevă, au intrat măturătorii de stradă în grevă, ne sufocăm în Viena, nu mai există ordine, hoții năvălesc, atacă pe stradă” ș.a.m.d. Atunci

Stroger Steiner l-a întrebat pe Maniu: „De ce unitate dispui?”

„Am 60.000 oameni care depun jurământul pentru Sfatul național al românilor”. „Ești în stare să asiguri ordinea în

Viena?”; „Da!”; „Poftim, ocupă partea de vest a ministerului de război”. S-a instalat Maniu acolo, l-a luat secretar pe generalul baron Boieriu, era baron pentru că era decorat cu ordinul „Maria Tereza”, un fel de „Minai Viteazul” de-al lor, care îi aducea titlul de baron și o moșie. Cu ofițerii români a

Ocupat o cazarmă, cazarma „Arhiducelui Carol”, acolo a plasat pe toți românii și a dat sfară în țară ca toți românii din toate unitățile armatei austro-ungare să vină acolo.

Într-adevăr, a asigurat ordinea, a pus patrulare în Viena, a stârpit tâlhăria și anarhia, a ținut Viena vreme de o lună de zile în regim militar, dictatorial-militar. Atunci a primit apel de la prietenul lui, Massaryk să-i dea ajutor pentru proclamarea

Republicii Ceho-Slovace. A trimis acolo o parte din armată cu ajutorul căreia s-a putut proclama Republica Ceho-Slovacă.

Există pe zidul clădirii Marelui Stat Major o placă, pe care scrie că Republica Ceho-Slovacă s-a proclamat cu sprijinul dat de Iuliu Maniu prin detașamentul nr. 31 de Infanterie care a fost prezent în Praga asigurând ordinea. Această placă există și acum.

V. A.: Ce povestiți dvs. Aici, este în germene un film extrem de aventuros despre Maniu. A fost un act de mare curaj și de mare îndrăzneală.

C. C.: A fost o mare aventură. Românii, au dat sfară în țară la toate unitățile ca tot neamul să vie cu arma și să se prezinte la Senatul militar al României, așa l-a intitulat, nu știu de ce i-a spus senat.

V. A.: Și Maniu comanda tot. Cu titlul de locotenent?»

C. C.: Maniu era șeful lor, era împuternicit de ministru

V. A.: Dar tot locotenent. Nu și-a pus un grad în plus. I

C. C.: Tot. E fotografiat. El, locotenent, lângă generali, el era șeful, fiindcă avea investitură de la comitetul central al

Partidului Național Român, să se ocupe cu treburile militare și externe ale poporului român, care era încadrat în Austro-Ungaria.

V. A.: Acum să revenim la 21 ianuarie 1940. Care a fost reacția lui Maniu când a aflat de această lovitură legionară?

C. C.: De susținere a ordinii. L-a felicitat pe Antonescu pentru reprimarea rebeliunii. Nu știu cât de departe s-au dus intențiile căpeteniilor legionare, dar această rebeliune s-a soldat cu ridicarea lumpen-proletariatului bucureștean, care a început să jefuiască prăvălii, să omoare, să fure, să violeze, în fine toată țigănimia din București s-a îmbrăcat în haine legionare și și-a făcut îndeletnicirile prin anarhie și abuz.

Bineînțeles că rebeliunea a fost lichidată, datorită solidarității armatei, care a urmat ordinele lui Antonescu. Legionarii au fugit cu sprijinul german. I-au pus la adăpost nemții...

V. A.: Vorbeați de relațiile, mă rog, întrevederile dintre Maniu și...

C. C.: Deci, a obținut de la Antonescu să nu se mai

Desfășoare procesul împotriva așa-zisilor spioni englezi, care au rămas închiși la Malmaison până la 23 iulie '44. Nemții au descoperit toată rețeaua, Antonescu a dovedit demnitate, a refuzat să-i predea după cum a refuzat mai târziu să-l predea pe T. Urcanu, care fusese lansat cu parașuta pentru a se pune la dispoziția lui Maniu ca să transmită comunicările la Cairo.

Acesta avea să fie arestat în 28 ianuarie de Gestapo. A mai fost o întrevedere cu Antonescu când Maniu a fost sesizat de arestarea unui grup masiv de evrei, începuseră deportările la

Auschwitz. Evreii au trecut clandestin frontiera, ca o soluție disperată, riscând să fie împușcați pe frontieră, bineînțeles.

Având ghizi pricepuți, au trecut prin cimitirul din Cluj și au reușit să se strecoare – chiar acolo era pe frontiera pe Feleac

— Și au ajuns la Turda. La Turda au fost arestați și în conformitate cu legile rasiale existente atunci în România, acceptate de Antonescu în urma presiunilor germane, acești fugari erau pasibili de

pedeapsa capitală; era chiar o dispoziție expresă că evreii care trec clandestin frontiera sunt pasibili de pedeapsa cu moartea.

Poliția din Turda i-a trimis la Tribunalul militar din Sibiu.

Au început investigațiile pentru trimitere în judecată, în fruntea lor se găsea un rabin de la Sighet. Sesizat de pericolul care-i amenința pe acești fugari, Maniu s-a dus la Antonescu.

I-a spus: „Niște evrei români, care au fost arestați la Turda, sunt trimiși în judecată și sunt amenințați cu pedeapsă gravă”.

Antonescu i-a replicat imediat: „Bine le-a făcut, ce au căutat de ce au trecut frontiera? Să fie pedepsiți!”. La care Maniu i-a prezentat situația de următoarea manieră: „Domnule

Mareșal, dvs. Recunoașteți arbitrajul de la Viena?” la care

Antonescu a replicat în stilul său: „Niciodată! Mareșalul l'Antonescu nu recunoaște și nu va recunoaște niciodată l arbitrajul injust”. „Bun, deci suntem de acord, nici eu nu

1 recunosc, atunci care sunt frontierele României?”. „Sunt frontierele trasate la Trianon”. „Exact. Prin urmare, evreii aceștia nu au trecut clandestin o frontieră, ci au venit din

România în România. Noi nu recunoaștem frontiera”. „Aveți dreptate, vor fi puși în libertate”.

V. A.: Ținea cont de logică?

C. C.: Da. Aceștia au fost salvați, au fost puși în libertate.

Cu timpul au șters-o în Israel.

V. A.: Vreau să vă întreb dacă în aceeași perioadă, în timpul războiului, au existat întrevederi între Iuliu Maniu și Regele Minai?

C. C.: Da, sigur. Prima întrevedere, în scopul pregătirii

Ieșirii României din război și din Axa Roma-Berlin, a fost la

24 ianuarie '42. Cu ocazia festivităților de aniversare, la care în mod protocolar erau invitați cavalerii „Ordinului

Ferdinand”. Maniu era cavaler al „Ordinului Ferdinand” în

grad de mare cruce și a fost invitat la Palat la 24 ianuarie 1942.

Cu acest prilej a reușit să stea de vorbă în mod oficial cu

Regele și cu Regina Mamă Elena și să le înfățișeze obligația patriotică de a face toate demersurile pentru a ieși din război și pentru a părăsi Axa Roma-Berlin.

De la început Regele Mihai s-a arătat absolut receptiv la idee, ca și Regina Mamă Elena. Din momentul acesta colaborarea dintre Maniu

și Casa Regală a fost continuă, însă operată de manieră clandestină, care se aranja cam de felul următor: Maniu mergea la palatul Știrbei, intra cu mașina în curtea palatului Știrbei, însoțit de mașina de agenți care era, cum v-am spus, nelipsită. Intra în palat, mașina rămânea acolo, în spate exista, pe lângă depozitul de conserve Știrbei, o altă ieșire pe strada Banului. Acolo aștepta Grigore Niculescu-Buazești cu altă mașină, în care ne urcam și mergeam la Palat. Se intra prin ușa gărzii, prin spate, prin str. Luterană, cum era pe vremea aceea, acum s-a schimbat tot aspectul Palatului.

Stătea de vorbă cu Regele, pleca de acolo cu aceeași mașină, intra în palatul Știrbei și ne urcam în mașina noastră, urmăriți de agenții de Siguranță, care raportau că Maniu a fost și a stat trei ore la palatul Știrbei. Aceste întâlniri clandestine s-au repetat. Maniu a avut numeroase întâlniri cu Regele Mihai în legătură cu pregătirea loviturii de stat de la 23 august.

În ceea ce privește lovitura de stat s-au emis o serie de ipoteze contradictorii. Realitatea este că până în ziua de 23

August existau două alternative, alternativa realizării loviturii de stat împreună cu Antonescu și o a doua împotriva lui, prin arestarea mareșalului, în ziua de 23 august, după-amiaza, la orele patru, dacă Antonescu n-ar fi refuzat categoric să ia în mână acțiunea pentru ieșirea României din război și pentru armistițiu, el nu ar fi fost arestat. Comuniștii au lansat acum o teorie neîntemeiată, cum că ei au pus la cale, încă din iunie

'44, arestarea lui Antonescu și așa mai departe. Aiurea, în noaptea de 22 spre 23 august l-am însoțit pe Maniu la o întâlnire nocturnă cu Regele, întâlnire care a fost precedată de altele. Maniu s-a întâlnit – în legătură cu acțiunea de ieșire din război – și cu mareșalul Antonescu, la Snagov, la vila Weber, întâlnire în care Maniu i-a spus categoric că nemții pierd războiul, că nouă nu ne este permis să fim în tabăra celor învinși, că trebuie luate măsuri pentru ieșirea României din

Război. Antonescu o ținea însă morțiș că el, în calitate de gentleman și în calitate de militar cu onoare, nu poate să procedeze decât în conformitate cu onoarea militară, că va discuta cu Hitler, îi va reproșa nerespectarea angajamentelor și că nu se poate ca Hitler să nu-și dea seama că are obligația de a-i permite ieșirea României din război. Avea naivitatea să creadă că Hitler răspunde la astfel de

atitudini cavalierești.

Deci Maniu s-a întâlnit în luna august cu Antonescu, într-o noapte – am notat în jurnal data – traversând lacul

Snagov până la vila Weber, tocmai pentru a-i pune de o manieră ultimativă cererea opoziției pentru ieșirea României din război. Antonescu nu a respins-o dar a condiționat-o însă de un aranjament ca între militari.

V. A.: La Stockholm?

C. C.: Nu, în afară de Stockholm. În legătură cu Stockholm s-au lansat niște teorii absolut nereale. Că Antonescu ar fi fost decis să accepte armistițiul...

V. A.: Deci opinia dvs. Este că Antonescu n-a dus tratative.

C. C.: El a respins categoric oferta de la Stockholm. Există documente scrise. Telegrama cifrată adresată lui Fred Nanu, de exemplu.

V. A.: Ce părere aveți de acuzațiile ce se aduc partidului dvs., în privința refuzului repetat de a lua conducerea? S-a spus că Antonescu v-a propus insistent să treceți la conducere.

C. C.: A existat o ofertă formală din partea lui Antonescu, exasperat, și probabil, și obsedat de insuccesele de pe front și de dezastrul pe care-l constată din rapoartele militare.

La un moment dat, într-o situație disperată, a spus:

„Domnilor, preluați puterea, eu v-o dau!” Oferta fusese însă făcută fără convingerea că lucrul s-ar putea realiza. La ora aceea, a prelua puterea era o absurditate.

V. A.: Într-o retragere care era deja în plină desfășurare.

C.C.: Nici Antonescu n-a făcut această ofertă decât ca o exasperare de moment, fără convingerea că aceasta ar putea fi acceptată, mai ales că preluarea guvernării ar fi trebuit să fie făcută sub egidă germană, și deci, să se continue războiul în alianță cu Germania. Nu se putea. Adică nu se putea concepe ca succesiunea lui Antonescu să fie preluată de către niște formațiuni care erau împotriva alianței cu Germania și împotriva colaborării cu Hitler.

În legătură cu 23 august, este adevărat că Regele a insistat, în repetate rânduri și toți șefii de partid, inclusiv

Reprezentantul comuniștilor Pătrășcanu, pe lângă Maniu. Să preia guvernarea de la 23 august.

Maniu a încercat – ce să spun! – cu eforturi repetate toate

* formele de convingere, ca să obțină de la sovietici recunoașterea clauzei stabilită prin „Charta Atlanticului”, clauză care stipula ca marile puteri să nu urmărească expansiuni teritoriale ci doar, să se limiteze la frontierele de după primul război mondial. Asta ar fi însemnat integritatea teritoriilor românești așa cum erau ele la 1 decembrie 1918.

Dar URSS a condiționat semnarea armistițiului de recunoaștere de către România a frontierei stabilite după ultimatumul sovietic din 1940. Bineînțeles că Maniu a spus că în condițiile acelea nu poate prezida un guvern care să subscrie la abandonarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. De altfel armistițiul este un act militar, argumenta Maniu și deci, se va face un guvern militar, iar militarii nu au răspundere politică. „Eu ca om politic nu-mi pot asuma răspunderea să abandonez provincii românești în fața presiunilor sovietice”.

— Argumenta Maniu refuzul său. S-a menținut pe punctul acesta de vedere în mod constant, nu a promis niciodată că va prezida guvernul. A făcut încercări repetate la Cairo și la

Stockholm ca să obținem măcar amânarea delimitării frontierei de răsărit a României până la conferința de pace. Guvernul sovietic nu a vrut să accepte nici aceasta.

Molotov era categoric. – „ori acceptați, ori nu mai stăm de vorbă, ori acceptați frontiera stabilită prin acordul româno-sovietic în urma ultimatumului pe care l-a dat în 1940, ori rupem tratativele”.

Nu se mai putea face nimic...

Cap. III:

<titlu>Comunismul la vârsta romantică...

Vartan Arachelian: Se poate vorbi astăzi slobod și în

România despre comunism. La început a fost o utopie care a sedus pe mulți intelectuali, dar, devenind apoi realitate în

Rusia sovietică și, mai târziu, fiind impusă în țările ocupate, utopia a devenit o realitate îngrozitoare, un cancer al umanității.

Spuneți, la un moment dat, că dumneavoastră, în perioada interbelică, ați cunoscut mulți oameni cu vederi de stânga. Bănuiesc că majoritatea era de stânga într-o definiție occidentală și nu asiatică. Erau și comuniști printre ei?

Corneliu Coposu: Da. În timpul studiilor mele la Cluj, aveam confruntări cu studenții de extremă dreaptă; erau în majoritate și stăpâneau centrul universitar Petru Maior. Cu mare efort și după multe

lupte am reușit să le juăm locul.

Eram atunci președintele studenților democrați, în eforturile noastre de a contracara propaganda intensivă și, bineînțeles, destul de mărginită pe care o făceau studenții fasciști de la

Universitatea din Cluj eram sprijiniți și de unii studenți de extremă stângă. Parte dintre ei erau încadrați în partidul nostru, PNT, parte din ei își manifestau pe față adeziunea lor la curentul de extremă stângă, adică erau simpatizanți comuniști. Printre ei oameni de valoare, ca să nu menționez decât pe Dragulescu, Novac, câțiva profesori, cum era Raluca

Ripan și care manifestau deschis adeziunea lor la ideile comuniste. Ei vedeau comunismul de altă manieră, era un fel de comunism de salon, în care puteai să apreciezi anumite idei umanitare, pe care ei le atribuiau concepției lor, de extremă stângă. Chiar dintre cei ce se declarau comuniști nu erau chiar toți marxiști convinși, adică un fel de comunistoizi, ca să le zic așa. Aveam discuții în contradictoriu. L-am cunoscut foarte bine pe Pătrășcanu. Am fost în termeni apropiați, nu l-am cunoscut pe linie politică, ci pe linie de relații sociale.

Într-o familie de prieteni, la care participa și o rudă apropiată de-a mea, am avut impresia că are o simpatie deosebită pentru mine, fiindcă m-a căutat în repetate rânduri.

Discuțiile pe care le purtam erau în contradictoriu și presărate, uneori, cu expresii destul de tari, pe care nici el nici eu nu le luam în considerare. Am rămas în termeni buni cu Pătrășcanu, chiarși după ce a intrat în guvernul de la 23 august '44.

Împrejurarea care l-a determinat pe Pătrășcanu să mi se confieze, a fost întoarcerea lui de la Moscova, după semnarea armistițiului din 12 septembrie. Amărăciunea lui și experiența tristă pe care o făcuse aveau să fie sporite de primirea pe care i-a făcut-o vechiul lui tovarăș de idei Jdanov, cu care era în relații de pe timpul când el, Pătrășcanu, fusese delegat al secției din România a partidului comunist în cadrul

Kominternului la Moscova. L-am întâlnit atunci pe Pătrășcanu care era foarte afectat și atunci am luat cunoștință prin el de pericolul pe care-l reprezenta comunismul pentru viitorul

României. Până atunci consideram comunismul ca o idee politică inexpressivă; n-am cochetat niciodată cu ideile comuniste...

V. A.: Chiar voiam să vă întreb...

C. C.: ... Deși am fost în intimitatea unui profesor de economie politică, cu numele de Dumitru B. Ionescu, care era marxist de catedră și mi-a pus la îndemână toată literatura

comunistă. Pe vremea aceea nu existau traduceri în românește, însă exista Lenin, în întregime, tradus în franceză, bineînțeles și toți clasicii comuniști, bolșevici, menșevici, anarhiști. El avea o bibliotecă bogată pe care mi-a pus-o la dispoziție și pe care am consumat-o cu foarte mare interes.

Dar nu am fost niciodată ispitit de ideile comuniste.

V. A.: De ce oare?

C. C.: Mai cu seamă din cauza seriozității profesorului nostru de economie politică și a celui de politică economică, care au avut onestitatea deontologică de a ne atrage atenția nouă, studenților de pe vremea aceea, asupra golurilor pe care le prezintă doctrina marxistă. Pe vremea aceea era marxistă, ulterior a dobândit titulatura de marxist-leninistă.

Deci, profesorul, care era, am spus, marxist de catedră, fără a fi implicat vreodată în politică, sublinia, totuși, unde greșește Marx și cum Marx greșea tocmai în punctele esențiale ale organizării structurii economice, mi-am dat seama – ajutat și de lectura critică a teoriilor marxiste, publicate de unele reviste economice mai progresiste ca idei, nu mai progresiste ca orientare de stânga – că marxismul este o concepție economică precară. Bineînțeles că la vârsta aceea nu-mi dădeam seama cât este de depășită doctrina marxistă, dar în orice caz mi s-au deschis ochii pentru a vedea găurile din șvaițer.

Ceea ce m-a frapat din toată cultura mea livrescă despre comunism a fost metoda care mi s-a părut foarte puerilă de a lăsa în sarcina viitorului dezlegarea unor implicații mai grele, căroră doctrinarii comuniști nu le puteau găsi soluția.

Revenind la Pătrășcanu, trebuie să precizez că el și-a făcut studiile în Germania și s-a întors comunist de la facultate.

În discuțiile pe care le-am avut cu Pătrășcanu, numeroase și unele destul de violente, fiecare își păstra poziția avută inițial. Deși Pătrășcanu nu era din generația mea – era mult mai mare – eram prieteni cu el datorită unor relații sociale.

Ceea ce m-a frapat în relațiile cu Pătrășcanu era convingerea și buna lui credință. Era un comunist convins, nu un comunist de teapa lui Luca (Laszlo) sau a lui Rangheț, ci un intelectual care căuta în

comunism soluționarea unor racile sociale pe care burghezia nu le putea vindeca. Acestea erau și tezele lui că omenirea viitoare va putea găsi satisfacții într-o egalitate

— Bineînțeles concepută într-o manieră intelectuală și obiectivă – care putea să servească la soluționarea crizei în care se zbătea Europa.

Întâmplarea a făcut s-o cunosc și pe Ana Pauker cu un prilej interesant. Eu eram condamnat pentru lezmajestate...

V. A.: Această situație este foarte interesantă și ca paradox. Ar trebui s-o relatați mai pe larg.

C. C.: Era în legătură cu procesul Škoda. Procesul Škoda, la pornirea căruia un rol de căpetenie l-a avut regele Carol al II-lea care voia să-l anihileze pe Maniu pe toate căile.

V. A.: Să-l compromită politic.

C. C.: Nu putea să conceapă, după mentalitatea lui, care era puțin alterată de moravuri balcanice, că într-o afacere de armament, cum era aprovizionarea artileriei făcută sub guvernarea național-țărănistă, s-ar fi putut realiza un contract de proporțiile celui încheiat de guvernul român cu uzinele

Škoda, fără ca cineva să ia șperț... Un nepot de-al lui Maniu.

Romulus Boilă, o figură detestată de opinia publică din cauza unei campanii de presă dusă violent împotriva lui, a devenit ținta manoperelor regale.

V. A.: Ca prin Boilă să-l compromită pe Maniu.

C. C.: Bineînțeles. Dacă s-ar fi putut pune în sarcina lui

Boilă faptul că ar fi încasat comisioane de pe urma contractului Škoda, compromiterea lui Maniu ar fi fost realizată. Regele Carol al II-lea a depus foarte mari eforturi pentru a obține această compromitere a lui Maniu. Regele

Carol ajunsese la convingerea că Maniu, în austeritatea lui, era incapabil de a se implica în orice fel de afacere sau în orice fel de chestiuni legate de bani, dar gândirea era logică – dacă se reușea implicarea unei persoane apropiate din familia lui

Maniu, în procesul Škoda, sigur că vina s-ar fi extins și asupra lui Maniu și, deci, oprobriul opiniei publice legat de scandalul pe care îl declanșase doctorul Lupu și pe care l-au îmbrățișat cu mare avânt opoziționiștii liberali din epoca aceea ar fi compromis partidul nostru. Procesul s-a încheiat, până la urmă, cu achitarea lui Seletzki,

reprezentantul uzinelor Škoda și cu imposibilitatea de a dovedi cea mai mică învinuire la adresa lui Romulus Boilă, care, în paranteză fie spus, era cu totul străin de afacerea cu uzinele Škoda, nici măcar nu-l cunoștea pe Seletzki și nu avea nicio contingentă cu aceste uzine. Sigur că au fost oameni care au beneficiat de cadouri, dar erau altele persoanele care puteau fi implicate și nu făceau parte dintre apropiații lui Maniu.

V. A.: De exemplu, era fiul lui Vaida.

C. C.: Da, era el, răposatul iunian ș.a.m.d. Nu vreau să insist prea mult asupra amănuntelor.

V. A.: Sigur, să nu facem o paranteză prea lungă despre afacerea Škoda.

C. C.: Cu prilejul procesului Škoda intrasem noi în posesia unor acte care vădeau sorgintea scandalului. Ce erau acestea? Reprezentantul uzinelor Škoda, care era un om foarte onorabil, acest colonel în rezervă, mare invalid din primul război mondial, un gentleman, a fost arestat, sub acuzarea de spionaj.

V. A.: Da, s-au găsit la el documente provenind de la Ministerul Apărării Naționale.

C. C.: S-au găsit la el documente pe care era foarte normal să le păstreze, fiindcă el era cel care înarma artileria românească; date statistice și informații privind organizarea regimentelor de artilerie era firesc să fie în posesia uzinelor.

De altfel el era reprezentant ceh și nu se putea presupune că o țară prietenă ca Ceho-Slovacia are vreun interes de spionaj cu țara noastră, mai ales că ea ne livra armament și cu ea eram în Mica înțelegere.

În tendința aceasta, de a se înscena procesul Škoda, regele Carol al II-lea a făcut imprudența de a trimite un bilet cu cifrul regal, semnat cu augusta lui mână, adresat colonelului

Pomponiu, primul comisar regal, însărcinat cu instruirea afacerii Škoda, cu următorul conținut: „Pomponiule, vezi cum conduci afacerea ca M. Să iasă implicat” și un C mare regal ca semnătură.

Colonelul Pomponiu, probabil, flatat de faptul că deține un autograf regal, l-a pus cu grijă în casa lui de bani, din cabinetul de instrucție unde funcționa. A urmat ancheta lui

Seletzki. Seletzki a făcut anumite declarații, pe care grefierul le-a transcris cu caligrafia lui, încercând să reproducă exact depoziția

învinuitului. Această depoziție, care urma să fie dactilografiată ulterior, a fost corectată de Pomponiu, cu mâna lui, printr-o imprudență condamnabilă pentru un colonel de justiție militară. Cu altă cerneală și cu caligrafia lui proprie a intercalat în depoziția lui Seletzki două fraze din care ar fi rezultat complicitatea lui Boilă (care s-a dovedit a fi cu totul imposibilă, era vorba de o infracțiune imposibilă) pe care justiția a evidențiat-o și a tratat-o ca atare. Acest manuscris, făcut de un plutonier major grefier, cu numele Ilie, era interpolat cu două fraze scrise de mâna domnului prim comisar regal Pomponiu și cu cerneală de altă culoare.

Manuscrisul a fost păstrat cu grijă de grefierul Ilie, iar

Celălalt grefier, Albîșor, care era în complicitate cu Ilie, a socotit, la un moment dat, că ei pot trage un ce profit din valorificarea acestor documente.

Au sustras cu grijă manuscrisul depoziției lui Seletzki, corectat și retușat de colonelul Pomponiu și biletul regal, pe care-l păstra cu mare grijă Pomponiu, în aceeași casă de fier, și le-au oferit spre vânzare avocatului lui Seletzki, un oarecare

Rapaport. Acesta s-a prezentat la noi, spunând că i se oferă spre cumpărare, de către doi plutonieri grefieri, documente care dovedesc sorginta procesului Škoda. El le-a cumpărat, plătind acestor oameni banii clientului, o sumă destul de mare, cred că era vorba de vreo sută de mii sau chiar mai mult, nu mai țin minte cu exactitate, iar aceste piese au ajuns în posesia lui Maniu.

Am făcut fotocopii după ele și originalele au fost depuse de Maniu, cu ocazia invitării lui la comisia parlamentară de anchetă, prezidată de Aurelian Bentoiu. În momentul când s-au prezentat aceste documente, cercetarea comisiei parlamentare era încheiată.

Documentele – după ce s-au lăsat fotocopiiile în dosarul comisiei parlamentare – le-am luat și le-am băgat în buzunar, bineînțeles sub ochii Siguranței de pe vremuri, care m-a înhățat la ieșirea din Parlament, m-a înșfăcat și m-a dus la pușcărie...

V. A.: în flagrant delict, cu documente.

C. C.: Da și am fost condamnat la trei luni și o zi pentru lezmajestate. Explicația acestei condamnări de trei luni și o zi era următoarea: Codul de Procedură Penală al tribunalelor militare prevedea ca în cazul condamnărilor care depășesc trei luni să nu se suspende executarea pedepsei chiar dacă făceai recurs. Prin urmare,

pedeapsa se execută, iar recursul nu avea nicio șansă să fie soluționat în trei luni. Atunci, pentru a fi sigur că execuți pedeapsa...

V. A.: Îți mai adăuga o zi.

C. C.: În consecință, fiind condamnat cu trei luni și o zi de detenție, am fost trimis la închisoarea din Cluj. La închisoarea din Cluj, în vremea aceea, a fost depusă, în etapă, și Ana Pauker, care era transferată de la închisoarea din

Dumbrăveni, unde își ispășea o condamnare – cred că șapte ani avea – și care urma să fie transferată la București pentru rejudecarea procesului Grivița. Pe vremea aceea, singura modalitate de a transfera deținuții de la o închisoare la alta, era o dubă, care făcea timp de o lună, circuitul țării întregi.

Dacă, de exemplu, un deținut de la Ploiești trebuia să

Ajungă la București, era îmbarcat în turul acestei dube la

Ploiești și peste o lună ajungea la București, după ce duba făcea înconjurul țării. Pentru simplificarea lucrurilor erau

Niște pușcării de etapă; închisoarea din Cluj, de exemplu, era închisoare de etapă.

Toți deținuții destinați închisorilor din Brașov, Ploiești.

București erau depozitați la Cluj, la penitenciar, timp de o lună, până când se întorcea duba din circuit și erau reîncărcați și transportați la destinație. Deci acolo, la Cluj, mă aflam condamnat dar în condiții civilizate, adică având drept la așternut propriu, având dreptul să mă hrănesc de la restaurant, eram chiar servit de un ospătar îmbrăcat în frac. Celula mea nu era în realitate o celulă, pentru că beneficiaam de posibilitatea de a mă plimba în închisoare iar, în plus, întâmplarea făcea ca directorul închisorii să fie chiar coleg de doctorat cu mine și care mă invita în fiecare seară la masă, bineînțeles cu complicitatea gardienilor.

Nu se poate spune că închisoarea politică din vremea aceea era așa de cumplită cum au încercat s-o exagereze, prin literatura lor, comuniștii care au suferit pedepse private de libertate în timpul burghezo-moșierimii. Într-una din zile șeful gardienilor, care se prezenta în fiecare zi la mine, cu salutul de dimineață, îmi spune: „domnule-doctor să știți că a venit o cucoană aicea, o deținută politică”, îl întreb cum se numește, nu-i știa exact numele, am dedus eu din numele oarecum denaturat pe care mi i-a spus, că este vorba de Ana Pauker.

Personal nu o cunoșteam, o cunoșteam însă după nume din procesele în care fusese implicată.

M-am prezentat la celula în care stătea Ana Pauker, celula deschisă bineînțeles și i-am spus: „Doamnă, am auzit că ați sosit aici și am venit să văd dacă aveți nevoie de ceva mâncare, îmbrăcăminte, cărți pentru citit și eventual, dacă aveți corespondență de trimis”. Mi-a spus: „mulțumesc, am de toate” și într-adevăr avea de toate. Era foarte bine îmbrăcată, cu bocanci de iuft, cu pantaloni de sport, cu un pulover scandinav, cu o manta de piele.

V. A.: Era o femeie frumoasă?

C. C: Nu era o femeie frumoasă, era o femeie cu aspect de femeie senzuală, atunci nu era încă bătrână. Sigur că nu putea fi numită o femeie grațioasă, avea o oarecare duritate și în priviri și în gesturi. Mi-a mulțumit frumos, mi-a spus că nu are nevoie de nimic, totuși i-am dus niște portocale, prăjituri, m-a rugat însă să-i trimit o scrisoare la o adresă oarecare, lucru pe care-l puteam face cu ușurință pentru că

Aveam deja legături stabilite și, în plus, să-l procur pe Proust.

Voia să controleze ceva. Mi-am dat seama că este o femeie care, deși nu avea o cultură școlară importantă, citise însă enorm, avea o cultură livrescă foarte bogată. De altfel vorbea curent și limba franceză și limba germană.

În timpul de o lună, cât a fost depusă în etapă la penitenciarul din Cluj, am discutat în repetate rânduri probleme politice, probleme economice. Mi-am dat seama că este foarte bine pusă la punct cu doctrina marxistă.

Bineînțeles că era comunistă convinsă și avea chiar accente de pledoarie sentimentală când apăra tezele comuniste.

O contraziceam de pe pozițiile mele, nu se lăsa combătută și avea argumente la îndemână pentru a suporta un dialog în contradictoriu, în timpul cât a stat ea în închisoarea Clujului – vreo 29 de zile cred – am întreținut cu ea cel puțin 6 – 7 ședințe prelungite de discuții în contradictoriu, ea fiind, cum am spus, o apărătoare foarte aprigă a ideilor marxiste. Avea o informație destul de bogată, pe care, după propria ei mărturisire, și-a dobândit-o prin lectură. Avea o școală destul de modestă, făcuse, pe lângă cursul primar, un fel de curs gimnazial pentru a deveni educatoare la o grădiniță de rit ebraic. Mi-a spus toată povestea vieții ei, mi-a spus că fiind la vârsta tânără, încă pe la 15-16 ani, s-a convins de superioritatea doctrinei marxiste și a

îmbrățișat leninismul. Făcea parte din societatea „Tinerii leniniști” din Buhuși, unde era îngrijitoarea copiilor ce urmau școala de rit ebraic. La un moment dat a considerat că, pentru cultura și obiectivele ei, Buhușul este un oraș prea mic și atunci a plecat la București.

La București a dus o viață aventuroasă, iar după ce i-au dispărut puținii bani cu care plecase ca să cucerească Capitala a trebuit să se preteze la tot felul de expediente pentru a-și asigura existența, până când norocul i-a scos în cale un anunț din ziarul „Dimineața”. „Adevărul” și „Dimineața” erau ziarele cele mai populare și cu cel mai mare tiraj din România. Se căuta o femeie de serviciu. S-a prezentat și a fost angajată.

Ca femeie de serviciu, i s-a dat un raion, din care făcea parte și biblioteca editurii. Fac o paranteză: redacția era înzestrată mult mai bine chiar decât Biblioteca Academiei, pentru că dispunea de bani. Găseai aici și Enciclopedia britanică și cea italiană. Dacă proprietarii puteau să-și permită luxul de a cumpăra din Occident toate cărțile, toate noutățile apărute în toate domeniile, Academia Română, respectiv biblioteca ei, nu-și permitea asta. În orice caz, dacă cineva era interesat

Să găsească o carte de referință și nu o găsea la Biblioteca

Academiei, se adresa la biblioteca „Adevărul” și o găsea. La ora aceea, fiul faimosului acționar și stăpân al editurii și ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”, Pauker, tocmai se întorsese de la studii de la Paris, studii pe care le terminase, studii de drept, își luase doctoratul cu mențiunea „tr & honorable”. Deci era un om inteligent, capabil.

Bineînțeles că în Cartierul Latin și prin cafenele pariziene devenise comunist. Fiul de milionar era comunist, iar comunismul lui era unul de salon, pe care-l propaga cu multă însuflețire la cafeneaua Capsa, la care sosea cu un Buick ultimul tip, fiind în stare să-și onoreze ascultătorii lui de cafea cu plata consumației.

Era cunoscut la Siguranță, taxat ca un trăsnet care coboară dintr-o mașină de lux ca să peroreze idei comuniste, lipsite total de interes și de pericolozitate la ora aceea. La un moment dat se pare că Marcel Pauker, Marcelică cum i se zicea, a căutat în bibliotecă o carte, ceva... A căutat registrul de împrumut și a văzut că nu este împrumutată. S-a adresat femeii de serviciu să afle dacă a fost cineva și a umblat prin bibliotecă deoarece lipsește o carte. La care ea, modestă, zice:

„Nu cumva Anti-Dühring”. El, mirat: „Ba da, da ce știi tu?”

„Am luat-o eu s-o citeșc, este la mine acasă”. S-a uitat

Marcelică mirat: „Ce școală ai, ce cauți aici?”; „Eu sunt comunistă”. Lucrul a stârnit interesul domnului doctor Marcel

Pauker. A început, mai întâi să-și satisfacă curiozitatea și apoi s-a antrenat în convorbiri zilnice cu Ana Pauker, sfârșind prin a o lua de nevastă spre disperarea tatălui său, care avea cu el gânduri mari, voia să-l însoare cu baroneasa Rothschild.

Rotschilzii erau pe vremea aceea la un nivel de avere egal cu a bătrânului Pauker. A fost o disperare mare, dar omul s-a încapățânat și nu a cedat din obiectivul lui: Ana Pauker – mă rog, nu știu cum o chema ca domnișoară – a devenit soția lui

Marcel Pauker.

Imediat a fost promovată ca bibliotecară, a avansat de la stadiul de femeie de serviciu ca pe urmă să fie obligată să nu mai lucreze, soțul ei fiind milionar.

După afacerea de la Tatar-Bunar, Tătăărășcu, care era subsecretar la interne, a luat o măsură radicală de colectare a tuturor comuniștilor, ca represalii pentru încercările sovietice de a stârni o mini-revoluție în Basarabia.

Știți că Tatar-Bunar-ul s-a soldat cu o drastică represiune făcută împotriva acestei comune de unde a pornit insurecția

— Răscoală montată, bineînțeles, de către agenții sovietici

Infiltrați de peste Nistru, în momentul în care s-a luat măsura urmăririi comuniștilor, bătrânul Pauker, care era cineva în

Țara Românească, unde se bucura de foarte mare trecere, s-a dus la primul ministru Ionel Brătianu. În paranteză fie zis, rețeaua de informații a bătrânului Pauker era mult mai bună decât a Siguranței Statului, pentru că a aflat această măsură înainte ca autoritățile să ia cunoștință de ea. S-a dus alarmat la șeful guvernului spunându-i că este îngrijorat pentru că a auzit că vor fi arestați toți comuniștii.

Toți comuniștii erau la ora aceea cam șase-șapte sute și nu era o problemă pentru guvern să-i aresteze. Brătianu i-a confirmat, întrebându-l dacă n-a auzit ce s-a întâmplat la

Tatar-Bunar. Sigur că auzise, că doar era editor de ziare. „Am venit pentru bietul Marcelică”. Ce te îngrijorezi pentru el, când toată ziua stă la Capșa, cheltuiește bani și face propagandă comunistă. Ce-o să spuie toți cizmarii, și lingurarii, și fierarii care sunt suspectați de

comunism dacă, în sfârșit, liderul comunist, care fără nicio reticență face propagandă în centrul

Bucureștilor, scapă neurmărit de Siguranța Statului? O să-l considere trădător. Poate că-i face bine prestigiului o condamnare”; „Nu, coane Ionele, câte servicii am făcut eu guvernului, partidului, vă rog faceți-mi hatârul de lăsați-l pe

Marcelică să scape”; „Păi cum să-l las, doar nu vrei să dau ordin ca el să fie exonerat de la urmărirea Siguranței”; „Nu, nu, îl trimit în străinătate”. Și l-a trimis. Brătianu i-a făcut concesiia, mă rog, ca recunoștință pentru nenumăratele servicii aduse guvernului și partidului. A plecat în aceeași zi, cu Ana

Pauker, soția lui. A urmat epoca pariziană, în care Marcel și-a întâlnit vechii lui camarazi de studenție. Era cunoscut în

Cartierul Latin. Probabil că era sponsorul tuturor tovarășilor din lumea romantică a cafenelelor. Ajuns acolo a intrat imediat în legătură cu conducerea partidului și s-a bucurat de considerație în cadrul P.C. Francez. La un moment dat s-a plictisit de viața de la Paris și a vrut să meargă în patria mămă a comunismului, în URSS. După demersurile de rigoare făcute de conducerea PCF, a fost acceptat și cred că a fost singura excepție de la regulile generale, de la metodele practicate în

URSS, căci familia Pauker a fost primită fără să treacă prin

Purgatoriul pentru toți străinii y compris pentru aderenții politici, pentru comuniștii care se refugiau în Uniune, adică printr-un stadiu de lagăr. Au intrat pe poarta principală, fără să mai treacă prin izolare. După câte sunt informat, însăși

Dolores Ibarruri a trebuit să facă penitență prin lagăr ca și toți frunțașii polonezi, nemți, cehi, unguri, bulgari, care s-au

Refugiat la Moscova; ei au fost ținuți în carantină o perioadă de timp. După un timp Marcel Pauker a ajuns juristeonsult al

Kremlinului, iar Ana Pauker a ajuns secretara lui Mikoian.

Au urmat faimoasele procese înscenate de comuniști comuniștilor, în procesul lui Tuhacevski a fost implicat și

Marcel Pauker, care făcea parte efectiv din complotul antistalinist. dacă luai de bun denunțul soției lui. A fost condamnat la moarte și împușcat. Ea însă a câștigat merite prin fidelitatea dovedită față de partid și a continuat să rămână în anturajul marilor ștabi ai partidului comunist. A stat la

Moscova până când comisia de revizie a partidului comunist, sesizată de scandalul făcut ca urmare a descoperirii unei legături amoroase întreținută cu un fruntaș comunist, care era căsătorit, cu familie, a hotărât că trebuie să intervină, în consecință, Ana Pauker a fost trimisă în misiune oficială în

România. Această misiune politică s-a terminat cu pușcăria din care a fost scoasă pentru a fi dusă la București pentru rejudecarea procesului de la Grivița, prilej cu care am cunoscut-o în închisoarea de la Cluj.

V.A.: Aveați s-o mai întâlniți pe Ana Pauker?

C. C.: Am mai întâlnit-o o singură dată și anume în 1945, iarna, la o recepție la legația britanică. Maniu și eu eram invitați, ca și frunțași ai PCR, nu numai ai guvernului, între frunțașii comuniști a apărut și Ana Pauker, foarte elegantă, îmbrăcată cu o superbă rochie de mătase neagră, dantelată, cu un foarte frumos colier de perle, care se pare că era cel mai frumos colier de perle din România, pe care-l cumpărase – era mare amatoare de bijuterii – de la soția fostului ambasador al Argentinei. Circula zvonul că era mult mai frumos decât colierul Reginei Maria.

A apărut, cum spuneam, cu colierul, în splendidă ținută de seară, însoțită de două tovarășe, una dintre ele mi-aduc aminte că era soția lui Luca, Elizabeta Luca. Pe cealaltă nu mi-o amintesc. Culmea e că trecuse atâta timp și m-a recunoscut. Eu stăteam de vorbă cu adjutanții regelui. S-a oprit în fața mea. – „Domnule Coposu?!” M-am întors, am văzut-o și am salutat-o”. Văd că ne întâlnim în alte condiții acum, văd că sunteți regalist și când ne-am văzut ultima oară erați condamnat pentru lezmajestate. Văd că v-ați schimbat opiniile”. „Nu, zic, mi-am schimbat Regele”. Asta a fost singura convorbire pe care am avut-o. Pe urmă am fost închis.

Am aflat apoi, din surse neoficiale, e adevărat, că Ana

Paukera fost mult mai înțeleaptă și mai reținută de la măsurile violente pe care guvernarea comunistă le-a luat împotriva

Noastră. Că s-ar fi opus, printre altele, la arestarea lui Ghiță

Pop, cu motivarea că Ghiță Pop este autorul Constituției

României. Ghiță Pop era semnatarul Armistițiului de la

Moscova, care era pe drept cuvânt Constituția României pe timpul ocupației sovietice. Că n-ar fi fost de acord cu arestarea mea. Nu știu dacă este adevărat, în orice caz, păstrez despre ea amintirea unei

persoane foarte inteligente, foarte instruite, cu o cultură livrescă impresionantă și care suporta dialogul cu multă ușurință și avea la îndemână argumente pe care știa să le valideze cu multă pricepere.

V. A.: Era o fanatică, în planul ideologic?

C. C.: Da, fără îndoială că era o fanatică. Avea o anumită limită peste care nu era în stare să treacă.

Cap. IV:

<titlu>Comunismul în marș

Vartan Arachelian: În momentul acesta, hai să zicem a patra întâlnire pe care o avem, pentru a realiza această carte, la ordinea zilei este disputa din sânul FSN-ului, dispută începută de un conflict între Parlamentul fesenist și guvern.

Pentru început, am o informație pe care vreau s-o verific.

Pentru că tot vorbim despre perioada romantică a PCR, căci aici ne-am oprit ultima oară, aș vrea să aflu dacă e adevărat că domnul Bârlădeanu a cochetat cu partidul dvs?

Corneliu Coposu: Da, chiar a fost membru al partidului nostru, înainte de război făcea parte din organizația de tineret a partidului din Iași. În calitate de aceasta a fost recrutat de către Zâne, profesor universitar, care l-a remarcat printre studenții lui și l-a făcut asistent al catedrei lui de economie politică. Mi-aduc aminte că în controalele pe care le făceam, în calitate de președinte al Organizației de tineret a P.N.Ț., l-am cunoscut pe Bârlădeanu, care mi-a fost recomandat de către Zâne, drept un tânăr foarte capabil. Tânăr e un fel de a vorbi, era mult mai în vârstă decât mine. În orice caz, făcea parte din generația de asistenți universitari de la Facultatea de Drept din Iași.

Deci, eu l-am cunoscut pe Bârlădeanu, în calitate de aderent al P.N.J. N-aș putea să spun concret, despre

Bârlădeanu, dacă era sau nu un comunist infiltrat în partid, sau era un adept al doctrinei național-țărăniște, ca apoi să fi fost cooptat de către comuniști. În ce-l privește pe Bârlădeanu, pot fi valabile amândouă ipotezele, deși eu înclin să cred că apartenența lui la partidul nostru a fost un fel de camuflaj.

Am avut în categoria aceasta foarte mulți tineri intelectuali și am să-i amintesc aici pe Roman Moldovan.

Bucur Șchiopu, Mircea Biji, Dragulescu, Novac, care făceau politică național-țărănișă. Pe Dușă de la Constanța.

V. A.: Care a fost prefect de Constanța după război.

C. C.: Ei făceau politică national-țărănistă, pentru ca după război să ne pomenim că sunt recunoscuți ca fruntași ai în ce-i privește pe aceștia din urmă, sau pe majoritatea dintre ei, opinia mea este că ei au debutat ca aderenți ai P.N.Ț

Și au fost seduși de propaganda comunistă, primind, însă, dispoziția de a rămâne în continuare să activeze în partidul nostru. Cel puțin pentru unii dintre ei, aș putea să garantez că înregimentarea lor politică inițială a fost la P.N.Ț. Și au

„Evoluat” spre marxism-leninism.

V. A.: În perioada anilor '60, când s-a încercat să se facă o istorie a PCR, pentru a se crea impresia că partidul a fost mult mai numeros, decât se știa în epocă, că sunt doar câteva sute de membri, s-a făcut afirmația că mulți comuniști activau în diferite formații politice legale. Oricum, chiar după afirmațiile autorilor de istoriografie comunistă se știe că PCR

Nu reprezenta mai nimic pe eșichierul politic.

C. C.: Acest lucru l-a recunoscut, cum am mai spus, chiar ambasadorul sovietic plenipotențiar, trimis la Cairo pentru a participa la negocierile de armistițiu, cu opoziția din România și care a spus, printr-o telegramă pe care am descifrat-o: „știu că PCR e inexistent dar recomand integrarea lui în opoziția unită, pentru a da un aspect de generalitate acestei opoziții, ca integrând toate categoriile sociale din România”. Nu pentru a spori cantitativ opoziția cu cele câteva sute de aderenți comuniști din România.

V. A.: Domnule președinte, partidul dvs. Era mai la stânga decât PNL în epoca aceea?

C.C: Da, fără îndoială, era considerat mai la stânga și chiar noi ne considerăm de centru-stânga.

V. A.: Deși astăzi cripto comuniștii vă socotesc la extrema dreaptă. Chiar legionari.

C. C: Da. Vedeți, aici este o chestie de perspectivă, în

Franța, de exemplu, partidele democratice de opoziție sunt categorisite partide de dreapta. De ce? Fiindcă au la stânga lor partidul de guvernământ, social-democrat (socialist), partidul comunist, fracțiunile anarhiste. La noi situația este nițel schimbată, deci orientarea pe meridiane de calificare se face în funcție de situațiile specifice, din fiecare țară. Noi ne

Considerăm de centru-stânga, însă lumea din afară ne consideră

de centru. Deci este o problemă de perspectivă.

V. A.: Bun. Aș vrea să închidem această paranteză și să nu pierd prilejul de a discuta despre această situație, ambiguă, pe care au avut-o unii comuniști. De fapt, viitorii dvs. Temniceri și tortionari. De aceea aș vrea să insistăm, mai mult, asupra unora.

C. C.: Exact.

V. A.: De exemplu, Dusă de la Constanța, întâmplarea a făcut să-l și cunosc, să știu foarte multe lucruri despre dânsul.

A fost primul prefect comunist al Constanței. Sub el au început primele represalii împotriva oamenilor politici din partidele istorice, să zicem așa, folosind această terminologie, lansată de comuniști, de fapt, în istoriografia lor. Vreau să insistăm mai mult asupra...

C. C.: Da. Victor Dusă, pe care l-am cunoscut foarte bine, făcea parte din tineretul național-țărănist din Constanța și era colaborator apropiat al președintelui organizației noastre, care se numea Lepădatu. A desfășurat o activitate apreciată, atât de organul de conducere județeană al partidului, cât și de centrul partidului.

Nu i s-a putut reproșa nimic. La un moment dat a fost implicat într-un proces, cu un grup de comuniști din

Constanța. Acolo, conducerea comunistă a organizației clandestine era compusă din români de origine armeană, care fuseseră cooptați pentru propaganda marxist-leninistă. I s-a înscenat un proces.

V. A.: Da, au aruncat în aer un depozit cu efecte militare ale armatei germane.

C. C.: Da, nu numai atâta, au fost unii surprinși că semnalizează noaptea...

V. A.: La începutul războiului.

C. C.: Da, la început, semnalizau avioanelor inamice, sovietice.

V. A.: Printre ei fiind și Filimon Sârbu.

C. C.: Așa, aveți perfectă dreptate, aceasta era situația.

Pornirea împotriva acestor grupuri, care erau socotite de trădători de țară, era foarte accentuată și la insistența șefului organizației țărăniste, Maniu, însoțit de mine, ne-am prezentat de două ori în fața Tribunalului militar din Constanța, pentru a atesta apartenența lui Dusă la partidul nostru.

Sigur că după 23 august Dusă și-a dat arama pe față și a comis chiar abuzuri și presiuni morale și fizice împotriva propriilor lui prieteni politici. Oricum, mie mi s-a mai

Întâmplat, ca de pildă, unul din torționarii mei, în epoca de anchetă, posterioară Tămădăului, să fiedr. Lepădătescu, fost șef al organizației de tineret a PNT din Craiova. El făcea parte dintre anchetatorii cei mai porniți împotriva partidului nostru.

Printre altele mi-a spus că nu-i permis să rămâi într-o navă care se scufundă. El fiind „foarte deștept”, a ales calea salvării și s-a integrat în PCR. I-am spus: „să-ți fie rușine”. Consecința a fost două zile de carceră. M-a anchetat la sânge.

V. A.: Pentru ca să terminăm cu acest domn, care a fost sfârșitul lui?

C. C.: A murit în libertate și la mare cinste.

V. A.: Comunist, erou?

C. C.: Da, sigur, la mare cinste, sub regimul lui Ceaușescu a fost chiar președintele Asociației juriștilor din România.

Altfel era un om bine pregătit, făcuse un bun doctorat în Drept la Paris și era un jurist remarcabil, dar, lichea. Dumnezeu să-l ierte.

V. A.: Domnule președinte, văd că ușor, ușor am părăsit perioada, hai să-i zicem, romantică a comuniștilor din România...

C. C.: Am mai avut mulți în situația aceasta și unii oameni de oarecare valoare. Am avut pe profesorul de fizică

Dragulescu, pe profesorul Novac, care au acționat în calitatea lor de comuniști în Timișoara, I-am avut pe Roman Moldovan, pe Bucur Șchiopu, pe Geamănu...

V. A.: Care au fost miniștri...

C. C.: Care s-au integrat.

V. A.: În diverse guverne sub Gheorghiu-Dej.

C. C.: În legătură cu Geamănu am o amintire pe care vreau să v-o relatez. La un moment dat – era în toamna anului

'46 – Geamănu, însoțit de un grup de 4 – 5, să-i zicem fruntași ai tineretului național-țărănist au venit la mine să-mi explice

— Lucru cu care eram de acord – că ocupația sovietică se va prelungi, că posibilitățile de afirmare ale partidului nostru sunt nule și că noi trebuie să ne încadrăm în noul curent comunist și să profităm de ocazie că PCR, complet lipsit de suport electoral, are nevoie de intelectuali. Că intelectualii vor fi bine primiți și li se vor desemna posturi de conducere în partid și în stat. Bineînțeles că propunerea m-a enervat, i-am dat afară, insultându-i pentru ideea pe care au

avut-o.

Aceasta nu i-a dezonorat, s-au prezentat la comuniști și, într-adevăr, previziunea lor s-a adevărit în sensul că au fost imediat încadrați.

Geamănu a fost făcut secretar general la interne, Anton

Alexandrescu a dobândit un ministeriat al cooperației, pentru scurtă vreme, fiindcă pe urmă s-au scuturat de el.

V. A.: Bucur Schipu a fost ministrul agriculturii.

C. C.: Roman Moldovan a fost comisarul prețurilor, deci au fost toți încadrați. Au avut o viziune mai pragmatică despre desfășurarea evenimentelor, lucru care era ușor de presupus.

V. A.: Și oportunistă.

C. C.: Bineînțeles că dacă aveai o ținută demnă, nu era permis să marșezi, după asemenea concepții. Lucrurile s-au desfășurat conform previziunii pe care Maniu o avea foarte bine conturată, în timp ce noi, pur și simplu, o îngăimam, ca să zic așa, adică nu aveam o certitudine asupra mersului pe care-l vor lua evenimentele politice. Maniu prevedea că noi vom fi luați ostateci de către ruși și că dacă nu va interveni o înțelegere între puterile occidentale și ruși, ne vom petrece restul vieții în lagărele din Uniunea Sovietică. Dar, cu timpul, era o speranță, ar fi putut interveni un schimb între adepții moscoviți din Occident și prizonierii făcuți de ruși în regiunile din sud-estul Europei.

URSS a găsit alte soluții mai eficiente: procese, condamnări, pușcărie în propria ta țară.

V. A.: Înainte de a vorbi de arestarea dvs., ar trebui să ne oprim la perioada când ați fost desemnat din partea partidului dvs. Să faceți parte din guvernele de după 23 august '44.

C. C.: N-a fost decât un singur moment, cel al guvernului

Rădescu. În guvernul Rădescu, care i-a succedat celui de-al doilea guvern Sănătescu, se punea problema completării ministerului de interne. S-a convenit prin discuții, să le zicem, confidențiale (delegatul partidului nostru era Gică Măcărăscu)

Ca ministerul de interne să fie neutralizat prin numirea unei personalități apolitice în fruntea acestui minister, flancat de patru subsecretari de stat, fiecare delegat de către unul din cele patru partide, care făceau parte din Blocul Național

Democratic. Și atunci am fost desemnat eu, ca subsecretar la interne, dar formula nu s-a mai putut realiza fiindcă nu s-a căzut de

acord asupra titularului la acest minister, însă, cum era sistemul pe vremea aceea, presa a comentat această ipoteză de lichidare a discuțiilor interminabile care se făceau atunci, între partidele politice participante la guvernare și tendințele sovietice de implantare a reprezentanților comuniști în guvern și de acaparare a portofoliilor ministeriale.

Guvernul Rădescu, care până la urmă nici nu a putut soluționa problema ministerului de interne, devenit vacant

Prin îndepărtarea lui Penescu, în urma manifestațiilor de stradă, a avut o scurtă existență. El n-a avut timp să reglementeze echilibrul guvernului, pentru că în urma intervențiilor brutale ale lui Vișinski, Regele a fost constrâns să semneze decretul de numire ca prim-ministru a lui Groza.

V. A.: Domnule președinte, în ziua de azi, antimonarhiștii se recrutează printr-o coabitare foarte ciudată între comuniști și legionari...

C. C.: Unde, aici la noi?! Credeți că există o aripă legionară?

V. A.: Un Iosif Constantin Drăgan, bunăoară!

C. C.: Acesta nu-i legionar, acesta-i pur și simplu un poltron, nu-i legionar. Mergea și cu Ceaușescu acum merge și cu Iliescu și-ar fi dispus să meargă cu oricine...

V. A.: Bun, îl acuză pe Regele Mihai că ar fi adus comunismul în România. Bineînțeles că mi se pare hilară o asemenea acuzație dar oricum trebuie să lămurim puțin lucrurile pentru tineri mai ales.

C. C.: E o stupiditate să presupui așa ceva.

V. A.: Oricum se fac astfel de afirmații.

C. C.: Da, Regele a rezistat cât a putut. Mai cu seamă că avea și o încurajare neoficială din partea misiunilor engleză și americană de la București. Probabil că aceste misiuni nu erau în deplină cunoștință de cauză despre conturarea sferelor de influență, hotărâte în octombrie 1943 la Moscova și perfectate la Yalta.

Existau diverse zvonuri, neconfirmate, venite pe cale diplomatică, pe cale de informație exterioară, că s-ar fi convenit asupra unui modus vivendi între sovietici și puterile aliate.

Nu ne venea să credem, fiindcă Maniu a fost asigurat, până în ultimul moment, chiar de către Churchill, că se va respecta Charta Atlanticului. Sigur că era greu de presupus că aliații occidentali vor renunța la principiul esențial, pentru care au făcut războiul, drepturile

asigurate în Charta

Atlanticului. Era foarte greu de crezut, mai cu seamă că existau și asigurări formale, că frontierele române vor rămâne neschimbate, adică cele de după Unirea din 1918.

În această Charta a Atlanticului era prevăzut că puterile beligerante nu vor putea să facă nicio expansiune teritorială, recunoscând frontierele de după primul război mondial, în conformitate cu acordurile de la Versailles. Sigur că Maniu nu a fost așa de naiv ca să mășeze pe promisiuni. El a avut însă asigurări certe.

Aceste asigurări i-au fost date inițial de către Sir Reginald

Hoare și de către Günther Moț, cei doi ambasadori ai puterilor occidentale. Nu s-a mulțumit cu atât, a cerut confirmarea oficială, a obținut-o prin telegrama sosită de la centrul de legături cu sud-estul Europei, de la Liverpool... Deci guvernul englez – în numele lui și al guvernului american – i-au confirmat integritatea frontierelor României. Pentru că indiferent de atașamentul lui față de politica inter-aliată.

Maniu nu ar fi riscat un angajament total față de aliați, dacă nu ar fi avut asigurări certe privitoare la România. Aceste asigurări n-au mai fost respectate.

V. A.: Am fost trădați, deci.

C. C.: Cu toate că URSS a semnat Charta Atlanticului, nu a avut niciun moment de gând să o respecte, iar englezii și americanii au convenit cu rușii, să le facă hatârul de a le înlesni expansiunea teritorială, la care visaseră ei tot timpul, pe care au cerut-o și au obținut-o de la Hitler. Exact în aceleași condiții au cerut-o și au obținut-o și de la aliați!

Chestiunea asta s-a cunoscut mult mai târziu. Noi aveam anumite suspiciuni, că am fost lucrați la întâlnirile dintre Eden și Molotov la Moscova, în toamna târzie a anului 1943, dar nu puteam să credem, că niște angajamente luate de marile puteri, în baza unor principii de etică, în numele cărora au acționat...

V. A.: Și de drept internațional.

C. C.: ...ar putea fi călcate în picioare.

V. A.: Știu că într-o discuție anterioară, pe care din nefericire nu am înregistrat-o, mi-ați vorbit despre împrejurările în care l-ați cunoscut pe Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Merită să evocați aceste momente.

C. C.: Pe vremea când giram secretariatul general al președinției consiliului de miniștri, Gh. Gheorghiu-Dej...

V. A.: În primul rând, în ce împrejurări ați ajuns în această funcție?

C. C.: La rugămintea lui Sănătescu, care era un om admirabil, de prima mână, dar cu totul neorientat în politică.

Acesta a fost și motivul pentru care a refuzat cu încăpățănare să-și asume sarcina de a prezida primul guvern și numai datorită presiunii momentului a acceptat să fie primul ministru de după lovitura de stat de la 23 august. Am asistat la compunerea lui. Guvernul s-a făcut pompieristic, în mare viteză, miniștrii, care au fost selectați dintre generali, nu aveau nici cea mai mică idee despre numirea lor. A trebuit să li se

Aducă la cunoștință aceasta, după publicarea listei guvernului.

Cu acest prilej Sănătescu, care nu avea nicio atracție la problemele străine de cariera lui militară, de bun militar, m-a rugat să-i dau concursul. M-a cerut, m-a împrumutat de la

Maniu. Și am făcut-o. Cu această ocazie, când s-a constituit cel de-al doilea guvern Sănătescu, am avut prilejul să-l cunosc pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, care la ora aceea era un muncitor modest, poate puțin mai răsărit decât ceilalți, foarte stângaci și foarte lipsit de experiență. Tremura de groaza Anei Pauker și a lui Vasile Luca, de maniera că nu îndrăznea să semneze!

Nici măcar banalele jurnale ale consiliului de miniștri ce se ocupau – aproape exclusiv – de livrările noastre de alimente, îmbrăcăminte ș.a.m.d. Armatei sovietice. La acestea ne obliga armistițiul semnat la Moscova. Dar, de fiecare dată, când îi prezentam, spre semnare, jurnalul consiliului de miniștri, cerea răgaz până a doua zi, pentru a prezenta jurnalul Anei

Pauker și lui Vasile Luca ca să obțină acordul lor. Înainte de asta nu semna niciodată, deși nu erau probleme deosebite, decât girarea uzuală a unor obligații ce interveneau datorită prezenței armatei sovietice în România și a trecerii unităților militare spre frontul de vest.

V. A.: Se simțea obligat să vă dea o explicație pentru prudența aceasta?

C. C.: Da, spunea: „nu pot dl. Coposu, până nu văd ai mei despre ce este vorba”. Livram trupelor sovietice 5.000 de vagoane de sticlă,

2000 de vagoane de carton asfaltat, 150 de vagoane de varză murată. Când l-am reîntâlnit, după ieșirea mea din închisoare, am rămas surprins de evoluție extraordinară a personalității lui; erau două ipostaze absolut deosebite.

V. A.: În ce an era?

C. C.: În 1965, cred. Gheorghe Gheprghiu-Dej se schimbase într-un adevărat om politic, își schimbase manierele, limbajul. De unde înainte era un om modest, al cărui gest mecanic era să-și învârtă șapca în mână, din timiditate, devenise, între timp, o persoană plină de importanță și autoritate. L-am reîntâlnit, dând urmare invitației pe care mi-a făcut-o în aceeași noapte la sosirea mea în

București direct din pușcărie, invitație care s-a concretizat printr-o ofertă pe care eu nu o puteam aprecia, o ofertă cu încadrarea mea pe un mare post cu caracter juridic și cu o salarizare impresionantă, dar care m-a lăsat rece fiindcă habar n-aveam de valoarea banilor. Da, era o deosebire esențială între omul modest, cu un limbaj foarte sărac, timorat tot

Timpul, pe care îl lăsasem la arestarea mea și omul politic important, cu prestanță, care își schimbase complet vocabularul, care avea o ținută ce impunea și chiar o judecată politică destul de evoluată. Oferta lui – pe care bineînțeles am refuzat-o categoric – mi-a făcut-o într-un limbaj retoric, spunând: „Domnule Coposu, știu cât ați suferit dar să știți că nu din vina noastră. Au fost sovieticii, care ne-au impus acest regim”. Bineînțeles că nu spunea adevărul. Pentru că excesele din pușcării și oprimarea nu au fost hotărâte la Moscova.

V. A.: Vreau să facem un capitol special.

C. C.: ...de altfel regimul de penitenciar de la Moscova, era incomparabil mai blând decât cel care ni s-a aplicat nouă.

La Moscova era cu totul altă mentalitate. URSS era împărțită în trei categorii de oameni, cei care au fost, cei care sunt și cei care vor fi în pușcărie și de aceea eventualitatea de a fi trecut prin una din categoriile respective nu era socotită ca fiind ceva deosebit. Faptul că pușcăria era considerată ca una dintre instituțiile fundamentale, indispensabile ale țării, se vedea și din împrejurarea că omul ieșit din pușcărie, la expirarea pedepsei, se întorcea exact pe postul pe care se aflate la arestare.

V. A.: Chiar dacă era un post de conducere?

C. C.: Indiferent, în timp ce la noi, o trecere prin pușcărie

însemna descalificarea cetățenească maximă și plasarea imediată în categoria a doua de indivizi lipsiți de drepturi, în permanență suspectați și puși sub supravegherea securității.

V. A.: Mi-amintesc din istoriile epocii staliniste că soția lui Molotov era deportată în Siberia, bunăoară, iar Molotov continua să fie comisar al poporului. Ceea ce înseamnă că această mentalitate despre pușcărie era împărtășită la cel mai înalt nivel în URSS.

C. C.: Am avut **q** discuție cu primul ambasador sovietic de la București, pe care l-am întâlnit, prin sarcină de serviciu, imediat după 23 august '44. La ora aceea nu purta titlul de ambasador, ci delegat civil al înaltului Comandament militar aliat din București. El mi-a spus că de puțin timp ieșise din pușcărie după o condamnare de zece ani. Ieșit din pușcărie, după câteva zile, a fost chemat de către Stalin și i s-a încredințat postul de ambasador în România, cu deplina încredere a Kremlinului pentru activitatea ce urma să o desfășoare fostul deținut politic.

V. A.: Să ne întoarcem la Gheorghe Gheorghiu-Dej. Se

Știe, în general, că puterea corupe, dar, probabil, că puterea, în același timp, și stimulează, cum a fost cazul lui Gheorghe

Gheorghiu-Dej. V-aș fi recunoscător dacă m-ați ajuta să realizăm un portret al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, despre care s-a vorbit foarte puțin în ultimii ani. Cred că merită să discutăm mai mult, mai ales că l-ați cunoscut în două ipostaze. La începutul carierei politice și la sfârșitul vieții.

C. C.: Da. Mi s-a părut a fi un om modest și onest.

Onestitatea lui a fost pusă mai târziu sub semnul întrebării, pentru că, deși de origine modestă, și deși ar fi trebuit să aibă caracteristicile de cinste și de modestie ale categoriei sociale din care făcea parte, totuși, odată cu evoluția lui a câștigat în deprinderi, în ținută, în limbaj, însă a pierdut foarte mult din onestitate. Așa se explică de ce a fost în stare să consimtă, sau să intenteze atâtea asasinare; el este vinovatul principal de asasinarea lui Pătrășcanu. O numesc asasinare, nu condamnare, fiindcă a fost o înscenare care urmărirea anihilarea unui posibil concurent. Celelalte pretexte, care au condus la condamnarea lui, întemeiate, de altfel, pe depoziția lui Belu Zilber, a propriei lui soții lui și a lui Mocioni-Stârcea, nu au nicio importanță, pentru că soarta lui era hotărâtă dinainte.

Gheorghe Gheorghiu-Dej a acționat în cazul lui

Pătrășcanu prin mâna lui Bodnăraș, care a fost un fel de mentor ai procesului.

Cunosc amănunte, fiindcă am avut foarte mult de suferit în legătură cu acest proces, pentru că s-a încercat, prin teroare, prin presiune, chiar prin mijloace violente, să se obțină din partea mea o mărturie falsă privindu-l pe Pătrășcanu. Adică

Pătrășcanu ar fi fost un „cal troian”, care cu acordul Regelui și al partidelor politice, sau în speță al lui Maniu, ar fi fost introdus în partidul comunist, pentru ca din interiorul acestui partid să contribuie la anihilarea lui, odată cu sosirea americanilor în țară. Povestea era inventată în întregime. Eu am stat de multe ori de vorbă cu Pătrășcanu, am discutat în contradictoriu uneori, chiar cu schimburi violente de aprecieri, dar bineînțeles că totul se limita la o deosebire de concepții.

Trebuie să confirm că Pătrășcanu a fost un comunist de salon, care avea o viziune umanistă asupra guvernării comuniste și care a fost scârbit de excesele pe care le-au făcut tovarășii lui.

Nu era lipsit de sentimente românești; a fost în primul rând român și numai în al doilea rând comunist.

V. A.: Afirmație pe care a și făcut-o la Cluj în 1945, când s-a sărbătorit revenirea Ardealului de nord sub administrație românească.

C. C.: Cred că a fost victima, pe de o parte, a acestei

Concepții despre primatul etnic asupra apartenenței politice pe care URSS, respectiv Kremlinul, nu o putea tolera, pe de altă parte a fost victima geloziei, sau a fricii de concurență, din partea tovarășilor lui de idei.

Revenind la Gheorghe Gheorghiu-Dej trebuie să subliniez că la început dovedea niște trăsături foarte modeste în aparițiile lui publice, avea un limbaj destul de restrâns. Era stângaci în gesturi și în comportare și dădea impresia unui om handicapat de timiditate, în special în epoca în care rolul lui era pur figurativ și adevăratele puteri de decizie erau în mâinile Anei Pauker și ale lui Vasile Luca.

În pauzele dintre ședințele consiliului de miniștri, mă refer la a doua guvernare a lui Sănătescu, am avut de multe ori prilejul să stau de vorbă cu Gheorghe Gheorghiu-Dej. La ora aceea era foarte receptiv, foarte dornic să cunoască, îmi amintesc și acum noianul de întrebări, din răspunsurile cărora voia să se informeze și să se orienteze asupra unor lucruri, pe care era normal să nu le cunoască, neavând de unde. Nu m-am îndoit niciun moment asupra devotamentului lui față de

cauza comunistă, n-am avut impresia, la ora aceea, că ar fi un expert în dogmele marxist-leniniste. Dimpotrivă, chiar din unele întrebări ale lui, se vedea că avea o serie de nedumeriri, care erau comune tuturor activiștilor comuniști. Foarte puțini dintre ei erau oameni bine informați asupra doctrinei la care aderaseră.

Printre cei mai bine informați comuniști pe care i-am cunoscut era Ana Pauker, care avea, repet, o impresionantă cultură livrescă și, în același timp, o dorință de a se informa care o îndemnase să consulte multe cărți și să se documenteze. Așa cum spuneam, ea avea, în același timp, unele nedumeriri la care intervenea cu eternul adagiu comunist: „aceasta-i o problemă pe care o va soluționa viitorul”.

Începând cu Marx, toți dogmaticii comuniști au utilizat acest refugiu lăsând pe seama viitorului răspunsuri la probleme pe care Marx și Engels le-au lăsat nesoluționate, nesoluționate au fost ele și de către toți apologeții comunismului.

V. A.: Dar revenind în epocă l-ați cunoscut pe Silviu Brucan?

C. C.: L-am cunoscut superficial, am cunoscut-o mai bine pe soția lui, pe Alexandra Sidorovici, care, fiind lipsită de condiții de viață, a fost ajutată de un prieten politic al nostru, de Ilie Lazăr.

V. A.: Desigur, cunoscut. A fost chestor în Parlament.

C. C.: Da, care a angajat-o ca profesoară a fiicei lui:

Trăiește și astăzi, se numește Lia Gherasim. A fost eleva de limbă engleză a d-nei Alexandra Sidorovici.

Am stat de vorbă cu ea, întâlnindu-mă la mesele la care eram invitat de către Ilie Lazăr. Mi-a făcut impresia unei femei bine pregătite, unei bune profesoare, care avea și talent pedagogic, însă am sesizat o răutate deosebită și o duritate absolut antifemină, ca să spun așa. Pe care, chiar dacă nu o etala, se întrezărea în toată atitudinea ei. Pe ea am cunoscut-o mult mai înainte, iar pe Brucan l-am cunoscut după 23 august

’44, cu ocazia ședințelor făcute de comisia de epurare a ziariștilor și scriitorilor. Brucan era mai puțin simpatic decât soția lui și ca aspect și comportamental. Nu-i păstrez nicio ranchiună, deși, în calitate de redactor șef adjunct la „Scânteia”.

A cerut condamnarea mea la moarte, când am ajuns în fața tribunalului militar.

V. A.: Asta o vom discuta când...

C. C.: În sfârșit, acesta era punctul lui de vedere.

V. A.: Să ne întoarcem la Dej. Domnule președinte, este foarte interesant că el a ieșit din istorie ca un bun român, după reușita scoaterii ocupanților din țară. Poate că la sfârșitul vieții devenise chiar un bun român. Credeți că exagerez?

C. C.: Din informațiile pe care le aveam, eu fiind în pușcărie pe vremea aceea, din informațiile ulterioare ale oamenilor care cunoșteau problema, se pare că a fost vorba de păcălirea lui Hrușciiov.

V. A.: Exact.

C. C.: A fost o acțiune de strategie, să-i zic așa, de videșug asiatic, care a reușit să smulgă de la Hrușciiov promisiunea de retragere, după 14 ani, a trupelor de ocupație, ocupație care, de fapt, după preambulul convenției de armistițiu, era limitat chiar la 60 de zile de la terminarea războiului. E vorba de clauza acceptată de Novikov la Cairo, condiție de care nu s-a mai ținut seama la Moscova, la semnarea armistițiului, presupunându-se, ni s-a zis, că trupele sovietice nu vor putea staționa în România mai mult de 60 de zile.

Pretextul de menținere a trupelor era nevoia lor de a păstra legături cu celelalte trupe staționate în celelalte țări din sud-estul și centrul Europei, până la Berlin. Asta era o justificare.

V. A.: Mai am un argument în favoarea acestei teze, nu spun că este o teză care se susține în întregime, dar cred că ar merita s-o discutăm cu detașarea necesară, și pe care o

Avem la atâția ani, sunt peste 25 de ani...

C. C.: Nu, 35 ani, nu ne referim la 65 care a fost epoca culminantă a încercării de independență...

V. A.: Exact, voiam să vă aduc aminte de aprilie '64 când

Dej a întors, pur și simplu, spatele Rusiei sovietice.

C. C.: Da.

V. A.: Adică a fost un gest de mare cutezanță politică pentru epoca respectivă.

C. C.: Cred că avea informații certe că la ora aceea

Moscova nu putea să reacționeze. Asta este motivul care l-a determinat să sfideze Moscova, lucru care, fără îndoială, merită să fie considerat ca un gest remarcabil, în favoarea lui

Gheorghiu-Dej.

V. A.: Avea deja o statură impunătoare, nu mai era omul acela timid, simțind nevoia unei tutele.

C. C.: Avea și o poziție bună, își lichidase toți adversarii, îl asasinase pe Pătrășcanu, o lichidase pe Ana Pauker, profitând de momentul antisemit de la Kremlin, îl lichidase, prin proces, pe Vasile Luca, care era lângă mine în celulă. Vasile

Luca mi-a fost vecin de celulă și conversam prin bățai morse în limba maghiară.

V. A.: Era evreu ungur?

C. C.: Nu, era secu. Un om de o violență deosebită, care avea și un limbaj de mahala extrem de trivial. Ori de câte ori conversam prin perete, nu scăpa prilejul să înjure ordinar pe foștii lui tovarăși care-l înfundaseră în pușcărie. Mai e un amănunt interesant (fiindcă tot facem paranteze) privind reacția lui la aplicarea regulamentului de disciplină care însemna o bătaie administrată deținuților de către gealații pușcăriei. Noi eram singuri în celulă, iar ei intrau și ne izbeau cu bastoanele, până când-cădeam jos. Asta era o metodă de menținere a disciplinei, în vreme ce noi suportam în tăcere aceste exerciții de asigurare a disciplinei, Vasile Luca protesta în numele concepțiilor leniniste, în fața unor oameni care nu pricepeau românește. Paznicii erau niște troglodiți asiatici, pentru care noi nu existam decât în cifre, n-aveau idee ce reprezentam acolo. Credeau că-și fac datoria, când băteau pe deținuți, nu numai pe deținuții care aveau capacitatea de a suporta lovituri, dar și pe un om infirm, cum era Rădulescu-Pogoneanu, semiparalizat la pat, sau Mihalache, care atinsese vârsta de 82 – 83 de ani.

Nu scăpa nimeni de acesta bătaie, dar în vreme ce noi o suportam în tăcere, știindu-ne la discreția totală a puterii comuniste, Vasile Luca protesta în numele ideologiei

Comuniste, invocându-l pe Lenin. Mi s-a atras atenția asupra unei atitudini cinice a președintelui tribunalului militar

Alexandru Petrescu, colonel, făcut general, membru al PCR, care judecase jumătate dintre procesele comuniste din epoca anterioară războiului și care, bineînțeles, a fost trecut pe lista vinovaților de dezastrul țării, dar a fost scos de pe această listă ca urmare a insistențelor ministrului de justiție de pe vremea aceea, Pătrășcanu. Era în epoca celui de-al doilea guvern Sănătescu. Fără niciun fel de justificare, bineînțeles că nu s-a făcut auzit niciun fel de protest. Era o chestiune care interesa prea puțin dacă un ofițer de justiție militară e sau nu trecut pe lista vinovaților. Am aflat ulterior că prețul salvării lui

Petrescu de la condamnare a fost obligația lui de a judeca conform ordinelor primite toate procesele politice care urmau să se desfășoare. El avea o serie de legături, era un om de societate, frecventa high-life-ul Bucureștiului și i s-a atras atenția de către oameni binevoitori cam în acești termeni: „Nu vezi la ce te-ai înhămat, ce-o să se întâmple dacă se schimbă lucrurile și vin americanii?!” El a răspuns cinic

„Prefer să stau zece ani în pușcării americane, decât zece zile în pușcării comuniste”. Și a executat, fără să clipească, în toate procesele pe care le-a judecat, ordinele primite. El l-a condamnat pe Maniu, pe Titel Petrescu – fără să mă prevalez de o situație echivalentă – pe mine. Era numitorul comun al proceselor politice. Despre acest Petrescu, pe care-l cunoșteam și eu, mi-a vorbit și Belu Zilber, cu care am stat vreo două luni împreună în aceeași celulă. Belu Zilber era un fruntaș comunist destinat să fie primul nostru ministru la

Washington. Era un tip inteligent, se bucura de aprecierea lui

Madgearu, care l-a pus șef al unui birou de conjunctură – pe vremea aceea o inovație în administrația românească – și care din devotament față de ideologia comunistă, comunica

Moscovei date din economia românească despre resursele noastre, perspectivele etc.

V. A.: Să nu-mi spuneți că a fost și el membru al PNT?

C. C.: Nu, el nu a fost.

V. A.: Pentru că atunci aș fi înțeles înverșunarea cu care

FSN-ul vă atacă; v-ar putea acuza că ați fost un izvor de cadre pentru P.C.R.

C. C.: Da, ca să ne amuzăm puțin, putem spune că foarte multe cadre selecționate de PCR erau din pepiniera noastră.

Belu Zilber a fost descoperit ca spion în timp de pace, căci a transmis anumite date secrete, unei puteri străine

URSS.

El o făcea din fidelitate și devotament față de crezul comunist. Pot să spun că l-am întrebat în pușcăria comunistă:

„Belule, care au fost violențele pe care le-ai suportat în calitate de victimă a burghezo-moșierimii din trecut?”. „Trebuie să mărturisesc, a spus el, că am suportat o singură violență și aia verbală, și anume, în timp ce eram anchetat de șeful brigăzii a opta, dr. Ionescu, care s-a purtat ca un adevărat intelectual cult și cu care discutam în

contradictoriu politică

(bineînțeles că am recunoscut de la început, mi-am asumat răspunderea pentru tot ceea ce făcusem), în timpul anchetei a intrat un domn, despre care am aflat ulterior că era faimosul șef al serviciului secret, Moruzov. Acesta s-a adresat anchetatorului meu, întrebându-l cum merge instrucția.

Anchetatorul a răspuns că domnul Zilber a fost fair play, a recunoscut toate învinuirile ce i se aduc și și-a asumat răspunderea.

La care, mai puțin politicoasă, Moruzov, mi s-a adresat cu o voce răstită: „ludă, ai vândut țara rușilor”, la care Ionescu, anchetatorul meu, a replicat: „Vă înșelați, domnule colonel – Moruzov era îmbrăcat atunci într-o uniformă de colonel – domnul Zilber este un idealist, nu a vrut să vândă țara rușilor ci a vrut s-o facă cadou”. Aceasta a fost singura violență cu care am fost confruntat în timpul arestării și detențiunii, în care timp am avut dreptul să-mi aduc haine de acasă, așternuturi de acasă și primeam zilnic toate ziarele și mâncam mâncare adusă de familie”.

V. A.: Iar în timpul închisorilor comuniste a avut foarte mult de pățimit, după cum am citit în amintirile lui.

C. C.: El mi-a spus că datorită faptului că făcea parte dintr-o familie evreiască foarte bogată, a rugat pe membrii familiei să cotizeze, pentru ușurarea situației lui în detenție.

S-a strâns un milion de lei, cu care a fost șperțuit colonelul Petrescu.

Datorită acestui șperț, Belu Zilber, la sfârșitul procesului de spionaj, a fost condamnat la 2 ani închisoare, în timp ce colaboratorii lui au luat 3 ani, 4 ani. Lucru care a determinat suspiciuni la adresa lui Zilber.

Atunci când, arestat fiind, în urma unei acțiuni violente întreprinsă de Elizabeta Luca, care l-a acuzat direct de colaborare cu Siguranța burghezo-moșierească, el s-a apărat spunând: „Da, am avut anumite avantaje, am fost condamnat mai puțin și în timpul detențiunii am fost folosit sub titlul de grefier la tribunalul militar. Acest fapt se datorează împrejurării că familia mea l-a șperțuit pe tovarășul colonel Petrescu, care

Fiind membru al PCR, probabil că în autobiografia lui a vorbit și despre această împrejurare. Rog să fie chemat”.

Petrescu n-a recunoscut treaba aceasta și pe Belu Zilber l-au

ținut ani de zile în pușcărie bănuind că a fost unealtă a

Siguranței. A intervenit, între timp, procesul Pătrășcanu, când a fost și el condamnat.

V. A.: Și ca să punem capăt acestui capitol, înainte de a-l deschide pe următorul, probabil că trebuie să ne amintim încă o dată, spusele generalului Petrescu: „Prefer 10 ani de pușcărie la americani, decât 10 zile la comuniști”. Câți ani de închisoare comunistă ați făcut domnule Coposu?

C. C.: 17 și jumătate. Belu Zilber era protestatar. Nu recunoștea învinuirile ce i se aduceau și făcea foarte frecvente greve ale foamei, iar în timpul grevei nu mânca nimic, își respecta greva. Se-ntoarcea cu fața la perete și cânta ieremiade, care puteau fi suportate un ceas, două dar pe urmă te scoteau din nervi. Eu care sunt o fire foarte calmă și pot suporta mai mult decât alții, la un moment dat nu mai puteam și strigam la el: „Belule, încetează!”

Nu știu dacă ați auzit vreodată ieremiadele, așa cum se cântă în templu, sunt melodioase un timp dar repetate la nesfârșit te fac să-nnebunești...

Cap. V:

<titlu>N-a mâncat salam cu soia...

Vartan Arachelian: Domnule președinte, după o întrerupere de câteva săptămâni reluăm dialogul nostru. Se apropie miezul nopții, ați avut o zi foarte încărcată astăzi, ca și mine de altfel; deși a fost sâmbătă, ați avut o lungă întâlnire, cu cei de la „Solidaritatea Universitară”, noi am participat la recepția ziarului Cotidianul al domnului Rațiu, o recepție cu foarte mulți invitați și în care domnul Rațiu a stabilit o anumită performanță prin faptul că a făcut să fie laolaltă personalități din mai toate mișcările și orientările politice.

Începând cu vechii comuniști...

Corneliu Coposu: Dar personalități onorabile!

V. A.: Da, onorabile, este adevărat.

C. C.: Demne de tot respectul

V. A.: Care sunt în libertate, înainte de a începe acest interviu și de a da drumul la casetofon, mi-ați spus punctul dumneavoastră de vedere despre intențiile unei părți din „Alianța Civică” de a se transforma în partid. Dar, în sfârșit, noi trebuie să ne întoarcem cu 40 de ani în urmă. Deci puțin

După război. Ați evocat în alt capitol vremurile imediat

următoare actului de la 23 august, când încă mai era o geană de speranță că România nu va intra în închisoarea popoarelor, cum era definită Rusia țaristă de către Lenin și cum a devenit, după al doilea război mondial și „lagărul socialist” aservit

Uniunii Sovietice. Ar trebui să pășim împreună cu dumneavoastră pragul închisorilor comuniste. Al Gulagului românesc de fapt. Când s-a petrecut acest lucru?

C. C.: Eu am fost arestat pe 14 iulie 1947. Era ziua națională a Franței, pe care am și sărbătorit-o dimineața, avândân familie franțuzoaise. Am plecat la sediul partidului, care era în strada Clemenceau, azi Gabriel Perri.

V. A.: „Unde este „Casa de mode”?

C. C.: Lângă „Casa de mode”, înainte a fost Comturistul, acum după cum am aflat e domnul Tiriatic.

V. A.: Un vechi țărănist, probabil?!

C. C.: „Nu, nu. Nouă ni s-a refuzat restituirea acestui imobil, care a fost proprietatea partidului. A fost confiscat, odată cu arestarea noastră, și făcut cadou PCR, care l-a exploatat, în cele din urmă a ajuns să fie sediu de instituție și acum văd că este sediul unei societăți comerciale particulare. Mă găseam acolo, când sediul a fost înconjurat de armată.

O echipă de oameni, care făceau parte din securitate, pe vremea aceea i se zicea Siguranța comunistă, a intrat acolo și ne-a înhățat, ne-a arestat, iar odată cu noi a ridicat tot materialul pe care l-a găsit. Am fost duși direct în subsolul sediului Ministerului de Interne, devenit apoi sediul CC al

PCR. Din momentul acela, n-am mai fost liber până în 1964, deci am stat permanent în pușcărie.

V. A.: 18 ani!

C. C.: Am trecut prin nenumărate pușcării. Ar fi foarte greu să reconstitui datele de trecere de la o pușcărie la alta.

Acolo mi s-a făcut o toaletă sumară, mi s-au luat șireturile de la pantofi, centura, obiectele pe care le aveam asupra mea.

S-a încheiat apoi un simplu proces-verbal și am fost băgat în celulă.

Prima mea descindere în pușcăria din subsolul

Ministerului de Interne de pe vremuri a fost celula nr. 12. Se numea, în limbaj de pușcărie, garsonieră, fiindcă avea și duș și toaletă

în cuprinsul celulei. Bineînțeles că avea un perete de geamuri, căptușit cu plasă de sârmă și cu gratii, avea un oblon cu dublă închidere în față.

V. A.: Culmea ironiei e că această pușcărie improvizată

A fost făcută totuși sub ministerul unui naționalist-țărănist.

C. C.: Exact.

V. A.: Armand Călinescu.

C. C.: Exact. Odată cu mine au fost aduși mai mulți fruntași țărăniști și tot lotul arestat la Tămădău. Lotul celor care încercaseră, mai bine spus, cei care au avut intenția să plece și care au căzut victime ale unei capcane a serviciului secret de informații. Acolo l-am avut inițial vecin de celulă, în stânga mea, pe Mihalache și în dreapta, pe soția lui

Mihalache, pe d-na Niculina Mihalache. Acolo, în subsolul ministerului, am fost ținut de la 14 iulie până la începutul lunii octombrie, când am fost mutat la Malmaison.

La Ministerul de Interne anchetele erau conduse de o serie de noi membri ai securității, de o cultură îndoielnică, proaspăt recrutați din câmpul” muncii, pe criteriul devotamentului față de partid, asistați de oameni de meserie, care nu interveneau în anchete, ci dirijau de o manieră oarecare comportarea profesională foarte aproximativă a acestor anchetatori.

Am avut parte de brute de anchetatori, oameni lipsiți de orice fel de competență profesională și care excela prin violență, printr-un limbaj suburban și prin permanente amenințări.

Au fost, însă, și anchetatori mai rafinați, printre ei, fostul meu subaltern, în vechea lui calitate de președinte al tineretului țărănist din județul Dolj, domnul Mircea

Lepădătescu. Mai erau și alții ca el. Anchetatorii se perindau, mai cu seamă că în ultima fază am suportat ceea ce se numea anchete non stop, adică te chema la anchetă timp de 70 – 80

Ore, în care timp, din trei în trei ore, anchetatorul se schimba, iar cel anchetat, în speță eu, rămâneam lipit de scaun, pentru ca printr-o oboseală prelungită să se înfrângă rezistența din mine. Sigur că erau împletite aceste anchete cu trimiteri la carceră, cu lovituri, cu bătăi, pentru că ancheta nu avea un aspect legal și torționarii își făceau atunci debutul...

V. A.: Ucenicia!

C. C.: ... Ucenicia pe pielea noastră... Cu prilejul acesta am avut

„onoarea” de a fi anchetat și de Teohari Georgescu.

Ceea ce urmăreau comuniștii, era, evident, un proces senzațional împotriva P.N.Ț. Elemente de proces nu aveau atunci, de aceea forțau nota ca să scoată din anchete dovezi despre pregătirea presupusă a unui complot împotriva statului și tentativă de răsturnare a ordinii existente. Nu prea aveau însă probe, pentru că tentativa de plecare din țară, care putea

Fii dovedită, nu era suficientă pentru a înscena un proces de complot.

V. A.: în legislația în vigoare atunci, o asemenea tentativă era condamnată?

C. C.: Da, era considerată contravenție, care se pedepsea cu închisoare de 15 zile. Dar, bineînțeles că...

V. A.: Erau legile dinainte de război?

C. C.: Da, între timp se modificase legea și s-au majorat sancțiunile; pentru o tentativă de plecare se putea aplica o pedeapsă de până la 10 ani în închisoare. Dar, cum spuneam, nu erau elemente suficiente pentru a înscena un proces.

Elementele le-au găsit prin descoperirea arhivei secrete a lui Rădulescu-Pogoneanu.

Rădulescu-Pogoneanu era, am mai spus, infirm și avea un șofer care-l ajuta; trebuia să meargă sprijinit pe două bastoane, nu se putea deplasa cu ușurință. Avea mașină proprie, al cărui șofer era, bineînțeles, agent al Siguranței. El dădea rapoarte zilnice. Pogoneanu era prudent și anumite lucruri care trebuiau ferite de atenția Siguranței, nu le făcea în prezența șoferului lui.

Cu toate acestea Siguranța, care avea antene multiple în toate domeniile, a putut să stabilească o legătură între

Pogoneanu, un prieten de-al lui, Neamțu, și echipa de diplomați condusă de Niculescu-Buzești. Prin investigații, prin presiuni, a reușit să afle că Pogoneanu, în afară de deplasările pe care le făcea cu mașina lui, cu șoferul care dădea rapoarte zilnice, a mai făcut o deplasare cu Neamțu, care avea familia la Potigrafu, lângă Ploiești.

Acolo îngropase Pogoneanu casetele cu documente. S-a aflat repede, au fost descoperite casetele, care cuprindeau, între altele, minutele unor tratative pe care Pogoneanu, împreună cu Niculescu-Buzești, le dusesese cu doi ofițeri aparținând CIA și anume maiorul Hall și locotenentul

Hammilton.

Erau, într-adevăr, acte compromițătoare, care se refereau însă, la ipoteza unui război între Statele Unite și URSS. În vederea acestui posibil război, ofițerii americani voiau să stabilească anumite puncte de reper, un-cap de pod în

România și să inițieze organizații clandestine, în sfârșit, existau niște documente care puteau fi utilizate împotriva noastră în proces, în această casetă a lui Pogoneanu se găsească o serie întreagă de note și însemnări precum și niște documente pe care Pogoneanu le luase din arhiva Ministerului de Externe, unde funcționase până la venirea lui Tătăărăscu, în calitate de

Director al cabinetului și al cifrului. În momentul când anchetatorii au descoperit aceste documente, li s-a deschis perspectiva de a întemeia procesul pe niște fapte reale, într-adevăr compromițătoare.

Greutatea era de a pune aceste documente în sarcina lui

Maniu; înțelegerea lui Pogoneanu cu americanii se făcuse fără cunoștința lui Maniu.

Forțându-se puțin nota și folosindu-se o atitudine înțelegătoare a martorilor din proces, între care, cel principal era Ionel Mociony – Stârcea, s-a ajuns să se tragă concluzia că toată această acțiune, care putea fi socotită o acțiune de înaltă trădare era făcută sub patronajul lui Maniu, deși nu s-a putut dovedi că Maniu ar fi în legătură cu întrevederile amintite.

Cu ocazia aceasta a fost arestat tot lotul, s-a umplut subsolul Ministerului de Interne de arestați, în luna octombrie am fost transferat la Malmaison, unde a început o altă serie de anchete ce urmărea acțiunile de spionaj, preținsele acțiuni de spionaj întreprinse de P.N.Ț., sau exponenții lui, pe lângă misiunile militare engleză și americană.

Cu prilejul anchetelor am cunoscut pe cei care se ocupau de noi și care se numeau tovarăși procurori; ei nu aparțineau

Siguranței, ci unui serviciu numit SSI, adică Serviciul Special de Informații, care fusese completat cu agenți sovietici și cu oameni de încredere, mulți dintre ei cu școală sovietică, crescuți în instituțiile lui Djerziński și care anchetau, deci, după metodele sovietice. Erau oameni de o brutalitate deosebită, care își exercitau meseria concomitent cu torționarea celor anchetați. Ca sisteme practice era

bătaia cu cearșaful ud, bătaia cu săculeț de nisip, atârnarea cu capul în jos, bătaia la tâlpi și manejul. Manejul era o formă de intimidare și de chinuire ce se practica în felul următor:

Anchetatul era dezbrăcat la piele și un gealat, cu o figură lombroziană, ce avea în mână un bici, obliga victima să fugă în jurul unei săli mai mari, iar el îl fugărea cu biciul cu care-l plesnea, sau direcționa sensul alergării tot cu ajutorul biciului.

Bineînțeles că existau și metode de constrângere civilizate, cum era carcera, pedeapsa cu lipsa de mâncare, pedeapsa cu scoaterea saltelei și obligarea deținutului să doarmă pe gratiile de fier, pedeapsa cu claustrarea.

La acest fel de mijloace de presiune se renunța după două, trei zile și pe urmă se aplică toată gama de mijloace de care v-am vorbit. Mai existau și alte sisteme, cum era electrocutarea într-o cameră care avea apă la un nivel de 10

— 15 cm. Și în care deținutul, în orice poziție s-ar fi aflat, suporta

Șocurile de curent, odată cu conectarea unui întrerupător. Am trecut prin toate fazele acestea. Ei voiau să scoată de la mine mărturia participării la o acțiune de spionaj, care era fantezistă. La un moment dat s-a făcut cu mine următoarea experiență: am fost pus în cătușe, mână stângă cu piciorul stâng prinse cu o cătușă și mână dreaptă la piciorul drept prinse cu altă cătușă, în această încătușare poziția este ghemuită, fără posibilitate de a te mișca și în scurtă vreme, într-o jumătate de oră, îți amortesc toți mușchii și simți niște dureri atroce, datorită efortului pe care-l face musculatura în extensiune într-o poziție neobișnuită. Pe poziția aceasta, dublu încătușat, am fost aruncat într-o mașină și dus la o casă conspirativă din Snagov, din Gruiu, care avea o înălțime de 5

M., unde se pătrundea cu consemne, după controale repetate.

Aici am fost introdus pe un coridor lung de câțiva metri, la capătul căruia era un reflector uriaș care îți proiecta razele în față, iar în spatele acestui far era o cameră, prin care se perindau cei chemați să mă identifice.

În speță, în această cameră, prin spatele reflectorului au defilat, spre surprinderea mea, angajații feminini ai misiunii americane.

V. A.: Erau cetățeni români?!

C. C: Nu, erau americani.

V. A.: Cum au fost obligați să vină acolo?

C. C.: N-au fost obligați deloc, au fost cumpărați de KGB

Și făceau servicii plătite misiunii militare sovietice. Am identificat două doamne, funcționare la misiunea americană.

Am avut posibilitatea miraculoasă să aduc faptul trădării la cunoștința misiunii americane în biroul căruia lucrau cele două americane. Pe vremea aceea acțiunile operative ale

KGB-ului erau deosebit de fructuoase și pe lângă o armată întreagă de informatori și colaboraționiști, recrutați din mediul românesc, KGB-ul a reușit să se infiltreze și în misiunile militare aliate, respectiv americană și britanică.

Atestările acestor funcționari, bineînțeles că le erau foarte utile. Ei spuneau de câte ori m-au văzut vorbind cu

Schuyller, cu ceilalți ofițeri, care făceau parte din misiunea militară, misiune care, cum am spus, avea și reprezentanți civili. Era Burton Berry, care era șeful misiunii civile și o mulțime de slujbași, pe care-i cunoșteam. Păstram tot timpul legătura cu ei și-i informam, în interesul țării, ca să ne apere de exagerările și abuzurile pe care le făceau armata de ocupație și misiunea militară sovietică. După ce una dintre funcționarele misiunii civile americane a atestat prezența și

Activitatea mea condamnabilă, de la misiunea americană, mai trebuia stabilit cuprinsul discuțiilor pe care le-am avut cu

Schuyller. Schuyller era general, șeful misiunii. Eu am negat.

Ele nu aveau cunoștință decât de prezența mea acolo, fără să fi înregistrat conținutul convorbirilor. S-a încercat asupra mea o presiune amenințătoare și după ce m-am încăpățânat să spun că nimic nu este adevărat din tot ce spune persoana din spatele reflectorului, pe care eu n-o vedeam, dar a cărei voce o recunoscusem, am fost pus din nou în cătușe, dus pe marginea lacului Snagov și amenințat cu pistolul în mână că, dacă nu declar imediat tot ceea ce am vorbit cu Schuyller, voi fi împușcat și aruncat în lac. Din cauza tensiunii teribile – bineînțeles că aceste amenințări erau însoțite și de lovituri cu cizma ș.am.d., eu eram în poziție cocoșată, aruncat jos la marginea lacului am izbucnit într-un hohot de râs. Reacția mea i-a surprins, probabil, și-au închipuit c-am înnebunit.

„Ce-i cu tine, bă?”-s-au răstit la mine. Nu vă pot reproduce limbajul care se utiliza, în care numele sfinților și al părinților erau foarte des invocate, cu cele mai năstrușnice injurii și sudălmii, care nu

erau obișnuite nici măcar la mahala. „De ce râzi?” – și atunci am avut un reflex de seninătate și le-am explicat: „Cum vă puteți închipui că eu am să cred că o să mă aruncați în lac cu cătușele Serviciului Special de Informații?”

Sau mă credeți idiot, sau nu vă dați seama de ceea ce reprezintă amenințarea voastră? Asasinatele se fac mai discret și nu de maniera aceasta: de altfel, nu cred că o să mă asasinați înainte de proces”. După ce mi-au trântit câteva înjurături de mamă și câteva cizme în cap și în burtă, m-au încărcat din nou în mașină și m-au transportat la Malmaison. Acolo s-au încercat împotriva mea toate metodele de torționare pe care le-am menționat. Am avut o mare satisfacție, când mi-am pus în gând să refuz să mă pretez la manevrul pe care îl impuneau ei. Cu toate loviturile de gârbaci, de bici, cu care m-au plesnit, am refuzat să mă mișc din loc, până când bruta, care conducea operațiile, a obosit. E adevărat, am rămas cu spatele marcat de urmele biciului; ele s-au vindecat după câteva săptămâni, dar nu total. Și acum se mai păstrează urmele. Am niște semne interesante de pe urma pușcării; am semnele unor cătușe pe picioare, cătușele mi-au intrat în carne și rănilor s-au vindecat după ani de zile, dar se păstrează încă sechelele. Am niște diagonale pe spate, urmele mai adânci ale plesnăturilor de bici. După ce a obosit călăul, m-au lăsat prăbușit jos, unde am dormit pe ciment, până a doua zi dimineață, când m-au ridicat gardienii de serviciu. Am această satisfacție că voința

Mea a fost mai puternică decât brutalitatea lor.

V. A.: Vreau să facem o paranteză, domnule președinte.

Care erau dimensiunile dumneavoastră în perioada aceea, căci am auzit că în tinerețe erați un atlet?

C. C.: „Da, aveam o factură athletică, cântăream o sută patrușprezece kg.

V. A.: Când ați fost arestat?

C. C.: Da. Fusesem campion la haltere, în timpul doctoratului, la Clubul Sportiv Universitar. Eram o masă de mușchi la ora aceea, dar mușchii s-au topit, așa că rămăsese dan mine, la ieșirea din pușcărie, doar 51 kg.

V. A.: 51?!

C. C.: Da, am pierdut mai mult de jumătate, contrazicând legea lui Arhimede, deși nu eram scufundat în apă.

V. A.: Mai fac încă o paranteză, în zilele acestea, când discutăm

despre anii dumneavoastră de închisoare, se dezbate în Parlament
Legea siguranței statului...

C. C.: Da, este îngrozitor...

V. A.: Da, cu această lege am impresia că oricine poate.

Să fie condamnat, inclusiv cei de la FSN, că și ei întrețin relații cu
diverse ambasade...

C. C.: Nu este o inovație, chiar Gheorghe Gheorghiu-Dej a adus o
lege, care era faimosul articol 193. Vechiul Cod Penal a fost înlocuit cu
acest articol 193, ce avea titlul de „crimă:

Împotriva clasei muncitoare și a reformei sociale”. Cred că
textul din legea SRI-ului este copiat din acel text. Această dispoziție,
art. 193, a fost scos din vigoare, la așa-zisa normalizare din 1965. Iar
toate condamnările făcute pe baza acestei legi au fost anulate. Cred că
nici Gheorghe Gheorghiu-Dej, nici Ceaușescu, n-ar fi avut curajul să
vină în fața

Parlamentului și a opiniei publice cu o lege așa năstrușnică, ca
legea securității și a SRI-ului.

V. A.: Dacă această lege va fi votată – și presupun că va fi votată,
având în vedere majoritatea FSN-istă – cred că orice om politic,
inclusiv din formația guvernamentală...

C. C.: Dar nu numai orice om politic, orice cetățean al

României poate fi cu ușurință arestat, orice formație ar putea fi
desființată, orice manifestație interzisă, orice ziar suspendat, orice
casă percheziționată, fără nicio justificare.

Fiindcă orientarea legii este așa de labilă, iar dispozițiile sale așa
de generalizate încât au o elasticitate care cuprinde întreg poporul
român. Eu cred, spre deosebire de dumneavoastră, că vor avea bunul
simț să retragă această lege din Parlament, pentru a nu produce
scandal în toată

Europa civilizată, care nu a pomenit niciodată o asemenea lege
dramatică, ca cea care ni se pregătește.

V. A.: „Da, spre deosebire de dumneavoastră, eu sunt mai
sceptic, cred că această lege va trece prin Parlament, dar vom
vedea...

C. C.: A, nu mă îndoiesc...

V. A.: Vă gândiți în perspectivă?

C. C.: Nu mă îndoiesc de mașina de votat a Parlamentului și de
faptul că odată prezentată de guvern, ea va obține sufragiile

deputaților FSN, mă gândesc că, în ultimul moment, o licărire de înțelepciune îi va determina să o retragă, sau cel puțin, să o modifice structural.

V. A.: Atunci să închidem paranteza și să ne întoarcem la perioada-anchetării dumneavoastră.

C. C.: „În perioada cât am fost la Malmaison, comuniștii nu aveau un personal de mare încredere în toate posturile de răspundere, mai ales în pușcării și în serviciile organelor represive, așa s-a făcut că la un moment dat, în timpul unei nopți, a fost de serviciu o persoană care făcea parte din veche

Siguranță a statului român. Cu doi ani înainte îi făcusem un serviciu deosebit și drept recunoștință s-a purtat cu mine cu o grațitudine uimitoare, mai cu seamă că își periclita astfel propria lui situație. Era un agent de siguranță, un om cinstit, originar din Avrig, de lângă Sibiu, care atunci când era singur de pază. Îmi strecura la ureche anumite informații. De la el am aflat că îl am vecin de celulă pe Iuliu Maniu. Într-un moment prielnic, i-am făcut rugămintea de a mă pune în legătură cu

Maniu și el mi-a făcut promisiunea că în proxima noapte când va fi de serviciu și va avea certitudinea că nu este supravegheat, îmi va îndeplini dorința, într-adevăr, două sau trei zile mai târziu, noaptea, pe la 1 – 2, celula mea s-a deschis discret, am fost luat de respectivul și am fost dus în celula lui

Maniu. Maniu era culcat în pat, puțin slăbit, cu mintea limpede, moralul foarte ridicat. Prima oară s-a arătat surprins că mă vede, nu surprins de faptul că eram închis, știa că eram arestat, ci de faptul că am putut pătrunde la el. I-am spus că am un om de încredere, deci putem vorbi fără risc, respectivul agent m-a asigurat că un sfert... de oră pot să vorbesc neconturbat. Cu prilejul acesta Maniu mi-a spus, cam următorul lucru: „știu că voi muri în închisoare, voi care veți supraviețui aveți grijă să nu lăsați să moară partidul și asigurați-i continuitatea, dacă vor fi vremuri care să vă permită acest lucru. Și nu uita că am obligația morală, ca executor testamentar, să aduc în țară osemintele lui Titulescu. N-am

Putut s-o fac cât am fost liber. Locul lui de înmormântare, ales de el, este dealul Tâmpa, Brașov”.

Acestea au fost un fel de legate testamentare, pe care mi le-a lăsat Maniu și pe care am încercat să le aduc la îndeplinire, în restul

timpului s-a interesat de membrii de partid care sunt arestați, de cei care au scăpat de arestare, de oamenii mai apropiați de el, dacă știu unde se găsesc, de metodele întrebuințate contra mea; la ora aceea aveam o mică rană la tâmplă stângă. Era urma unei lovituri pe care mi-o dăduse un agent, cred că era rus, pentru că nu vorbea românește, decât prin interpret și care avea o mână ornată cu un inel mare, un ghiul, cum zic golanii, un inel mare de aur și datorită lui mi-a spintecat arcada. Se vindeca greu, în condițiile de mizerie, de lipsă totală de igienă. M-a întrebat, bietul Maniu, ce am la tâmplă, nu i-am mai explicat cu amănunte, i-am spus că e o zgârietură fără importanță. Asta a fost ultima mea întrevedere cu Maniu.

V. A.: În ce an era, în 1947?

C. C.: În 1947, octombrie. A urmat procesul din care eu am fost disjuns, când s-a încercat transformarea mea în martor al acuzării. Cu presiuni, cu promisiuni mieroase, făcute de fostul meu coleg, Avram Bunaciu, cu care am fost chiar coleg de facultate și care mi-a ocupat apartamentul, după arestarea mea. Avram Bunaciu era căsătorit cu fata proprietarului magazinului „Hermes”, acum i se zice altfel; este aici, vizavi de biserica Sfântu Gheorghe.

V. A.: Magazinul București.

C. C.: Da. Acest proprietar care era foarte bogat, avea o fată cu care s-a însurat Avram Bunaciu. Dar revin. Ei voiau să mă transforme în martor al acuzării și bineînțeles că am refuzat cu încăpățănare, drept pentru care m-am ales cu zile de carceră, cu un pic de bătaie, în fiecare dimineață mi se trimitea frizerul, care mă bărbiera, mi se dădea cravata, șireturi, mi se atrăgea atenția că în fața tribunalului trebuie să spun domiciliul meu de reședință și nu cum fac de fiecare dată, prevalându-mă de încăpățănarea de a nu minți, să declar că domiciliul meu este celula nr. 12 din subsolul Ministerului de Interne. Până la urmă, după ce s-au convins că nu pot fi obligat să spun minciunile pe care le scria Avram Bunaciu pe un bilețel și mi-l dădea ca să mă ghidez, am fost disjuns din proces și trimis din nou în pușcărie.

Am fost trimis în depozit la Văcărești, de la Văcărești am fost expedit la Pitești. Ce să vă tot spun, că este și păcat de cheltuit atâta bandă, că am vreo 17 transferuri din pușcărie.

Care nu prezintă prea mare importanță; exceptând partea amuzantă, partea inedită a pușcăriilor, care merită interes, încolo sistemul era același. Celulă, gardieni proști și brutali.

La început se găseau printre ei și oameni omenoși, cu timpul însă, cam prin 1949, toți au fost înlocuiți cu oameni care urmaseră o școală, aici la București, li se dăduseră grade militare, salarii mari și deveniseră oameni devotați regimului.

Gardienii de dinainte de 1949, o moștenire a vechiului regim, erau oameni cu oarecare doză de omenie, tratabili, bineînțeleș gata să facă servicii. Cu ajutorul lor, contra unei bune remunerații, puteam ține legătura cu familia, prin biletele scoase de ei clandestin la schimbările de serviciu.

De aici încolo pușcăria mea s-a desfășurat cam pe următorul itinerariu: Ministerul de Interne, închisoarea Pitești.

Jilava, Ministerul de Interne, Calea Plevnei, adică Malmaison.

Uranus, din nou Pitești, pe urmă Craiova, de la Craiova la

Ministerul de Interne, lagărul din Midia, de la Canal, Gherla.

Am trecut și prin Ghencea. Un singur sejur agreabil, de care mi-aduc aminte cu mare plăcere, trimiterea la muncă forțată în două colonii, colonii de muncă agricolă.

La ora când am ajuns eu în colonie, eram complet deshidratat, complet lipsit de respectarea oricăror principii nutritive și de vitamine și eram într-un neclescis hal de slăbiciune. La colonia de muncă penitenciară Bragadiru a fost foarte agreabil. Era în plin sezon de recoltat a legumelor și acolo am avut la îndemână, neplafonate, roșii, castraveți, morcovi, ba am fost dus, de câteva ori, spre toamnă, și la recoltarea strugurilor. Vă închipuiți că am acumulat o doză de vitamine și de rezistență pentru mult timp. De acolo am fost transferat la colonia Popești-Leordeni, unde întreprinderea pentru îmbunătățiri funciare executa un sistem de irigații, care presupunea bazine din pământ, canale de irigație, țevi de beton turnate și de acolo am fost ridicat și dus din nou la Ministerul de Interne.

Am fost trimis în judecată de vreo trei ori. Fără niciun fel de bază, sau de învinuiri penale concrete: trebuia să mi se găsească un motiv de condamnare și după ce am fost disjuns din primul proces, mi s-a înscenat un al doilea proces, care nu avea nicio contingență cu mine. S-au găsit niște hârtii, pe care le semnasem în calitate de secretar general adjunct și care nu aveau nicio legătură cu obiectul procesului. Am fost disjuns din nou. Între timp s-a inventat acel faimos articol

193, care făcea posibilă condamnarea oricărui ins din țara românească, pentru crima de înaltă trădare a clasei

muncitoare și acțiuni grave împotriva reformelor sociale. Am fost încadrat acolo și condamnat la muncă silnică pe viață.

Înainte de a ajunge la condamnare, cum spuneam, am fost plimbat prin mai multe pușcării, și, mai ales, dese deplasări la Jilava. care era, pe vremea aceea, un fel de depozit de tranzit al deținuților; prin numărul lor imens deținuții nu mai aveau loc prin subsolurile pușcărilor de anchetă.

În momentul când se umplea și devenea supraaglomerată închisoarea din subsolul Ministerului de Interne sau cea de la Uranus, sau cea din Calea Rahovei, precum și toate f închisorile încropite pe lângă casele de anchetă ale securității, deținuții erau depozitați provizoriu la Jilava. Pușcăria din Jilava are două sectoare, celularul și rotonda; rotonda are 12 celule

Iar celularul 30 de celule, în sistem aliniat.

Pușcăria Jilava este sub pământ, clădită pentru a fi un fort j; de apărare a Bucureștiului.

„V. A.: Clădită după războiul de independență.

C. C.: Construită pe vremea lui Carol I, dar acum era utilizată ca închisoare. Celulele aveau aproximativ 30 m².

Erau mobilate cu priciuri, schelete de lemn, pe care se puneau rogojini.

Rogojinile se distrugau cu timpul și rămânea un fel de rumeguș. Fiecare deținut avea dreptul la o pătură, reformată de la armată, care de multe ori era transparentă; bineînțeles că se-dormea îmbrăcat.

Într-o asemenea celulă, care avea priciuri cu etaj, pe trei nivele, cei proaspăt aduși dormeau direct pe ciment, sub parterul priciului. Cu timpul se putea urca la parterul priciului și în cele din urmă ajungeai în situația mai avantajoasă de la etajulântâi.

Mulțimea deținuților făcea insuficientă capacitatea de cazare. Într-o asemenea celulă se îngrămădeau – cu aproximație – 80 până la 100 de persoane.

Locul pe prici era foarte parcimonios reglementat și se rezuma la cam 30 cm. În momentul când toți deținuții erau culcați, nu se puteau întoarce de pe o parte pe alta, fiind plasați ca niște stridii într-o cutie, unul lângă altul, așa că întoarcerea, de pe o parte pe alta, se făcea la-c-6 mandă pentru toți ocupanții priciului respectiv. Cei mai dezavantajați erau cei care trebuiau să doarmă pe ciment,

așteptându-și rândul pentru nivelul de la parter al priciului. Sigur că nu era nicio condiție igienică; pentru necesități erau niște bidoane uriașe, care se numeau tinete, mai era un butoi cu apă al cărui conținut se împrăștiat în fiecare zi, apă care era insuficientă.

Există un fel de plimbare care în realitate era un drum până la niște closete în aer liber, situate deasupra pușcăriei, pușcăria – cum v-am spus – era un fort săpat în pământ.

Regimul era foarte dur, mâncarea de proastă calitate și tratamentul gardienilor era violent.

După ce erai adus la Jilava, erai dezbrăcat în pielea goală, intrai în pielea goală în celulă și rând pe rând ți se aruncau hainele după ce erau percheziționate de gardieni. De obicei, pentru a imprima disciplină între locatarii pușcăriei, după ce deținutul era dezbrăcat în pielea goală, în drum spre celulă, trecea printre două rânduri de gardieni înarmați cu bastoane care ți aplicau zeci de lovituri.

În celulă, unul dintre deținuți, care îndeplinea rolul de șef de celulă, te întreba de identitate și-ți găsea un loc undeva pe ciment. Hârdăul cu apă și bidonul de fecale era transportat deasupra, pe scări, de către deținuți, cărora le venea rândul de serviciu cam la două săptămâni. Transportul tinetelor-pe scările care duceau deasupra pușcăriei era chinuitor, îmi amintesc că după ce am ajuns prima dată la Jilava și-a făcut intrarea în celulă un om care semăna foarte bine cu scheletele din muzeele de anatomie; nu auzea prea bine. Era foarte bătrân și întrebat de șeful celeulei câți ani are, a răspuns foarte senin că peste 10 zile împlinește 100 de ani. Era un fost general, arestat de curând, pentru că în 1919 scrisese o broșură cu titlul

„Nistru, fluviu românesc” și acum suporta consecințele acestei opere istorice.

V. A.: O scrisese cu treizeci și ceva de ani în urmă! Cine era generalul centenar?

C. C.: N-a apucat, era generalul Zadic, armean de origine.

V. A.: Care a intrat la Chișinău, călare pe un cal alb.

C. C.: Exact. Ne-a spus că a comandat armata care a eliberat Chișinăul. Acest general nu a apucat să împlinească suta de ani, fiindcă a murit cu două zile înainte.

Veneau deținuții de toate categoriile. Mulți muncitori.

Mi-aduc aminte că a intrat odată un grup de vreo 30 de muncitori de la Malaxa, care își făcuseră o organizație regalistă, numită

„Regele Minai”. Regele Minai fusese expulzat, după ce abdicase. Au apărut o serie întreagă de figuri interesante. Au fost condamnați la pedepse grele.

Condițiile erau imposibile din punct de vedere al igienei.

Nu aveai condiții de spălat, nu funcționa nicio baie (în întregime). Când se întorceau deținuții de la plimbare, aveau grijă să-și umple gamela cu apă, căci ea trebuia să le servească pentru spălătul rufelor se spălau cămășile și indispensabilii

Într-o gamelă cu apă, așa cum dădea Dumnezeu.

V. A.: Vreau să facem o paranteză și să vă întreb dacă

„Asociația foștilor deținuți politici” sau, de exemplu, partidul dumneavoastră știe câți martiri a dat? Care a fost numărul deținuților politici din România comunistă?

C. C.: O statistică exactă, generală, nu se poate face. Din informațiile pe care le-am colectat de la organizațiile noastre s-a putut stabili numărul aproximativ al deținuților, care au fost arestați după dizolvarea partidului: 282.000...

V. A.: Formidabil!

C. C.: Din aceștia 2/3 s-au prăpădit în închisori, în lagăre, cu mine, în câmpuri de concentrare...

V. A.: Două sute de mii de oameni.

C. C.: 190.000, am apreciat noi numărul morților în închisoare. De altfel în închisoare s-au prăpădit Mihalache și Iuliu Mnaiu, aproape toți fruntașii partidului nostru. Datorită acestei împrejurări am rămas doar eu din vechea conducere, cel mai mare în grad. Toți ceilalți membri ai delegației permanente, ai biroului de conducere, au murit în închisori.

V. A.: Și o altă întrebare. Comparativ cu celelalte țări comuniste din est, românii au avut mai mulți arestați și condamnați politic?

C. C.: Proporțional, sigur că da. Dacă se face raportul la populație, cred că fost cel mai mare număr de deținuți din întreaga sferă de influență sovietică.

V. A.: Cum explicați acest număr?

C. C.: Datorită excesului de zel cu care instituția represivă românească a căutat cu orice preț să-și depășească patronul.

Ea a transformat închisorile comuniste în niște locuri de groază. Am stat, în numeroase rânduri, în aceeași celulă, cu foști pușcăriași din Uniunea Sovietică și am aflat de la ei aceasta.

V. A.: Au fost transferați în România?

C. C.: Nu, au făcut închisoare acolo, au fost eliberați de către ruși, dar românii i-au arestat din nou și i-au menținut în pușcărie, deși beneficiau de un decret de grațiere rusesc.

Aceștia istoriseau care era regimul penitenciarelor și al lagărelor de muncă, al minelor cu deținuți din URSS. Din relatările lor rezultă că rușii erau mult mai blânzi în aplicarea pedepselor. Și faptul că oamenii se reintegrau în societate, fără niciun fel de discriminare, era, față de situația din

România, altceva, în al doilea rând, mulțimea deținuților politici, pentru că la un moment dat Uniunea Sovietică avea peste zece milioane de deținuți, făcea imposibilă aplicarea

Unor măsuri corective, foarte dure, de aceea eu consider că regimul care s-a aplicat în închisorile din România, în special regimul de reeducare de la Pitești, Gherla, Ocnele Mari.

Râmnicu Sărat și din alte locuri e tot ce poate fi mai excesiv și mai oribil în istoria penitenciarelor. La Râmnicu Sărat am făcut ultima parte a pușcăriei.

V. A.: Acolo a murit Mihalache!

C. C.: Da... Pușcărie monocelulară, fiecare deținut fiind singur în celuilă, nu avea deloc lumină naturală; iluminarea era asigurată de un bec de 15 w, iar în timpul iernii nu se făcea încălzirea celulei. E adevărat că fiind foarte veche și clădită din două rânduri și jumătate de cărămizi, nu se simțea nicio deosebire între vară și iarnă; era aceeași temperatură rece și întuneric.

Ferestruica celulei era în permanență oblonită pe dinafară ca să nu se poată vedea cerul. De altfel geamul era și de neatins la înălțimea la care era situat. Era o interdicție absolută de a face uz de pat, în afară de cele opt ore, care erau destinate somnului, în timpul zilei trebuia să stai în picioare, sau să stai pe tinetă.

Deci nu aveai dreptul să te așezi pe pat, nu aveai cu cine să vorbești, în ultimii opt ani nu am rostit nici măcar un singur cuvânt și la ieșirea din închisoare uitasem să vorbesc.

Mi-a trebuit o perioadă de readaptare de câteva luni până mi-am redobândit graiul. Efectiv nu am spus niciun cuvânt în tot timpul ăsta. Între timp mai interveneau pedepse, izolări...

V. A.: Înjurături...

C. C.: Înjurături mai puțin, fiindcă garda de la

Râmnicu-Sărat, gardienii care ne păzeau nu erau români, vorbeau o limbă stranie, asiatică, nu erau nici slavi, erau un fel de kirghizi, turkmeni, n-am putut să definesc niciodată limba pe care o vorbeau. Nu cunoșteau și nu pricepeau limba română.

V. A.: Adică erau sovietici?

C. C.: Nu, erau îmbrăcați în uniformă românească, dar nu știau românește. Aveam aproximativ 80 de gardieni, care operau în 4 schimburi, iar numărul ofițerilor era dublu; făceau școală. Râmnicu Sărat era nu numai cea mai dură pușcărie, dar era și un fel de pușcărie experimentală, liceu de aplicație pentru viitoarele cadre ale pușcăriilor. Aceștia erau români, dar gardienii erau de un neam străin, niște brute, care nu știau cu cine au de-a face. Nu știu ce idei aveau despre noi, dar, probabil, pentru ei eram doar niște cifre și pentru menținerea ordinii aplicau ca metodă de disciplinare a

Deținuților bătaia. Intrau în celulă, 5 – 6 gardieni gealați din aceștia înarmați cu bastoanele și băteau pe toți deținuții, pe rând, fără nicio justificare până când cădeam jos.

Toți deținuții, indiferent de vârstă și de starea sănătății erau bătuți metodic. Regimul acesta nu l-a ocolit nici pe

Mihalache, care avea vârstă de 82 de ani și nu a fost scutit de bătaie nici Pogoneanu, fostul director din Ministerul de

Externe, care, paralizat pe jumătate, nu putea sta în picioare, stătea permanent în pat și era bătut în pat, culcat.

V. A.: Cred că ar fi momentul să-l evocați pe Mihalache despre care am aflat că a avut o comportare extraordinară.

Informația o dețin chiar de la unul dintre cei care au lucrat în conducerea penitenciarelor românești din anii aceia.

C. C.: Da, Ion Mihalache a stat multă vreme în celula de deasupra celei mele. O perioadă de timp, cam în deceniul cinci, pe la început, puteam să comunic printr-un fel de alfabet

Morse cu el.

El cunoștea un singur alfabet de bătaie în perete, fiecare literă reprezenta o bătaie în plus. A, o bătaie, B două, vă închipuiți că la Z erau 24 de bătaie, un sistem de comunicat foarte dificil. Era singurul pe care-l pricepea și am reușit să schimb cu el câteva fraze și să îi răspund după un efort de o jumătate de zi. „Niculina e sănătoasă”. Era vorba de soția lui.

Și a priceput, exista un semnal de întrerupere a comunicației și

altul de OK. După aceea, slăbindu-i auzul, nu s-a mai putut ține legătura cu el. Protestele le făcea cu o voce foarte sonoră, exact în momentul schimbării de gardă, când, datorită mișcării celulele scăpau de sub supraveghere. Atunci venea în dreptul ușii și, cu o voce puternică, protesta. Din protestele acestea s-a aflat că patriarhul Justin Marina a fost la el în celulă, încercând să-l convingă să dea o declarație de blamare a lui

Maniu.

Am auzit din celula mea cum a strigat: „A fost nenorocitul de patriarh Justin Marina la mine, ca să mă convingă să mă desolidarizez de Maniu. L-am dat afară”.

Urma deschiderea celulei, bătaia-administrată de gealat și totul re intra în liniște și în normal, încă o dată a protestat, de data aceasta vizitatorul care a încercat să-l convingă pe

Mihalache să dea o declarație salvatoare pentru el a fost

Ghelmegeanu. Refuzul și strigătele lui au fost imediat potolite prin bătaia administrată de gardieni.

A avut o comportare foarte demnă, până în ultimul moment al vieții, în ultima fază nu se mai putea mișca, decât cu foarte mare greutate, după aceea a paralizat și, în scurtă

Vreme, s-a prăpădit.

V. A.: Domnule Coposu, nu credeți că ar fi momentul să evocați figura acestui mare om politic al partidului dumneavoastră fiindcă pe cea a lui Iuliu Maniu ați făcut-o?

C. C.: N-am prea făcut-o, am atins numai o schiță de portret. Eu aveam pregătită o carte care mi-a fost confiscată la arestarea mea, cu un fel de portrete ale fruntașilor P.N.J.

V. A.: Și n-ați încercat s-o recuperați?

C. C.: „De unde?

V. A.: Domnul Brucan și-a recuperat dosarul de la

Securitate, dumneavoastră n-ați reușit să vă recuperați manuscrisul?

C. C.: Eu am încercat, în repetate rânduri, să obțin măcar ceva din lucrările care mi-au fost confiscate la arestare, în '47.

Mi s-a răspuns în scris că manuscrisele care mi-au fost confiscate au fost arse, având un caracter reacționar. O carte, care era o biografie romanțată, a lui Maniu, intitulată Istoria unui tribun, ar putea fi eventual refăcută, dar o carte cu portrete ale fruntașilor noștri

este de neînlocuit. Un manuscris pe care îl regret și care m-a costat vreo doi ani de muncă și de cercetări prin arhivele Ardealului, avea drept subiect luptele naționale ale românilor din Transilvania, înainte de *Supplex libellus valachorum*. E o perioadă absolut neatacată de cercetătorii noștri, asupra căreia există foarte puține documente.

Reușind să culeg de prin arhivele episcopilor, ale orașelor mai vechi, ale primăriilor și din arhive particulare anumite mărturii privind activitatea pe plan național a unor intelectuali români ca și relatări despre anumite răzmerițe sătești împotriva stăpânirii austro-maghiare, le-am conspectat cu grijă și am încropit din ele o modestă schemă a activității patriotice a românilor din secolul al XVIII-lea. După cum știți, epoca aceea era complet lipsită de istorie. Istoria noastră documentară din Transilvania începe cam cu *Supplex libellus valachorum*. Era un manuscris pentru care mi-am exprimat, în diverse rânduri, regretul deosebit, fiindcă încorpora în el nu numai doi ani de muncă asiduă și nenumărate deplasări pe la arhive, dar umplea un gol. Mi s-a răspuns că, fiind un material reacționar, a fost ars.

V.A.: Credeți că așa a fost?

C. C.: Da, așa cred. Am convingerea că la ora aceea nu se punea niciun preț pe trecutul nostru istoric.

V. A.: Ca și acum, în anumite privințe.

C. C.: în faza din urmă, mă refer la epoca de după 1965.

Mi s-au ridicat, cu ocazia perchezițiilor, un mare număr de hârtoage; cred că mi s-a confiscat un sfert de vagon de hârtii.

Sunt convins că acestea nu sunt distruse / fiindcă am avut proba evidentă a existenței acestui material, din faptul că în anumite monografii istorice sunt reproduse texte din însemnările mele, care sunt complet necunoscute altor persoane. Nu le știa nimeni și odată ce au fost reproduse, iar cum în subsolul paginii se fac trimiteri la un număr de inventar din Arhivele

Statului, înseamnă că au fost selecționate, cel puțin parțial păstrate. Sunt convins că în prima fază a pușcăriei, când și personalul închisorilor și al instituțiilor de anchetă judiciare erau de foarte proastă calitate, s-a procedat la distrugerea actelor găsite. Așa se explică faptul că nici arhiva confiscată de la Maniu, de la Ghiță Pop. Fostul secretar general, de la profesorul Hudiță și de la doctorul Virgil Șolpmon, ca și arhiva confiscată de la mine n-au mai apărut nicăieri și probabil au fost distruse, incendiate, în ultima vreme s-a renunțat la

acest sistem, probabil și-au dat seama și ei că aceste hârtii, aceste documente...

V. A.: Pot reconstitui o istorie!

C. C.: Da, pot fi utilizate chiar de către cercetătorii lor istorici, în sfârșit, să revin la defilarea mea prin închisori. De la Jilava am fost trimis la Craiova. Acolo am trecut printr-o experiență interesantă, am fost zidit în celulă.

Comandantul pușcăriei era un fost muncitor, de inteligență foarte redusă, care era însă foarte devotat slujitor al partidului și un executor zelos al ordinelor primite. La un moment dat, d-upă ce am fost transferat împreună cu profesorul Ion Hudiță la închisoarea din Craiova, directorul respectiv a primit ordin de a proceda la strictă izolare a lui

Ion Hudiță și a lui Corneliu Coposu. Cum s-a gândit el să ne izoleze strict?! A condamnat ușa. Ușile de la închisoarea din

Craiova aveau o vizetă mare, prin care se putea introduce gamela cu mâncare și se putea scoate tineta, un fel de vas de lut, de dimensiuni reduse, care era întrebuințat pentru necesitățile fizice. Am rămas zidit în celulă vreme de opt luni de zile, lucru care era foarte confortabil, fiindcă scăpasem de perchezițiile frecvente ale gardienilor, care erau foarte neplăcute, fiind foarte amănunțite. Umblau să confişte sârme, cuie, ace. Cum nu existau de multă vreme creioane, hârtii, fiecare deținut își făcea o mică zestre de scule indispensabile.

De exemplu smulgeam smocuri din măturile cu care se făcea curățenie și le transformam în ace de cusut. Destrămam saltelele și cearșafurile și cu firele respective, împreună cu

Acele făcute din paie de mătură, puteam coase. Am avut o cămașă întreagă lucrată cu aceste ace. Erau ascuțite pe piatră și la un capăt li se făcea cu o sârmă foarte subțire o mică gaură, prin care se introducea firul. Acele nu rezistau mai mult de jumătate de oră de întrebuințare. Cu timpul gaura, datorită tragerii firului, slăbea, se deteriora. Dacă aveai o rezervă de câteva ace, se putea coase foarte frumos cu acest sistem.

V. A.: În toți acești ani ați auzit vreodată de prezența vreunei delegații internaționale interesată de condițiile dumneavoastră de detenție?

C. C.: În timpul acestor opt luni de zile nu ne-a vizitat nimeni. După acest interval s-a înregistrat la penitenciar vizita generalului

Sepeanu, care fusese ofițer activ în vechea armată română și având ascendenți evrei în familie a fost dat afară din vechea armată. Ca urmare, în timpul războiului, s-a înregimentat în PCR, iar după 23 august și-a revendicat drepturile ce decurgeau din persecuția pe care a suferit-o. A

Fost încadrat imediat în Securitate. J s-au dat drept atribuții supravegherea populației evreiești, în această calitate era un fel de suveran pe darurile și ajutoarele trimise evreilor din țară de către Joint. Acolo se pare că a făcut ceva matrapazlăcuri, în orice caz a fost schimbat, a fost transferat din Securitate în

Miliție și a ajuns un fel de inspector principal al gardienilor de pușcărie.

La un moment dat a făcut o vizită închisorii din Craiova.

Probabil că avea unele informații privind existența unor fruntași național-țărăniști acolo și întrebând de soarta noastră a fost adus în fața celulelor zidite. Am auzit prin zid scandalul pe care l-a făcut, calificându-l pe directorul pușcăriei de dobitoc, de cretin. dându-i ordin ca imediat să desfacă zidul.

A intrat în celulă, îl cunoșteam. Tatăl lui activase în PNT și

Mihalache îl făcuse chiar primar al sectorului de negru, sau ajutor de primar. A început cu mine o convorbire în limba franceză, întrebându-mă ce s-a întâmplat. „De unde să știu, am fost zidit în celulă”. „Vai de mine, dar ăștia sunt niște cretini inimaginabili, închipuie-ți că așa au înțeles să execute ordinul de izolare severă”, în momentul acela am fost scoși și am beneficiat de plimbarea zilnică prin curtea închisorii, de un sfert de oră. Trebuie să spun însă că am regretat această scoatere din colivie, pentru că în timpul celor 8 luni de zile cât am fost izolat eram ferit de percheziții și puteam opera toată ziua în voie, puteam sta toată ziua în pat, nu eram plictisit de nimeni și am reușit, aidoma contelui de Monte

Cristo, după ce am desprins un colțar de fier dintr-o fereastră

Și l-am ascuțit cu ajutorul cărămizilor din zid, să pătrund un zid lat de două cărămizi, în timp de vreo lună și jumătate, făcând o gaură care corespundea în celula profesorului Hudiță.

Era un lucru extraordinar; unul la un capăt al găurii, celălalt la al doilea capăt. Stăteam ceasuri întregi de vorbă, discutând și făcând proiecte de viitor, fapt care în condiții obișnuite nu se putea întâmpla. După ce am fost des-zidiți, această gaură prin zid, făcută cu mult efort,

vreme îndelungată, a fost descoperită imediat și astfel am pierdut avantajul deosebit de a comunica cu vecinul de celulă. A fost o perioadă care are și un epilog oarecum inedit. Generalul Sepeanu a dat ordin să fim duși imediat la baie; nu ne spălasem de opt luni de zile. Am stat sub un duș cald vreme de un sfert de oră, după care am ieșit din piele, ni s-a desprins întreaga piele, cum s-ar desprinde pielea de pe un șarpe. Am scos de pe picioare ciorapi întregi de piele și a rămas în urma dușului o piele roz, foarte subțire, de o culoare asemănătoare cu a noilor născuți.

Sigur că baia asta s-a-soldat cu o pneumonie; am făcut amândoi pneumonie, în condițiile de pușcărie, neavând amândoi decât zeghea de ocnași, deposeați fiind de carcasa groasă de piele nespălată luni de zile, am fost expuși imediat la îmbolnăvire. Aceasta a fost consecința celor 8 luni de zile în care nu ne-am spălat.

V. A.: Vreau să vă spun că am cunoscut mulți oameni politici care au făcut pușcărie în anii regimului comunist. Pe cei mai mulți i-am cunoscut în timpul regimului Ceaușescu, pe alții acum, după decembrie 1989, și am observat la ei, ca de altfel și la oamenii din exilul românesc, o anumită suspiciune. Se pare că Securitatea a acționat din plin și în pușcării, reușind să dezbine pe deținuți. Văd și acum că sunt resentimente între oameni care au pățimit împreună...

C. C.: Acesta este un fenomen carele poate întâlni numai la cei care au făcut pușcărie în comun, în momentul când ești izolat, când ești singur...

V. A.: Evident lucrurile se schimbă. Dar foarte mulți au într-adevăr ce să-și reproșeze? auzi deseori că ăla a fost un torționar, că ăla a fost un turnător.

C. C.: E un fenomen foarte curios. Eu am făcut pușcărie lungă. Am făcut o constatare nu tocmai îmbucurătoare pentru intelectualii noștri. Așa-zișii turnători de pușcărie – adică oameni care stăteau la dispoziția gardienilor și a personalului pușcării, în special la îndemâna securistului pușcării – erau aproape toți recrutați dintre intelectuali. Se putea avea încredere în deținuții de drept comun, în borfași, în hoți, în

Criminali, care nu trădau niciodată. La deținuții de drept comun este o lege nescrisă, are îndreptățeste sancționarea imediată, chiar prin înjunghiere, a turnătorilor. Printre ei nu existau turnători, în schimb la „politici” nu se ducea lipsă de turnători recrutați dintre

intelectuali. Am avut ca turnători descoperiți pe un fost prefect legionar, pe un preot cu grad de iconom stavrofor, oameni cu anumite studii, chiar oameni politici se pretau la a se transforma în informatori ai organelor represive din închisoare în schimbul unui polonic de mâncare.

Foamea a făcut ravagii extraordinare, îmi aduc aminte de șocul pe care l-am suferit în contact cu foștii demnitari ai regimului

Antonescu cu care am stat o perioadă, împreună, la Văcărești.

Ei erau aduși pentru judecarea recursului, eu eram în depozit între două trimiteri în judecată. Doi foști miniștri, cu gradul cel mai înalt în armată, generali, condamnați în procesul guvernului Antonescu, erau aduși pentru recurs. Având o situație definitivată, care le dădea calitatea de deținuți condamnați, ei aveau dreptul să primească un pachet de 5 kg.

Lunar, în timp ce eu fiind în cercetări nu aveam acest drept.

Ingeniozitatea deținuților reușise să aranjeze un duș, bineînțeles clandestin, confecționat dintr-o pâlnie de stropitoare pe care o sudaseră cu o țeavă, mă rog; erau mari meșteșugari. Instalația permitea să te speli cu apă rece, să faci eventual dușuri zilnice. Era o inovație, de care ne bucuram aproape toți.

Acești doi generali, mergeau pe rând la duș, dar în timp ce unul se dusă, celălalt, cu discreție, își scotea pachetul cu mâncare de sub boarfele proprii (deținuții aveau dreptul să primească în pachet zahăr, biscuiții cei mai ieftini, marmeladă și alte câteva alimente primare) și cu repezeală culegea vreo trei, patru cuburi de zahăr pe care le mânca, apoi își aranja la loc geamantanul și aștepta sosirea camaradului. La rândul lui și acesta proceda la fel în lipsa celuiilalt. La început eu trăsesem concluzia că uite, dom'le, el are de abia 5 kg. De alimente și își permite luxul să-și servească colegul, din puținul pe care-l primește. Cu timpul însă, spre surprinderea și indignarea mea, am constatat că-n lipsa camaradului, generalul respectiv fura din pachetul celuiilalt; era un furt reciproc! Atunci m-am gândit că oamenii ăștia, care au condus țara, care s-au fridicat pe vârful ierarhiei sociale, se pretează la asemenea gesturi care dovedesc meschinărie și lipsă de stăpânire. Când am făcut constatarea aceasta am fost foarte demoralizat, cu timpul însă, în cursul îndelungatei pușcării, pe care am suportat-o, am văzut lucruri și mai îngrozitoare.

Am văzut în primul rând la ce degradare poate duce o foame

prelungită. Oameni care, dacă n-ar fi făcut pușcărie, ar fi rămas în memoria opiniei publice ca niște caractere, ca niște oameni de ținută, și-au degradat în închisoare demnitatea în asemenea măsură încât au rămas în amintirea tuturor ca niște figuri deplorabile, care au dezonorat societatea în fruntea căreia s-au situat. Nu e bine să pomenești de nume. Face greșală acel care condamnă anumite manifestări, pentru că omul are și el, ca orice fel de material, o rezistență limitată.

Există un punct de rupere care pentru unii, ca la metalele mai rezistente, este îndepărtat, pentru alții este destul de apropiat.

Am văzut, spre uimirea mea, oameni pentru care punctul de rezistență era foarte apropiat și care capitulau la prima încercare mai dură. Concluzia este că e foarte riscant să tragi concluzii și mai ales este neuman să dai sentințe asupra comportării oamenilor din pușcărie, într-adevăr foamea a făcut ravagii deosebite. Am văzut oameni degradați de maniera de a fura alimente și trebuie scuzați când te gândești că o înfometare îndelungată schimbă cu totul modul de comportare al unor oameni care în condiții normale s-ar fi dovedit din toate punctele de vedere onorabili.

Să revenim la...

V. A.: Vreau să vă mai pun o problemă, într-un fel, în închisorile comuniste din 1950 se afla reprezentată întreaga clasă politică, ca și înalți prelați din epoca interbelică, dar erau, laolaltă, și comuniști, ilegaliști comuniști, deci legionari, țărâniști, liberali, de asemenea slujitori ai diverselor confesiuni: ortodocși, greco-catolici, catolici, rabini etc. Din cauza mizeriei materiale în care trebuia să conviețuiască această lume s-a ajuns la o omogenizare a ei?

C. C.: Nu. S-a păstrat această lume mai mult în grupuri izolate...

V. A.: Evident, acolo unde se trăia în comun.

C. C.: Sigur, vorbesc de închisorile în comun. Din nefericire, eu nu am stat prea mult în închisorile comune și traiul în comun, atâta cât am avut parte, nu mi-a lăsat impresii foarte dezagreabile, însă mai cu seamă în ultima perioadă a pușcăriei, în cei 8 ani de zile de izolare, au fost groaznici din toate punctele de vedere. Era un timp pentru care trebuia să cauți preocupări, să-ți umpli golul ăsta infernal cu fel de fel de probleme; jinduiam după detențiunea în comun. Desigur, detențiunea mea în comun avea dezavantajele ei, dar și unele avantaje, în pușcăriile în comun se practica sistemul lecțiilor de limbi străine, a

introducerii în literatură, se istoriseau

Romane, se făceau speculații filosofice. Au fost deținuți de drept comun fără cultură, oameni simpli – muncitori, țărani – care au învățat atâta filosofic încât bietul profesor Ioan

Petrovici, spunea în glumă, dar nu fără oarecare grad de seriozitate, că el ar putea – după doi ani de prelegeri pe care le ținea în cadrul pușcăriei în comun – să le dea licență în filosofic. Au fost deținuți de drept comun, care intraseră în închisoare aproape analfabeți și care au devenit buni vorbitori de limbă engleză sau de limbă franceză. Am cunoscut un hoț de meserie, care avea la activul lui 14 condamnări pentru furt din buzunare și care ajunsese la nivelul unui doctor în epistemologie; creierul lui de om nativ inteligent, care era complet virgin, înregistrase cu abilitate toate conferințele pe care le auzise și era în stare, la rândul lui, să țină conferințe de istorie a metafizicii. Au fost o serie de fenomene interesante. Solidaritatea de închisoare, pe care o manifestau deținuții de drept comun, m-a impresionat, în schimb, prin unele abateri de conduită morală, unii deținuți politici, ajunși la capătul puterilor lor de rezistență, au făcut o figură detestabilă. Acum, ca să-i luăm pe Categori, după opinia mea, cea mai bună comportare au avut-o preoții greco-catolici. În rândul lor n-au existat fisuri, n-au existat exemplare de oameni cu ținută nedemnă, de oameni care s-ar fi făcut vinovați față de etica pe care trebuie se păstreze omul în împrejurări grele.

Oamenii ăștia erau înzestrați și cu un curaj care îi determina să țină zilnic predici și să caute să instruiască religios pe semenii lor din pușcărie.

Acum mă duc la extrema cealaltă. Au dovedit o comportare condamnabilă, chiar și unii ofițeri și unii preoți ortodocși. Din grupul de legionari înrăiți, s-au recrutat foarte mulți delatori, care erau utilizați de administrația penitenciarelor și, în special, de ofițerul politic, pentru spionarea tuturor manifestărilor din închisoare.

V. A.: Închisoarea avea un ofițer politic, un politruc?

C. C.: Toate închisorile aveau politruc.

V. A.: Și ce sarcină avea politrucul, să vă reeduce?

C. C.: Nu, nu începuse reeducarea. Avea sarcina să înregistreze starea de spirit a deținuților, să facă eventuale planuri de înfrângere a rezistenței și a protestelor care se puneau la cale, fiindcă, de multe ori, constrânși de hrana cu totul insuficientă, de furturile de hrană pe care

le făceau administratorii penitenciarelor, lumea înnebunită de foame, era dispusă și pregătită să facă demonstrații de protest.

Plănuirea acestor demonstrații erau dezamorsate înainte de

A fi aduse la îndeplinire, datorită turnătorilor pe care le făceau anumiți deținuți, care erau în directă legătură cu politrucul închisorii și cu administrația pușcăriei. Paznicii, dacă erau în stare să fie înțelegători cu deținuții de drept comun, în privința noastră manifestau o severitate lipsită de orice îngăduință.

S-a suferit mult de pe urma acestui comportament caracterizat prin acțiuni violente și prin umilirea deținuților politici.

V. A.: La arestarea lor unii erau studenți, alții abia terminaseră facultatea. Credeți că s-a petrecut o modificare a psihologiei lor, anii aceștia de pușcărie au modificat gândirea lor?

C. C.: Sunt convins că au lăsat urme.

V. A.: În ce sens?

C. C.: Pentru unii printr-o duritate pe care n-o aveau înainte de pușcărie. Au fost exacerbate tendințele de răzbunare. Au fost foarte puțini cei care au scăpat de pornirile oarecum justificate împotriva torționarilor. Apoi, ca urmare a foamei de care au suferit toți deținuții politici, ei au rămas cu o psihoză a foamei. Mulți s-au eliberat de ea, alții însă au rămas până la sfârșitul vieții sub presiunea ei. Am cunoscut oameni, care până la moarte, vădeau o manie care se manifesta ridicol, prin încărcarea farfuriei cu alimente, o cantitate care depășea capacitatea lor de îngurgitare. Dădeau dovadă de o lăcomie care nu putea fi potolită. Practicau un exces de alimentație prin imposibilitatea de a rezista în fața unui platou de mâncare, sau în fața unui paner cu fructe. Sigur că au fost mulți care au reușit să-și înfrâneze această psihoză, care m-a persecutat și pe mine, vreun an de zile, după eliberarea din închisoare. Din fericire am scăpat de această psihoză.

O foamete din aceasta care îți creează o stare de excitație permanentă și de insaturație, chiar după ce ai mâncat mai mult decât trebuie, se menține în continuare și te împinge din nou la alimentație.

– V. A.: Filosoful Petre Țuțea, mi-a făcut această mărturisire, de exemplu, că e persecutat de o...

C. C.: Bietul Țuțea în pușcărie era un spiritualizat. Pe nopțile cu lună era obsedat de ideea că luna aceea invocă o mămăligă, pe care ar vrea s-o mănânce. Era înfometat de lună.

A fost groaznică foametea, închipuiți-vă ca ani de zile să fii hrănit cu 4 – 500 de calorii, lipsite și acelea complet de vitamine, de lipide. Eu am trecut printr-o experiență, care putea să se termine cu moartea mea. În prima zi de după ieșirea din pușcărie am mâncat macaroane, cumpărate de la o prăvălie sătească, găsite în domiciliul obligatoriu din comuna în care

Am fost trimis. Având ceva bani asupra mea am cumpărat un pachet de macaroane și 1 litru de ulei. Nu știam că macaroanele trebuie fierte în apă și le-a prăjit în ulei. S-au întărit ca niște bare de fier și n-au mai putut fi mâncate, mai ales că la ora aceea dantura mea era așa de flexibilă încât puteam să-mi ating cu dantura superioară nasul. Gingiile își pierduseră complet rezistența și dovedeau o elasticitate de cauciuc. Sigur că n-am fost în stare să mănânc nicio macaroană friptă în ulei, dar am băut o jumătate de litru de ulei prăjit și n-am avut nici măcar un deranj de stomac.

A venit a treia zi la mine, mama mea, care s-a instalat definitiv lajnine în domiciliul obligatoriu.

V. A.: În ce comună ați fost trimis?

C. C.: În comuna Rubla, între Viziru și Însurăței.

V. A.: Acesta a fost un sat nou creat?

C. C.: Da, nu existase înainte și a fost apoi demolat în întregime. Vatra noului sat a fost redată Bărăganului, casele fiind dărâmate. Erau case de pământ, făcute de cei cu domiciliul obligatoriu, care la început au fost șvabii aduși de pe frontiera cu Iugoslavia.

V. A.: Vreau să insistăm asupra modificărilor în plan psihologic al celor ce au ieșit din pușcărie. De exemplu, după ce ați ieșit, după 18 ani de pușcărie, ați simțit că sunteți mai puțin încrezător în oameni decât înainte?

C. C.: Nu, nu mi-am pierdut încrederea în oameni și foarte curios, nu am fost persecutat niciodată de sentimentul răzbunării.

V. A.: Da, acesta este un lucru surprinzător.

C. C.: De pildă i-am întâlnit pe unul dintre torționari, pe fostul director al celei mai severe pușcării care era cea din

Râmnicu Sărat. Nu l-am recunoscut, m-a recunoscut el. A venit și mi s-a adresat, zâmbind: „Domnule Coposu, îmi pare bine că vă întâlnesc, sper că mă recunoașteți”. Zic „nu”, într-adevăr nu-l recunoscusem, căci eu îl văzusem îmbrăcat numai în uniformă de colonel. De data aceasta era în civil și avea o figură de individ prosper.

Mi-aducea aminte de ceva, dar nu reușeam să-l identific. Zice: „Eu sunt fostul dumneavoastră director de închisoare de la Râmnicu Sărat”. Mi-am adus aminte imediat. Zice: „Nu se poate, domnule Coposu, ca eu care am avut atâția deținuți să vă recunosc, iar dumneavoastră care ați avut doar un singur director...”

V. A.: Avea și el dreptate!

C. C.: Am discutat foarte amiabil cu el, l-am întrebat cum se descurcă, se pensionase, avea o pensie de 6.000 lei, o ducea

Foarte bine, se îngrija de nepoți. Da, n-am avut nici cel mai mic sentiment de repulsie față de el, pentru că am socotit că omul acesta, cu inconștiența care-l caracteriza, a socotit că-și face datoria față de partid și de stat. Prin atitudinea lui de torționar; dictase împotriva mea o serie de pedepse care puteau să determine moartea mea în pușcărie, m-a condamnat la izolări, mi-a scos salteaua din cameră, obligându-mă să dorm pe gratiile de fier. În timpul perioadei de sancționare mi se dădea, la două zile doar o ceașcă de apă caldă cu o bucătică de turtoi și abia a treia zi demâncare.

Depindea pe ce perioadă se întinde pedeapsa, în timpul pedepsei erai depozitat de mantaua de pușcărie și bineînțeles de pătură și în timpul acesta, mai ales iarna, sufereai de un frig cumplit, care nu te lăsa să dormi. Foc nu aveam în celulă și sigur că aceste pedepse prelungite puteau să te scoată din circuit, în închisorile comuniste s-au făcut niște experiențe, care probabil că nu se vor mai putea repeta niciodată.

V. A.: Să sperăm!

C. C.: Nu cred că va mai reveni vreodată vreo epocă comunistă sau vreuna dirijată de criminali care să-i transforme pe oameni în cobai. Am constatat, prin propria mea experiență, ce fenomene se pot înregistra în pușcării datorită unei subnutriții prelungite și a efortului fizic supraomenesc care să fie prestat de deținuții politici. De pildă, pe Canalul

Dunăre-Marea Neagră, cunoscuți de-ai mei, din rândul deținuților politici, care erau obligați să presteze un efort deosebit, de care nu erau în stare, se prăbușeau. Norma unui deținut era de două ori mai mare decât norma stabilită de

Ministerul de Construcții. De exemplu la săpătura în cariera de piatră la care Ministerul de Construcții dădea norma de 3

Mc de piatră, norma impusă de pușcărie era de 6 m³, iar cei care

trebuiau s-o îndeplinească erau niște oameni secătuiți de vlagă, nealimentați, dominați de detențiunea prelungită.

Nerealizarea normei era pedepsită. Sancțiunea care se aplică imediat era carcera în timpul nopții și tăierea alimentației, înfometaji, cei pedepsiți mergeau a doua zi la muncă și după o noapte nedormită și nealimentați munceau și mai puțin, iar sancțiunea era aplicată în continuare. După trei, patru zile de nopți nedormite și de înfometare oamenii realizau norma.

Era cu totul inexplicabil. Lipsiți de puterea de a presta un efort muscular ei lucrau cu nervii sau, probabil, intervenea instinctul de conservare și de frica morții realizau o normă, care în mod normal nu putea fi îndeplinită. Acest supraefort.

Avea însă consecințe imediate. La Capul Midia, la lucrările grele, s-a constatat un fenomen neîntâlnit în practica medicală, o a patra paralizie, necunoscută în medicină. Paralizia de efort supraomenesc, care era aidoma, din punctul de vedere al simptomelor, cu paralizia cardiacă.

Adică pareza piciorului și a mâinii stângi, strâmbarea gurii, imposibilitatea de a vorbi, toate simptomele clasice paralizii era prezente la acești pacienți. Ei se prăbușeau în timpul muncii și paralizau. Toți care au fost atinși de această paralizie de supraefort și-au revenit după 3 – 4 luni de repaus, fără a mai prezenta sechele. Era o maladie necunoscută în medicină.

Un coleg de pușcărie, doctorul Ovidiu Munteanu – și el deținut – a făcut cercetări pe viu despre această paralizie necunoscută. A contribuit la progresul medicinei, prin stabilirea unei boli care era necunoscută, o maladie pe care n-a înregistrat-o niciun fel de tratat de medicină.

V. A.: Ușor, ușor, vom face elogiul pușcăriilor comuniste.

C. C.: Da. În al doilea rând, vreau să spun, că debarasat de tot balastul unei alimentații neraționale, după ani de zile de înfometare, deținutul politic se spiritualizează. Am trecut prin fenomenul acesta.

Când am ajuns la greutatea de 51 de kg.

V. A.: De la 114 kg.

C. C.: ... Da și de la înălțimea de 190 cm, aveam senzația că pot să zbor, eram eliberat de tot balastul, nu din punct de vedere fizic, care era lipsit de importanță, ci din punct de vedere intelectual. Era o senzație curioasă, o ușurință nemaipomenită de versificație, o

memorie proaspătă, care mă conducea pe firul amintirilor până la evenimente întâmplute la vârsta de 2 ani. Niciodată n-am reușit să depășesc obstacolul celor cinci ani de la care începea șirul amintirilor din copilărie. Am înregistrat însă niște întâmplări petrecute în prima copilărie, între vârsta de doi și cinci ani, pe care, la ieșirea din pușcărie, le-am verificat și mi-au fost confirmate de mama mea, că sunt autentice. Niciodată n-am avut nici timp și nici interes să mă gândesc atât de departe cum mi s-a întâmplat în izolarea celulei.

V. A.: Am observat la oameni de vârsta dumneavoastră, care au trecut prin pușcării, că într-adevăr au o memorie excepțională, pe care probabil că și-au exersat-o acolo, înseamnă că omul are niște limite de rezistență, nemaipomenite, nebănuite.

C. C.: Da. Există un proverb românesc: „Să nu dea

Domnu' omului cât poate duce”. Eu cred că rezistența din

Pușcărie a depășit orice limite și în ce privește suportarea bății, a frigului, a foametei, a mizeriei. Extraordinară e capacitatea de rezistență a omului. Aceste fenomene ar putea fi reconstituite prin niște studii, întemeiate pe mărturisirile oamenilor care au trăit aceste senzații cu totul inedite și necunoscute. Pentru că sper că pe viu nu se va mai repeta niciodată experiența aceasta, care a transformat pe deținuții politici în niște cobai, în orice caz, am înregistrat fenomene absolut de neînchipuit. Am văzut oameni care n-ar fi fost în stare să ridice 5 kg în halul de deteriorare fizică în care se prezentau și care pocniți de câteva ori cu biciul de la spate, ridicau bolovani de 30 de kg și-i încărcau în vagon.

V. A.: Probabil că așa s-au înălțat și piramidele faraonilor.

Mai devreme v-am întrebat dacă încrederea dumneavoastră în oameni a fost modificată de anii de pușcărie și mi-ați spus că nu. Sunt îndreptățit să cred că răspunsul este absolut adevărat pentru că la ieșirea din pușcărie, după un timp, ați fost preocupat practic de ideea continuității partidului dumneavoastră...

C. C.: Nu ne-am considerat desființați niciodată. Am continuat, bineînțeles în condițiile care se puteau atunci, să ne considerăm existenți politic și să milităm în clandestinitate, în calitate de partid care nu recunoaște desființarea abuzivă făcută prin prezența armatei sovietice.

V. A.: Dar nu numai atât, dumneavoastră ați făcut și demersuri la filiala Internațională creștin-democrată.

C. C.: Da, în 1987. Tot clandestin, în noaptea de 22

Decembrie 1989 am procedat la imprimarea primului apel către țară, de o manieră foarte puțin democratică, amenințându-i pe tipografi care refuzau să ne tipărească manifestul.

V. A.: Unde se întâmpla?

C. C.: La tipografia din strada Mitropolitul Nifon. Am intrat cinci înși și i-am obligat, pur și simplu, pe muncitorii din schimbul de noapte să tipărească manifestul, care a apărut în noaptea de 22 decembrie. Adică în timpul revoluției, în care proclamam intrarea în legalitate a PNT, căruia îi adăugasem definiția lui doctrinară de creștin-democrat, în urma adeziunii noastre la Internaționala creștin-democratică.

V. A.: Când s-a făcut această afiliere?

C. C.: în 1987, 2 februarie, cu ocazia vizitei în țara noastră, determinată de o misiune culturală, a vicepreședintelui

Internaționalei, întâmplător el avea o prietenă din studenție, româncă, și printre alte obiective a anunțat că vrea să-și

Viziteze vechea cunoștință. Vechea cunoștință m-a sesizat și mi-a asigurat o întâlnire clandestină cu vicepreședintele

Internaționalei.

Cu prilejul acesta, reușind să pătrund în apartamentul ei, după discuții prelungite cu vicepreședintele, oaspete din

Franța, m-am interesat dacă partidul nostru, care era desființat oficial, dar activa în clandestinitate, se poate afilia la

Internaționala creștin-democrată, întrucât statutul lui este întemeiat pe principiul moralei creștine, care de altfel, este unul dintre cele patru principii fundamentale ale partidului.

El s-a arătat foarte dispus să accepte afilierea noastră și mi-a luat un angajament scris de adeziune. La rugămintea mea a acceptat ca această adeziune să nu o facă publică, pentru a nu mă expune la o arestare imediată. A respectat cererea și a făcut publică adeziunea noastră, trei ani mai târziu, în 4

Februarie 1990, cu ocazia Congresului din 3 – 5 februarie '90, pe care l-a avut Internaționala la Bruxelles.

V. A.: Domnule președinte, înainte de căderea lui

Ceaușescu, la un moment dat, Securitatea română a intrat în mare alertă, pentru că posturile străine de radio anunțaseră existența PNT.

C. C.: Nu numai în 1987. Acțiunile de hăituire a

supraviețuitorilor din pușcărie, ai partidului nostru, au fost aproape permanente, în 1974 au fost descoperite unele întâlniri clandestine, care nu adunaseră mai mult de 20 – 25 de persoane, dintre vechii aderenți ai partidului nostru și s-a făcut o anchetă interminabilă care a durat doi ani, timp în care, fiecare dintre noi, am fost chemați aproape zilnic, la

Securitate. Intenția era de a ni se face un proces de complot împotriva siguranței statului. Până la urmă, dându-și seama că nu dispun de elemente suficiente au renunțat, dar și datorită faptului că unul dintre prietenii noștri, din păcate, a acceptat, sub presiune, rolul de informator și Securitatea l-a înzestrat cu microfoane pe care aveau să fie înregistrate discuțiile noastre.

V. A.: Și de ce nu s-au folosit de ele?

C. C.: Cred că n-aveau interes să facă un proces, care să demonstreze străinătății că există o acțiune masivă de contestare a puterii politice.

V. A.: Din interior.

C. C.: Pe de altă parte, din punct de vedere strict juridic, nu aveau elemente componente pentru încadrarea în complot.

V. A.: Poate mai aveau și un alt motiv, și anume că existența partidului dumneavoastră ar fi putut fi scânteia care

Să declanșeze o anumită mișcare de opoziție din interior.

C. C.: Ancheta aceasta m-a costat 50 – 60 de chemări la

Securitate. Uneori anchetele durau o zi întreagă. Eu eram atunci în slujbă și îmi venea invitația de la organele de

Securitate și pentru a justifica lipsa mea de la serviciu – lucram în construcții – invitația era ștampilată și se menționa pe ea că am fost reținut la Securitate până la ora cutare. A doua zi se repeta figura. Aveam un vraf întreg de invitații din acestea.

V. A.: Unde erați angajat în timpul acela?

C. C.: La o antrepriză de construcții, la Centrala de construcții-montaj a municipiului București. Am o serie întreagă de documente de natura aceasta, pe care le păstrez ca amintire. De pildă am 27 de procese-verbale de percheziție domiciliară cu specificarea amănunțită a materialului confiscat. Material care nu mi-a fost restituit niciodată, deși am făcut demersuri până la nivelul Comitetului Central, solicitând să mi se restituie măcar materialul care nu avea nicio contingentă cu Securitatea statului.

V. A.: Ați făcut demersurile acestea inclusiv în 1990?

C. C.: Nu. Până în 1988, ultima mea arestare a fost în 1988, când am fost reținut vreo 2 – 3 zile pentru o chestie legată de plecarea unuia în străinătate. A lui Horvath Guști. De multe ori am fost reținut câte o zi, două.

V. A.: Aceste anchete erau cuplate cu cercetările făcute împotriva domnului Carandino pentru memoriile sale, pentru volumul al II-lea?

C. C.: Nu.

V. A.: Era o treabă separată...

C. C.: Pentru aceasta nu am fost plictisit; mi s-a cerut o simplă declarație...

V. A.: Dacă ați citit sau nu memoriile?

C. C.: Fiindcă Carandino mi le dăduse ca să fac observații.

Și am făcut observații pe vreo trei coli, în care-i solicitam insistent ca să elimine din memorii niște pasaje inadmisibile, cum erau considerațiile privind sinuciderea dubioasă, contestabilă a lui Gheorghe Brătianu. Carandino a privit aceste memorii exclusiv din punct de vedere literar și nu a acceptat, cu toate insistențele mele, să rectifice anumite erori, pe care nu s-ar fi cuvenit să le conțină jurnalul lui. De ce? Fiindcă el avea o anumită situație în partid. Chiar și situația mea era prezentată eronat ca și o serie întreagă de prieteni din partid.

El, superficial, nu știa exact fiecare ce reprezintă...

V. A.: Totdeauna a fost un boem, un artist. Unii prieteni îl acuzau de lipsă de memorie, deși a trecut prin ani de

Pușcărie.

C. C.: Nu. Nu cred că era lipsit de memorie, ci o superficialitate care era împletită cu lirism. Zicea că importantă este impresia pe care o produce cartea asupra lectorului și nu are importanță adevărul istoric. „Bine, îi reproșam, dar nu ai voie să comiți niște erori, chiar dacă ele ar produce impact asupra cititorului”. „Nu, zicea, important este să impresionez pe lectorul cărții, restul nu mai are importanță, eu nu scriu carte de istorie, nici nu urmăresc corectitudinea datelor, adevărul istoric...”

V. A...

— Acuratețea...

C. C.: Greșeli de datare, greșeli de persoane, greșeli de funcții, și, în plus, evaluări cu totul eronate și niște concluzii pe care el le-a tras

recoltând informații pe căi ocolite, care nu puteau fi prezentate ca veridice, înainte de a fi confirmate

V. A.: Aveți dreptate. Așa este. Întrebarea pe care vreau să v-o pun acum e dacă în 1989 sau mai înainte, cineva din aripa să zicem, reformatoare a PCR, a contactat partidul dumneavoastră în perspectiva schimbărilor de regim politic în România?

C. C.: Nu.

V. A.: Niciodată?

C. C.: Niciodată. De altfel eu contest intenția de răsturnare a regimului lui Ceaușescu din partea așa-zișilor reformatori comuniști. Sunt absolut sigur, că nimeni n-a avut nici cel mai mic curaj să facă cel mai mic demers care să poată fi considerat complotist sau conspirativ.

V. A.: Dar „scrisoarea celor șase” semnată de Silviu Brucan și ceilalți?

C. C.: Această scrisoare era redactată în numele unor apărători ai doctrinei comuniste, nu împotriva comunismului ci pentru apărarea liniei ortodoxe a PCR, linie încălcată de către Ceaușescu. Este o diferență esențială, în realitate, acțiunea pomenită urmărirea reabilitarea comunismului, nu răsturnarea lui Ceaușescu. Era somat Ceaușescu să revină la linia ortodoxă a partidului, de la care se îndepărtase. Acești șase semnatari acționau în numele comunismului pe care, pretindeau ei, nu-l respectau cei de la conducerea țării.

V. A.: Nu era respectat de Ceaușescu și fusese chipurile respectat de Gheorghiu-Dej.

C. C.: Contest cu toată fermitatea că ar fi existat măcar o intenție de răsturnare a lui Ceaușescu. Erau toți niște lași

Ceea ce se pretinde acum că au făcut ei, unii generali comuniști sunt pur și simplu niște găselnițe ulterioare. De

Maniera de care pretend ei c-au acționat, am acționat și noi.

Ne-am întâlnit de atâtea ori dar, spre deosebire de acești preinși revoluționari, noi am fost arestați și anchetați de

Securitatea comunistă, cu învinuiri concrete că am urmărit răsturnarea ordinii în stat. Ei nici măcar nu au fost arestați.

Cine își poate închipui că Ceaușescu ar fi tolerat măcar existența unui început de complot?! îl lichida fără niciun fel de reticență.

Dacă pe noi ne-au arestat și ne-au anchetat luni de zile pentru niște întâlniri în care, într-adevăr, s-a discutat politică, s-au discutat perspective, pe ei, care ar fi încercat să pună la cale o lovitură

împotriva lui Ceaușescu, îi lichida fără niciun fel de milă. Eu afirm categoric că n-a existat niciodată, nici cea mai mică tentativă de complot din partea așa-zisilor comuniști reformatori. Ei au fost doar cei care au exploatat victoria revoluției tineretului român, care, într-adevăr, împins de o indignare și de o pornire care n-a putut fi stăvilită a determinat prăbușirea lui Ceaușescu. Apoi s-a făcut înscenarea criminală dintre 22 și 29 decembrie care avea obiectivul de a timora opinia publică, de a timora populația

Bucureștiului ca la adăpostul acestei temeri ei să poată manevra, cu ajutorul Securității, și să-și consolideze puterea pe care o confiscaseră de la tineretul revoluționar. fost o înscenare. Ei au operat în numele revoluției, fără să fi participat la ea. Eu am fost la mișcările de stradă și-n 21 și-n

22, nu numai eu, a ieșit toată familia mea și au ieșit toți prietenii mei de vârstă înaintată. Am fost prezenți în Piața

Palatului, ca și între Universitate și Intercontinental. Am văzut cu ochii mei șapte tineri care au căzut răpuși de gloanțe. Nu știu dacă erau morți sau vii, când au trecut cu tancurile peste ei în aripa dreaptă a Universității. Am văzut și am asistat – nu pot să zic că am participat – la această revoltă populară care era așa de pornită, încât cred că ar fi reușit chiar dacă mitralierele ar fi secerat 50.000 de oameni. Revoluția ar fi reușit oricum, pentru că în fața pornirii, plină de indignare, a opiniei publice, nici chiar mitralierele nu pot să reziste. S-a lansat lozinca că de când s-a inventat mitraliera, au dispărut revoluțiile. Nu-i adevărat. Dacă există o pornire nestăvilită împotriva unei nedreptăți strigătoare la cer, chiar dacă 50 de rânduri cad secerate de mitralieră, până la urmă se termină încărcătura mitralierei și valul de oameni protestatari copleșește pe asasini. De aceea am convingerea certă că a existat aici o revoluție, care a fost confiscată apoi printr-o înscenare. Vreau să mai adaug ceva. Acum lumea din Apus

Afirmă că nici n-a existat o revoluție, că a existat o lovitură de palat susținută de ruși. Lucru neadevărat. A existat o revoluție.

Această revoluție a fost câștigată de generația tânără, care a determinat fuga dictatorului și prăbușirea comunismului. Ce a urmat este o altă secvență. Ea a aparținut grupului de veleitari care, pentru a-și asigura și consolida puterea, a montat această oribilă înscenare, adică pretinsa luptă cu teroriștii, care a costat atâtea vieți. Povestea cu teroriștii este o invenție, în realitate, oamenii aceștia au avut cinismul

să pună armata să se împuște reciproc pentru a crea impresia unei rezistențe ceaușiste pe care ei, neocomuniștii, au lichidat-o. Prin această înscenare sângeroasă au vrut să fie legitimați ca salvatori ai revoluției. O minciună comunistă, ca multe altele. O minciună criminală.

Cap. VI:

<titlu>Punct și de la capăt?

Vartan Arachelian: Văd că o ținem dintr-o sărbătoare în alta. Am început această carte în seara zilei de 6 martie și am evocat atunci guvernul Groza, iar astăzi, duminică 19 mai, ați fost sărbătorit la sediul Partidului Național Țărănesc Creștin

— Democrat pentru cei 75 de ani pe care-i împliniți mâine. Mâine se împlinește și un an de la alegerile din '90, primele...

Corneliu Coposu: Ne încurcăm în sărbători.

V. A.: Da, avem multe sărbători și Parlamentul o ține și el într-una cu sărbătorile. S-ar zice că e un Parlament de duminică. Oricum cartea noastră trebuie să fie săvârșită cât mai curând deoarece editorul mi-a pus condiția ca ea să fie în jur de 200 de pagini. De aceea cred că ar trebui să vedem ce s-a întâmplat cu dumneavoastră, și cu partidul dumneavoastră, între 22 decembrie 1989 și 20 mai 1990, când au avut loc alegerile.

C. C.: În 22 decembrie, din fața spectacolului oribil, al unor tineri căzuți sub gloanțe, peste care veneau tancurile în viteză, m-am refugiat în cotul dinspre Facultatea de Geologie, unde era, față de traiectoria gloanțelor, unghi mort. Am stat acolo, m-am uitat în dreapta și-n stânga, erau refugiați o mulțime de oameni din fața gloanțelor și am făcut constatarea, desigur, umilitoare, pentru cei ascunși acolo, că toți cei puși la adăpost erau oameni maturi sau de o oarecare vârstă, în timp ce tinerii rămăseseră neclintii în fața gloanțelor ce continuau să suiere, izbindu-se de zidurile Universității.

După aceea am plecat la Televiziune. Când am ajuns, deși

Înăuntru se găseau prieteni de-ai noștri, unul din ei, astăzi secretar general al partidului nostru, i-a deschis chiar ușa domnului Iliescu, accesul în studio nu mai era permis pentru oricine. Se luaseră deja măsuri pentru interzicerea accesului la studioul nr. 4. Am trimis vorbă, prin mai multe persoane cunoscute, beneficiari de legitimație care le asigura accesul, că sunt acolo și că vreau să ajung la Iliescu, care intrase deja pe post. N-am reușit să pătrund înăuntru. I-am trimis un

bilet domnului Iliescu, la care nu a binevoit să-mi răspundă. Nu am insistat. Proclamația pe care am făcut-o noi noaptea nu am putut s-o citesc decât trei zile mai târziu. În acest timp am fost blocat la intrarea în Televiziune, care era împrejmuată de cordon militar, comandat de colonelul Oatu, dacă nu mă înșel, care era absolut refractar la toate insistențele de a lăsa pătrunderea în Televiziune. El prețuia că există pericolul exercitat de teroriști.

Inutil să mai spun că atunci metroul nu oprea în dreptul Televiziunii. Accesul în străzile învecinate era complet blocat de armată, care continua să tragă fără nicio noimă în imobilele din jurul Televiziunii sub motivarea că acolo s-ar ascunde teroriști.

Nimeni n-a văzut acolo nici teroriști vii, nici teroriști morți, nici teroriști răniți. Era perioada înscenării făcute de grupul de veleitari care voia să pună mâna pe putere, pentru a putea opera în voie și pentru a-și putea asigura de o manieră contractată colaborarea securității și a armatei; au găsit de cuviință să instaureze o perioadă de teroare, pentru ca lumea, astfel înspăimântată, să nu aibă altă preocupare, decât de a se păzi de gloanțele teroriștilor. După faza aceasta și după constituirea așa-zisului Consiliu al Frontului Salvării

Naționale am avut ocazia, în câteva rânduri, să stau de vorbă, în condiții amiabile, cu domnul Iliescu.

După ce am analizat situația în cadrul organizației noastre de partid, întrucât nu puteam ridica nicio excepție la programul anunțat de Consiliu, am spus că, dată fiind perioada de incertitudine, de confuzie, de dezorientare, prin care trece țara, este cazul ca toată lumea să fie solidară în jurul unui grup, care asigură tranziția de la revoluție la alegeri.

Angajamentul reprezentanți lor puterii politice provizorii că nu vor participa la alegeri, că se consideră un grup independent, al cărui obiectiv rămâne numai girarea puterii politice în intervalul dintre revoluție și alegeri, alegeri care urmau să se desfășoare cât mai curând, era la ora aceea ferm exprimat.

V. A.: Dacă-mi permiteți aș vrea să revin asupra evenimentelor din decembrie '89. Le considerați revoluție, lovitură de stat, sau este bine să spunem în continuare

„Evenimentele din decembrie 1989”?

C. C.: Părerea mea, absolut sinceră, pe care mi-am format-o și în timpul revoluției și pe care am urmărit-o pas de pas și după ea, este că

inițial aveam de-a face cu o revoluție, care pe urmă s-a desfășurat printr-o înscenare ce nu avea nimic comun cu revolta populației românești. Deci nu se poate contesta caracterul revoluționar al manifestărilor de pe 17, începute la Timișoara, și 22 decembrie, entuziasmul populației și pornirea absolut de neoprit cu care urmăreau răsturnarea comunismului. Toți participanții la aceste ieșiri în stradă s-au putut convinge de îndârjirea cu care populația

Bucureștilor – ca să nu mai vorbim de cea a Timișoarei, ca și din alte orașe – manifesta o pornire absolută împotriva regimului comunist.

Deci a fost vorba de o mișcare revoluționară care a operat până la alungarea lui Ceaușescu. Faza următoare a fost o înscenare, care a durat între 22 și 29 decembrie. Prin ea, așa cum am mai spus, se urmărea timorarea populației, pentru ca la adăpostul înfricoșării cetățenilor grupul care confiscase revoluția de la generația tânără să poată opera în culise pentru consolidarea puterii.

Aici mă îndepărtez de tezele occidentale, care pretind că n-a fost o revoluție, că a fost o lovitură de palat, precum și de cei care pretind că a fost o revoluție prelungită din care a emanat guvernul Consiliului Frontului Salvării Naționale.

V. A.: Cum socotiți afirmația făcută de Ceaușescu, după evenimentele de la Timișoara, despre ingerințele unor agenții internaționale în treburile interne ale țării?

C. C.: Eu nu le contest. Adică nu spun că n-ar fi fost posibil ca la Timișoara să fi intervenit și factori externi. Apoi, după fuga lui Ceaușescu, a fost tentativa de intervenție a vecinilor de la Răsărit care s-a și făcut publică, de a ne oferi asistență militară, care a fost refuzată de generalul Gușe. Era normal ca statele vecine să nu stea cu mâinile încrucișate într-un moment incandescent, de care depindea orientarea viitoare a României.

Este posibil să fi existat aceste intervenții sau încercări de intervenții, dar asta nu diminuează cu nimic frumusețea, entuziasmul și eroismul generației tinere, care a răsturnat dictatura comunistă.

V. A.: Cum ați considerat atunci și cum considerați acum Procesul și executarea soților Ceaușescu?

C. C.: Abominabilă. A fost o primă chestiune care a întunecat imaginea țării în străinătate. Nu știu în capul cui s-a născut această idee, dar încercarea de justificare a ei nu stă în picioare; este de

necrezut că ar fi existat o forță puternică, care să fi putut determina răsturnarea revoluției câștigată deja și care să-l fi putut salva pe Ceaușescu.

Cred că a fost un pretext. Nu se poate crede că încarce rât într-o cazarmă, apărută de armata română, să fi putut exista forțe militare care să-l despresureze și să-i elibereze pe dictatori. Cred că toate justificările au fost invenții, în orice caz, maniera în care s-a procedat și care a fost condamnată de toată lumea cu simț juridic și chiar doar cu bun simț – a produs o impresie penibilă. Totuși, trecându-se peste acest incident neplăcut și înjositor pentru concepția unor oameni care pretindeau că urmăresc instaurarea unui stat de drept trebuie să fac constatarea că simpatia de care s-a bucurat

România după reușita acestei revoluții a fost extraordinară.

Eu am avut ocazia să o sesizez în străinătate. Din coada statelor care ieșeau de sub dominația comunistă, noi am trecut pe primul loc și dacă nu aveam „norocul” ca puterea politică să încapă pe mâna unor oameni exclusiv grijulii doar pentru prelungirea puterii lor, noi puteam exploata această stare excepțională de simpatie cu care eram înconjurați și să rămânem în fruntea statelor care se lepădaseră de comunism.

Din păcate am fost din nou aruncați la urmă din cauza unor greșeli impardonabile, făcute de puterea politică provizorie.

V. A.: Credeți că în afară de unii fruntași politici ai zilei din România, au fost interesate de executarea rapidă a soților

Ceaușescu și puteri străine?

C. C.: Cred că nu. Părerea mea este că această execuție rapidă a urmărit, în primul rând, nu dezamorsarea pericolului

Securității sau al celor devotați lui Ceaușescu, ci amuțirea lui

Ceaușescu pentru a nu putea spune anumite lucruri supărătoare pentru unii. Acesta cred eu că a fost motivul. Felul în care s-a înscenat și desfășurat procesul a fost cu totul lipsit și de bun simț și de concepție juridică; înscenarea aceasta a lăsat un gust amar pentru toți dar mai cu seamă în Occident, unde ideea de justiție este comună tuturor cetățenilor. Simțul lor de democrație a fost violentat de această manieră.

V. A.: Și în sfârșit, ultima întrebare, înainte de a închide paranteza, ce rol credeți că a jucat Securitatea în evenimentele din decembrie?

C. C.: Opinia mea este că Securitatea – sau o parte din

Ea – a fost ostilă lui Ceaușescu și a profitat de prilejul ivit pentru a întoarce cu 180° ținuta sa. De altfel, eu pot să confirm că în anchetele din ultimii doi-trei ani, când am fost confruntat cu zeci de colonei anchetatori, parte din ei lăsau să se vadă o atitudine net ostilă familiei Ceaușescu și dictaturii. O parte dintre ei, care erau mai grijulii, încercau să ponteze o desprindere din angrenajul comunist, pentru a se putea preta la o atitudine cel puțin neutră față de ordinele categorice pe care le primeau. Existau însă și unii devotați. Din anchetele îndelungi pe care le-am avut mai tot timpul mi-am dat seama că există tendințe centrifugale în cadrul Securității. Nu știu dacă întâmplarea a făcut să fiu anchetat doar de grade înalte.

Am găsit nu numai oameni inteligenți, dar aș îndrăzni să-i calific pe unii și de bună-credință, care își făceau datoria, unii cu greutate, alții pur și simplu, încercând să transforme obligațiile lor represive în simple formalități și așteptând și ei, ca toată populația României, scadența unei prăbușiri sau a unei răsturnări.

De aceea cred că Securitatea sau o parte a ei, căci, desigur, nu se poate generaliza – a fost foarte bucuroasă de răsturnarea întâmplată la 22 decembrie și nu a avut de gând să se sacrifice, apărând dictatura care se prăbușise. Nu știu în ce măsură Securitatea s-a făcut vinovată de crimele din 21-22, ca și de cele de la Timișoara din 17. Dar, în orice caz, impresia mea este că nu Securitatea a fost cea care a tras.

V. A.: Am încheiat deci paranteza. Să ne întoarcem la raporturile în care v-ați aflat cu Consiliul provizoriu al F.S.N.

C. C.: Noi am dat și un comunicat că susținem declarația de principiu a F.S.N., că îndemnăm populația României la solidaritate pentru ca toți românii, strâns uniți, să ajute la trecerea peste momentul de criză cu care era confruntată țara.

Am acționat în sensul acesta, iar relațiile cu exponenții puterii politice erau foarte amiabile. Ba, mai mult, la cererea reprezentanților mai răsați ai acestui grup, care girau treburile publice, mi-am permis să le dau și unele sfaturi, foarte bine venite, cred, în legătură cu atitudinea pe care trebuiau s-o aibă față de evenimentele care se desfășurau.

De exemplu, după o manifestație revendicativă a unor elemente încă necunoscute, au intrat în panică. Mă găseam chiar în localul Președinției și mi-am exprimat opinia că nu trebuie să se cedeze la

niște presiuni exercitate de o stradă neidentificată, care nu știe ce vrea și care manifestă în iureșul determinat de schimbările de regim, în altă ordine de idei am spus că ar fi greșit dacă s-ar decreta scoaterea din lege a PCR

Sau să se reînființeze pedeapsa cu moartea. N-am fost ascultat, fiindcă oamenii de decizie intraseră în panică –, ei au proclamat niște decrete pe care au trebuit să le retragă a doua sau a treia zi. Aceeași atitudine obiectivă și binevoitoare am manifestat-o până la 23 ianuarie 1990.

V. A.: Aș vrea să rămânem puțin asupra momentului din 12 ianuarie. Atunci au fost formulate unele cereri foarte importante și s-a făcut promisiunea unui referendum asupra sortii pe care trebuie s-o aibă partidul comunist.

Nu considerați că vărsările de sânge de la București și Timișoara între 17 și 22 fiind dictate de conducerea PCR erau suficiente dovezi pentru scoaterea din legalitate a PCR? Mă gândesc că într-o situație oarecum similară mișcarea legionară a fost interzisă în 1941.

C. C: Aici concepția mea este puțin diferită. Aceste crime pot fi reproșate exponenților partidului, care aveau putere de decizie, și nu membrilor de partid care n-au fost consultați niciodată. Opinia mea este că într-un stat de drept, care se întemeiază pe concepție democratică, nu poți să vii cu interdicții de felul de a scoate din circulație o concepție politică. Concepțiile politice trebuie să se prezinte cu egale șanse în fața opiniei publice, singura chemată să opteze pentru una sau alta dintre ele. Ba, mai mult, noi avem tot interesul să ne confruntăm cu aberațiile pe care le cuprinde conceptul marxist-leninist și să denunțăm opiniei publice lipsa totală de conținut a programului comunist, pentru ca lumea convinsă de ineficiența, de absurditatea și de lipsa totală de logică a tuturor organizațiilor de tip comunist să se lecuiască pe vecie de acest flagel, flagel care, după părerea mea, a fost mai grav, pentru sud-estul Europei, decât al doilea război mondial. Din punct de vedere principial nu puteam fi de acord cu un decret pentru scoaterea din legalitate a comuniștilor.

V. A.: Atunci, domnule președinte, pot să vă pun o altă problemă în față. Considerați legală măsura luată de mareșalul Antonescu pentru a scoate în afara legii mișcarea legionară, din cauza puciului din ianuarie 1941?

C. C.: Aceea a fost o măsură de necesitate, pe care opinia publică a aprobat-o. De ce? Pentru că exista o tendință de anarhizare a vieții publice românești. Măsura nu putea fi luată împotriva unor lideri, care se puseseră la adăpost, plecând în

Germania. A fost o necesitate de moment. Să nu uităm că era vorba de o măsură luată de o dictatură militară și nu de o măsură luată de un stat de drept, cu concepții democratice.

V. A.: Și atunci credeți că măsura aceea mai este valabilă astăzi, când vrem să edificăm un stat de drept?

C. C.: Nu. Măsura poate fi justificată istoric, dar eu cred că mareșalul Antonescu, după ce lichidase rebeliunea legionară, nu era obligat să aducă decizia de desființare a unei concepții politice. Niciodată concepțiile politice nu pot fi desființate prin decrete.

V. A.: Să revenim la 23 ianuarie 1990.

C. C.: Am aflat cu surprindere că la 23 ianuarie 1990.

Consiliul FSN a hotărât, cu majoritate de voturi – o majoritate dubioasă, fiindcă la antrenarea ei n-aveau importanță decât vreo două, trei persoane, restul erau niște mameluci antrenați în vot, și care nu reprezentau nimic și nici nu aveau o concepție organizatorică sau programatică – transformarea în partid politic.

V. A...

— V-a surprins?

C. C.: M-a surprins. Cu câteva zile înainte, în niște discuții amiabile, domnul Iliescu mi-a spus că ei nu au nicio velleitate de guvernare, că vor să rămână înscriși în istorie prin maniera lor de a trece de la un regim dictatorial la un regim democratic.

Cu ocazia aceasta i-am spus: „Domnule, prin aceste măsuri, dumneavoastră reparați toate inadvertențele pentru care ați putea fi făcut vinovat pentru trecutul dumneavoastră și veți binemerita de la patrie”. Afirmatia aceasta de poziție neutră și de lipsă de orgoliu m-a impresionat plăcut, și chiar la un moment dat am spus. „Domnule Iliescu, dacă dumneavoastră sunteți gata de a vă pune pe poziția aceasta, noi suntem gata să vă oferim orice fel de poziție, după opțiunea dumneavoastră, chiar pe lista partidului nostru”. Am rămas foarte surprins, deci, când am aflat despre hotărârea FSN-ului de a deveni partid. „Bine, domnule, dar de ce nu vă respectați angajamentul?” – l-am întrebat. Spre uimirea mea mi s-a spus că ei nu și-au luat un asemenea angajament. Mai mult, au căutat să-mi

demonstreze, cu ajutorul unor fragmente de pe reportofon, că nu a fost vorba de așa ceva. Din iușteală însă nu apucaseră să taie de pe bandă decât angajamentul ferm că n-au de gând să facă politică și să participe la competiția electorală, dar rămăsese remarca mea prin care rezumam poziția lor. „În urma acestei declarații a dumneavoastră că nu vreți să faceți politică și nu vreți să vă transformați în partid politic...” ș.a.m.d.

V. A.: Iertați-mă, dar sunt surprins că ați putut crede că domnul Iliescu și nucleul de comandă al FSN nu vor participa în viața politică. Iată eu, care sunt doar gazetar, la sfârșitul

Anului 1989 am adresat o scrisoare deschisă, care a fost publicată în primul număr al „Liberalului”, în care ceream domnului Iliescu să rămână în afara luptei politice, să arbitreze trecerea spre democrație, desființarea PCR și împărțirea averii

PCR la noile partide care apăruseră. Eram convins că domnul

Iliescu va călca angajamentul pe care și-l făcuse public de a nu participa la alegeri. Ambițiile sale nu erau chiar atât de tănuite.

C. C.: Eu nu aveam elemente ca să trag concluzia pe care ați tras-o dumneavoastră. Să știți că n-a fost singura dată când am fost indus în eroare. La un interviu în care am fost solicitat să spun care cred că au fost greșelile pe care partidul nostru le-a făcut în perioada post-revoluționară, am menționat că prima greșeală a fost că am crezut în cuvântul unui om de care nu aveam motive să mă îndoiesc pentru că nu-l consideram ca făcând parte din clanul comuniștilor care mint în permanență, care mistifică adevărul.

V. A.: Da, dar doamna Doina Cornea a intuit chiar din primele zile...

C. C.: Da, a spus că nu-l cunoaște...

V. A.: Chiar pe postul de televiziune.

C. C.: Este adevărat. Am mai recunoscut atunci că a doua greșeală pe care am făcut-o e că m-am lăsat manevrat de un angajament în scris, pe care l-am luat cu Consiliul FSN, la 2

Februarie, și care a fost călcat apoi în picioare cu cinism de cealaltă parte contractantă. Pur și simplu ne-au răs în nas, au falsificat, prin interpretări tendențioase și neacoperite de conținutul angajamentului, clauzele care au fost stipulate, pentru a obține o majoritate zdrobitoare în noul mecanism care s-a creat atunci CPUN. La cererea noastră insistentă că nu se mai poate tolera în continuare

titulatura de Consiliu

FSN, depreciată prin nerespectarea angajamentului luat în fața națiunii și prin atitudinea reprezentanților ei, s-a acceptat atunci, fără nicio rezistență, titulatura de...

V. A.: Consiliu Provizoriu de Unitate Națională.

C. C.: Din nou am făcut o greșeală. Mai ales că de data aceasta eram avertizat de reaua credință a celeilalte părți contractante. Trebuia să mă gândesc la eventualele speculații ce puteau fi făcute și aceste speculații s-au făcut de următoarea manieră. S-a hotărât atunci, ca partidele deja înscrise în registrul tribunalului și care erau în număr de 33

Să delege câte 3 reprezentanți în noul organism, iar cealaltă jumătate a noului organism să fie lăsată la latitudinea așa-zisei emanații a revoluției, în această a doua jumătate a noii

Puteri politice, care se constituia atunci, urmau să intre reprezentanții minorităților naționale, reprezentanții ligilor studențești, reprezentanții sindicatelor și așa-zisele personalități care se evidențiaseră în revoluție. Această integrare nu a fost respectată și s-a negat contractarea ei.

Până aici nu era nimic grav, întrucât se stabilise principiul că toate hotărârile vor fi luate cu majoritate de două treimi.

Au făcut o socoteală aritmetică. Chiar dacă din reprezentanții celor 33 de partide vor fi unii care vor fi manevrați de FSN, nu vor putea întruni $2/3$ pentru a vota legi, fără asentimentul opoziției. Cum am fost înșelați? S-au mai inventat niște partide satelit, care au deranjat echilibrul, și în cele din urmă fesenistii au reușit să-și asigure o majoritate, care chiar dacă nu atingea $2/3$, totuși făcea acțiunile posibile. Lovitura de grație ni s-a dat când CPUN-ul a hotărât prin vot ca hotărârile să se ia nu cu o majoritate de două treimi ci cu o majoritate simplă.

În momentul acela, situația era pierdută.

Aceasta este o greșeală inadmisibilă pe care am făcut-o nu numai eu, ci și reprezentanții celorlalte partide politice.

V. A.: Și mai ales pentru o personalitate politică, care a mai suferit o asemenea păcăleală politică și cu 45 de ani în urmă.

C. C.: Sigur, aveam experiență. Eroarea a fost că am socotit că exponenții cu care stau de vorbă nu pot fi asimilați cu comuniștii; că metodele lor s-ar diferi de metodele practicate de staliniști și, în

general, de tot sistemul operațional al comuniștilor.

V. A.: Această chestiune, cu CPUN-ul, a apărut în urma unei mari manifestații inițiate și condusă de partidul dumneavoastră.

C. C: La 23 ianuarie am somat, de o manieră fermă, pe reprezentanții puterii constituite, putere provizorie, dar până atunci acceptată și susținută de noi, ca să renunțe la monopolul puterilor în stat, care era tolerat, fiindcă toată țara românească, fericită că a scăpat de dictatura comunistă și având certitudinea că a scăpat definitiv de cataclismul comunist, era de acord ca puterile în stat să fie exercitate de mâna de oameni care vor gira provizoriu treburile curente până la alegeri. Față de această somație a noastră, reprezentanții puterii politice s-au angajat, în mod solemn, că vor abandona monopolul puterilor politice. Am așteptat în 24, 25, 26 ianuarie, trei zile la rând, ca reprezentanții puterii politice să apară la televizor și să anunțe că, având în vedere

Schimbarea lor de atitudine și dorința de a intra în competiție cu partidele politice, ei renunță la monopolul puterii politice, urmând să găsească un sistem provizoriu de exercitare a acestor puteri. Nu s-a respectat acest angajament. Am urgentat prin repetate chemări telefonice. Cea din urmă, chiar din 26, cu avertismentul că dacă nu se vor pune în practică și nu se va executa angajamentul care trebuie luat, noi vom reclama, printr-o manifestație de stradă, îndeplinirea acestui angajament, întrucât nu s-a respectat promisiunea, am anunțat într-un mod absolut reglementar, prin primărie și prin organele de poliție, intenția noastră de a face o manifestație în ziua de duminică 28 ianuarie, lucru ce nu ne-a fost refuzat, în ziua de 28 ianuarie am făcut această manifestație, cu o largă participare, manifestație care, chiar așa cum a fost anunțată la televizor, în dimineața zilei prin reprezentanții noștri, avea drept obiectiv exclusiv, să forțăm abandonul monopolului puterilor politice, care era deținut de guvernanții provizorii.

Manifestanții au avut instrucțiuni categorice să nu utilizeze lozinci la adresa unor persoane și că obiectivul manifestației este cel anunțat țării la Televiziune și comunicat autorităților. De asemenea, că ei, manifestanții, să nu se apropie la mai puțin de 10 m de garda care împrejmuia palatul din Piața Victoriei și să manifesteze fără violență, în mod civilizat, pentru revendicarea obiectivului propus. Aceste cerințe au fost respectate, dar, este adevărat, pe parcurs s-au strecurat niște agenți provocatori. Ei au încercat un fel de agresiune, pe care

oamenii noștri de ordine au lichidat-o imediat, interzicând, în același timp manifestațiilor noștri să se alinieze la grupul acestor provocatori care mai târziu au început să spargă geamurile intrării dinspre partea stângă a palatului din Piața Victoriei.

Manifestația a decurs fără violență, în schimb FSN a mobilizat muncitori, după sistemul stalinist, folosit la începutul dictaturii comuniste, cu intenția vădită de a determina ciocniri între manifestații noștri și grupul de muncitori. Aceștia veneau înarmați cu răngi și cu tot felul de obiecte contondente. Se căuta un pretext de a motiva existența unei tentative de lovitură de stat.

Toate încercările de a se produce o confruntare între cele două tabere au eșuat. De altfel, numărul muncitorilor era destul de mic, iar numărul manifestațiilor era uriaș; noi am interzis să se răspundă la provocări. Manifestația s-a încheiat seara târziu, fără incidente?

V. A.: Ar fi interesant de evocat aici, ce s-a întâmplat în Spatele ușilor închise ale Puterii.

C.C.: Am primit informații că în noaptea de 27 spre 28

Ianuarie s-a operat la instigarea muncitorilor, dar nu în toate locurile cu succes. Am avut înregistrări pe casete cu agitațiile care s-au făcut în diverse întreprinderi industriale pentru o contra-manifestație dar nu toate incitățile au dus la rezultatele dorite de către FSN; mulți muncitori au refuzat, în cele din urmă au reușit să mobilizeze câteva sute de manifestați care s-au adunat duminică respectiv în Piața Banu Manta de unde au pornit spre Piața Victoriei...

V. A.: Întâmplător?

C. C.: Doamne sfinte! în apărarea puterii politice provizorii. Erau puțin numeroși față de numărul uriaș al manifestațiilor.

În seara zilei de duminică și în tot timpul nopții s-a trecut la instigarea populației, încercând să se demonstreze că acțiunea noastră reprezintă un pericol pentru destabilizare și o tentativă de lovitură de stat. Bineînțeles, nu exista niciun fel de temei obiectiv. Concomitent, în noaptea de 28 spre 29, s-a pregătit o contramanifestație. Ea s-a înjghebat la președinție, de unde a fost pusă în mișcare toată aparatul de propagandă comunistă, s-au inventat lozinci, care mai de care mai năstrușnice, și s-a organizat o contramanifestație care avea ca scop să intimideze opoziția.

V. A.: J→pentru luni, 29 ianuarie.

C.C.: într-adevăr, luni 29 ianuarie s-a produs această represiune

oficială împotriva noastră. Casa mea a fost asediată, agresată. Au adus muncitori, mulți în stare de ebrietate, care au început să țipe, să ne amenințe cu linșarea, în această situație a venit domnul prim-ministru Roman, împreună cu domnul Cazimir Ionescu, pretextând că vor să oprească indignarea opiniei publice împotriva noastră.

Bineînțeles că totul era o înscenare. La ora aceea, cei care lansaseră lozincile împotriva noastră și care erau total neinformați, mă acuzau că abia venisem din străinătate, cu buzunarele doldora de dolari ca să cumpăr țara, să-mi reiau moșiile și întreprinderile care mi-au fost confiscate. Fel de fel de lozinci absurde.

V. A.: De când nu mai fuseseți plecat din țară”?

C. C: Din 38.

V. A.: Din 1938!

C.C.: Ei bine, n-aveau de unde să știe adevărul, li se spusese doar că am venit de câteva zile din străinătate și că vreau să destabilizez situația. S-au lansat fel de fel de

Minciuni, prin care am fost acuzați direct de represiunea din 1907, de asasinarea muncitorilor ș.a.m.d.

V. A.: Care a fost sentimentul pe care l-ați trăit atunci, când ați văzut în ce hal puteți fi denigrat și calomniat?

C. C: Mai întâi m-am uitat la masa contestatarilor, care era formată din niște oameni iresponsabili, marginali, pe care îi strânseseră din cea mai periferică stare umană, pe care îi îmbătaseră și care țipau în neștire.

V. A.: „NOI MUNCIM, NU GÂNDIM”, „NU NE VINDEM ȚARA”!!!

C. C.: Erau fel de fel de lozinci absurde, la care nici nu se putea răspunde. Ba, la început, de bună credință, am invitat pe delegații lor să vină să ne spună ce doresc. Am aflat din gura lor că ei vor ca noi să nu destabilizăm țara, să nu o cumpărăm, pentru că ei țin la patrimoniul național, care este în primejdie de a fi vândut străinilor, că ei ne contestă fiindcă am asasinat muncitori, că există un grup de patrioți care vor să salveze țara iar noi ne opunem ș.a.m.d. Nu se putea discuta cu ei.

Cred că cei mai mulți din delegație erau turmentați.

Atunci a intervenit domnul prim-ministru ca să ne „salveze”.

Bineînțeles că în loc să ne salveze, a ieșit în balcon și a incitat mulțimea împotriva noastră, întâmplător, fiind aproape de domnul

Roman, l-am somat să spună că eu n-am fost în străinătate și că am participat activ la revoluție, lucru pe care dânsul a REFUZAT să-l spună, adăugând doar cu o jumătate de gură că nu toți fruntașii noștri au fost în străinătate.

În realitate nu se putea referi decât la o singură persoană care fusese în străinătate și nu la comitetul de conducere al partidului. Am fost îndemnat să plec, ca să scap de furia mulțimii, am refuzat categoric, în cele din urmă, la insistența domnului Roman, am acceptat să merg la Televiziune, pentru ca apariția noastră să liniștească lumea, pentru a feri țara de confruntări și de incidente grave. Din nou am fost păcălit, fiindcă toată înscenarea era pentru a se filma cum sunt salvat eu de un TAB, din fața mulțimii furioase, care era pornită împotriva acțiunii noastre.

V. A.: Nu vă rămâne decât să vă luați revanșa și atunci când se va mai duce, dacă se va mai duce domnul prim-ministru Roman la vreo întreprindere, să-l salvați din fața mulțimii!

C. C.: în cele din urmă am ajuns la Televiziune, unde să înregistrat o peliculă, urmând să fie transmisă la ora 5 după amiaza. Nu s-a transmis niciodată, înscenarea era vădită. De

Acolo, de la Televiziune, am fost invitat la domnul general

Militaru, ministrul apărării din acea vreme, care mi-a spus că îmi oferă protecție pentru a mă salva de furia mulțimii. Am refuzat categoric, spunând că nu concep așa ceva, că nu le-am cerut niciun moment să mă salveze, că nu am nevoie de salvare și am cerut să fiu imediat dus la locuința mea. Am găsit-o într-un hal de nedescris, după agresiunea pe care o comisese un grup de vreo 30 de măturători de stradă beți, care fuseseră transportați la locuința mea, să vocifereze, să spargă geamuri etc. Toată această contramanifestație de la

29 ianuarie, care fusese ticluită, avea obiectivul de a ne intimida. Nu a reușit.

Trebuie să menționez că în ziua de duminică, 28 ianuarie, când am ajuns în Piața Victoriei, am intrat foarte senin în palat, ca să le expun din nou ceea ce spusesem de dimineață la Televiziune, că nu mai au îndreptățirea de a păstra monopolul puterilor în stat și că somațiunea noastră este de a abandona acest monopol, reconstituindu-se exponenta puterii politice în România. Cu ocazia aceasta s-a recurs din nou la o înscenare. Am fost invitați la conducătorii puterii politice, în sala cu masă rotundă unde se instalase

Televiziunea. Domnul președinte a ținut un rechizitoriu împotriva „tendinței” noastre de „destabilizare”, având grijă însă ca să se taie legătura cu microfoanele din dreptul nostru, pentru ca opinia publică să afle numai așa-zisele acuzații care ni se aduc și nu replica noastră. Cu acest prilej a fost inventat și un comunicat fals, care se pretindea că l-am fi dat noi la

Rompres sau Agerpres, lucru care era cu totul de domeniul invenției; noi n-am dat niciun fel de declarații acestei agenții de presă, ci, în drum spre sala consiliului, acostat de gazetari francezi, am vorbit exclusiv în limba franceză, spunând că obiectivul nostru este de a obține abandonul monopolului puterilor politice de la un organism care, de la natura lui de girant al treburilor publice s-a transformat într-un simplu partid politic și, deci, nu mai are îndreptățirea de a exercita acest monopol. Falsul comunicat, așa cum a fost prezentat opiniei publice, a putut acredita intenția noastră de acaparare, prin violență, a puterii. Cu ocazia aceasta, bineînțeles, raporturile amiabile existente între exponenții puterii provizorii și opoziție au fost total rupte. Acest moment fierbinte, a fost depășit la 2 februarie, când, la apelul domnului Iliescu, partidele politice au răspuns pentru a face o încercare de restabilire a situației. Cu acest prilej au avut loc discuțiile de care am pomenit și din care opoziția a ieșit păcălită. Cred

Că aceasta a fost greșeala principală, care a determinat evoluția situației în cadrul lucrărilor CPUN-ului și a ceea ce s-a întâmplat mai târziu.

V. A.: Din acest moment s-a intrat pe o linie de confruntare între Putere, între cei care s-au autointitulat emanația revoluției, și partidul dumneavoastră. Mai mult, cotidianul dumneavoastră „Dreptatea”, poartă pe fronton însemnul „tribună de luptă împotriva comunismului”, fapt care a accentuat această atitudine foarte combativă a partidului dumneavoastră într-o țară în care erau aproape patru milioane de membri de partid.

C. C. – Aicea vreau să fac o precizare. Una dintre acuzațiile politice pe care ni le-au adus guvernanții de atunci a fost că am incitat populația, prin presa noastră la rebeliune și la luarea cu asalt a puterii. Bineînțeles că în graba mare și în precipitarea de care au dat dovadă exponenții puterii politice și de data aceasta au călcat în străchini, pentru că au uitat că prima apariție a gazetei noastre a fost în prima decadă a lunii februarie. Deci la 28 ianuarie nu aveam cum să incităm

populația prin presă, când accesul nostru la imprimăriile de stat era complet blocat. Această interdicție s-a menținut și mai târziu, încât noi nu am reușit să tipărim în țară nici măcar manifestele electorale din luna aprilie, și mai și, a trebuit să facem apel la prietenii noștri din Franța și Grecia pentru asta.

În tot acest timp s-a mințit în mod absolut revoltător, dar neexistând posibilitatea de a contracara aceste minciuni, ele au devenit credibile pentru o parte a opiniei publice românești.

A urmat perioada CPUN-ului, în care din nou s-a trișat, mai întâi cu proporționalitatea dintre reprezentanții partidelor politice și jumătatea rezervată vechiului consiliu al FSN, s-a trișat cu schimbarea luării hotărârilor prin vot majoritar, prin scoaterea din vigoare a clauzei care pretindea unor decrete

2/3 din voturi, inclusiv decretul Legii electorale. Nu s-a ținut seama de angajamentul solemn al puterii politice, ca Legea electorală, înainte de a fi pusă în vigoare, va trebui să aibă în mod obligatoriu acceptul partidelor politice istorice. Această clauză nu a fost respectată.

O caracteristică a atitudinii guvernamentale a fost obsesia permanentă că-și va pierde puterea. La fiecare manifestație benignă, care nu avea niciun accent de violență, acești exponenți ai guvernului s-au temut că își vor pierde puterea și au acționat într-un mod brutal, chiar, aș putea spune, lipsit complet de înțelepciune și de logică.

Probabil că anturajul fruntașilor FSN, care era compus din niște oameni total lipsiți de experiență politică și de echilibru moral, a fost cel care a determinat această reacție violentă împotriva opoziției.

De-a lungul tuturor evenimentelor care s-au perindat de la 23 decembrie '89 încoace, se observă, ca notă caracteristică, această panică în care au intrat factorii de decizie, cu ocazia unor evenimente care nu aveau caracter de primejdie sau un caracter de amenințare, dar, în panica în care au intrat, au recurs întotdeauna la măsuri absurde.

Una din măsurile absurde, poate cea mai gravă, a fost și chemarea minerilor în Capitală. Ca și celelalte măsuri anterioare, ca și celelalte înscenări, cu care acum puterea politică ne-a obișnuit, ea a aplicat catehismul stalinist cu foarte mare loialitate. Noua putere a repetat fidelitatea față de mijloacele de reprimare, cu care se făcuseră vestite guvernările staliniste, dovedind și lipsă de seriozitate, de

înțelepciune politică și de evoluare a consecințelor dezastruoase pe care recursul la violență le are asupra țării.

Ca să revin, de măsurile care s-au luat se fac răspunzători, bineînțeles, câțiva oameni. Țin să fac observația că oamenii aceștia nu erau dintre cei mai echilibrați și așa se explică abuzul pe care-l fac cu măsuri drastice inutile și care au repercusiuni grave asupra țării.

Repet, doar câțiva factori de decizie au fost cei care au imprimat conduita guvernului provizoriu în cursul evenimentelor pe care le-am înregistrat. Sigur că au fost și reacții contrare, nu toată lumea a fost de acord cu măsurile preconizate. Printre altele, Dumitru Mazilu s-a opus categoric contrademonstrației condusă de Dan Iosif, din „Banu Manta”.

La 28 ianuarie. Au fost și alte persoane care și-au manifestat dezaprobarea și unele dintre ele au tras chiar consecințe.

După decretarea, de către Consiliul FSN, a transformării

Frontului în partid sau formație politică, o seamă de personalități care făceau parte din conducerea Frontului au demisionat din acest organism, protestând astfel împotriva schimbării fundamentale a principiilor enunțate de Front și a atitudinii pe care el o adoptase inițial.

V. A.: Probabil că vă gândiți la Ana Blandiana, la Doina Cornea.

C. C.: La figurile reprezentative...

V. A.: Mihai Sora, da?

C. C.: Da... figurile reprezentative, de bună credință, care au fost însumate în Front, fără o consultare prealabilă, dar

Care au dat gir moral unui grup de veleitari, în care cei mai mulți erau complet necunoscuți.

V. A.: Și tot atunci a început o campanie uriașă de defăimare a adevăraților adversari ai comunismului din

România, oameni care, realmente, au suferit în perioada comunistă, pentru atitudinea lor tranșantă.

C. C.: A urmat o redresare a Frontului care, ca o primă măsură, a rechemat în activitate pe acei ofițeri de securitate ce fuseseră îndepărtați în primele zile post-revoluționare.

Aceștia au primit sarcina de a constitui servicii speciale.

Primul, pentru organizarea violenței, al doilea, pentru lansarea de calomnii împotriva opoziției sau al reprezentanților ei și pentru dezinformarea și intimidarea populației. Aceste servicii au acționat cu

un succes deosebit și în perioada alegerilor și mai continuă să funcționeze și astăzi. Sunt compuse din oameni de meserie, care, primind o directivă, știu cum s-o ducă la îndeplinire. Sigur că opinia publică românească, ruptă complet de realități, care nu cunoaște istoria națională, care era absolut străină de evoluția politică din România și de contactul cu lumea civilizată a fost o pradă ușoară pentru campania de calomnii. S-au inventat cele mai aberante minciuni, unele de-a dreptul ridicole, absolut toate defăimătoare, al căror obiectiv era să compromită personalitățile din rândurile opoziției care ieșiseră în relief.

Toată campania a fost bine susținută, având și o bază materială importantă, de propagandă; toate resursele financiare ale țării ca și averea uriașă a PCR, au slujit feseneului să-și organizeze, în perfecte condiții, campania de dezinformare și de derutare a opiniei publice din România.

V. A.: Cum vă explicați faptul de psihologie colectivă prin care majoritatea populației acceptă că domnul Iliescu a fost

tnmarginalizat de Ceaușescu, deși toată lumea românească știe că domnul Iliescu a deținut, după această dată, diverse funcții, ca prim-secretar la Iași, ca secretar cu propaganda la

Timișoara, ca ministru, după ce mai fusese în guvern ca ministru al tineretului? E evident că nu a fost, așa cum afirmă el, un marginalizat și un adversar al regimului Ceaușescu și, totuși, repet, majoritatea populației admite că Domnul Iliescu a fost persecutat de Ceaușescu și, în același timp, o acuză pe

Doina Cornea, bunăoară, care a fost un adversar temerar al regimului.

C. C.: S-a ridicat chiar la rangul de simbol al rezistenței anticomuniste din România!

V. A.: ...și acceptă tot felul de minciuni puse pe seama

Ei. De unde vine acest tratament cel puțin straniu? Nu cumva există o explicație mult mai gravă, care atinge o țară morală cum ar fi aceea că dintr-o anumită lașitate, se acceptă niște minciuni convenabile.

C. C.: Să știți că s-a lucrat cu o aparatură complexă, cu tot felul de mijloace, care frizează videșugul asiatic. Au fost trimise persoane cu legitimația Doinei Cornea, falsificată, pentru a crea diversiuni. Ele s-au dus prin comune, făcând propagandă împotriva României afirmând că

Doina Cornea ar vrea să-și recapete industriile sau latifundiile pierdute. Au fost sesizate persoane care s-au identificat în numele ei.

Sigur că această campanie a fost complet lipsită de loialitate, complet lipsită de fair-play și s-a abuzat de stadiul de opacitate, de necunoaștere al opiniei noastre publice, dar și de capacitatea extraordinară de recepționare a calomniilor pe care o are lumea neinformată, după 43 de ani de dictatură.

Au avut de-a face cu un teren, ca să zic așa, secătuit, care cerea să fie îmbibat cu apă. Acest teren secătuit, a recepționat, așa putea zice, chiar cu pasiune, toate calomniile care s-au inventat. Am auzit, despre mine, informația lansată din toate punctele îndepărtate ale țării că încercând să țin o cuvântare la o întrunire oarecare am fost în aceeași zi linșat la Sighetul

Maramureșului, și la Suceava, și la Constanța și la Craiova, și că sunt internat în spitalele respective, exact în aceeași zi și în aceleași condiții. Aceasta avea drept scop, bineînțeles, intimidarea opiniei publice.

După aceea s-au lansat știri alarmante, că am fost sesizat în județul Teleorman cu intenția de a-mi recăpăta latifundiile, în același timp am încercat să recuperez suprafețele întinse, pe care le-am posedat în județele din Ardeal, și în județe din

Moldova, întâmplarea a făcut că nu am avut niciodată și nu am nici acum măcar un în² de suprafață, ceea ce nu înseamnă că nu onorez cu admirația mea pe toți proprietarii de pământ și pe toți iubitorii de pământ. Dar, ce vreți, întâmplarea a făcut să nu am nicio proprietate, nici urbană, nici rurală.

Aceasta nu i-a împiedicat însă pe calomniatori să lanseze știrea că am avut moșii în aproape toate județe țării, că am avut sute de imobile, că am fost proprietarul unor industrii pe care vreau să le smulg din mâna clasei muncitoare și multe alte prăpăstii de soiul acesta. N-au lipsit nici denigrările de alt gen, asupra vieții mele intime, că am fost iubitul sau soțul

Doinei Cornea, că am fost colaborator și informator al

Securității lui Ceaușescu, Ba, unii iresponsabili, care aveau

Și situații în guvern, au lansat, spre justificarea acestor calomnii, minciuna că mi-a mers foarte bine pe timpul lui

Ceaușescu, că am deținut chiar roluri importante, ba unul dintre ei a avut năstrușnica idee să afirme că așa fi fost absolvent al Academiei

„Ștefan Gheorghiu”.

V. A.: Cred că nu v-ar fi stricat „Ștefan Gheorghiu” pentru că ați fi știut să acționați mai exact în fața comuniștilor. Un curs de „construcție de partid” v-ar fi prins bine.

C. C.: N-am făcut decât să zâmbesc la toate aberațiile acestea, trebuie să recunosc că au prins în opinia publică.

Foarte multă lume, fără să facă efortul de a verifica toate aceste minciuni, lansate de la centru către toate colțurile țării, printr-o aparatură complexă care era bună executantă de dezinformare a rămas cu impresia că „oamenii” aceștia au avut dreptate, cu atât mai mult cu cât afirmațiile lor erau susținute și de o presă care era creditată că nu poate să ospitalizeze minciuni chiar așa de sfruntate. Lumea a început acum să se dezmeticească. Realitatea este că în timpul campaniei electorale era foarte greu de dezmințit aceste zvonuri, care erau lansate de un aparat întreg, compus din mii de oameni, salariați de regim, care nu aveau altă ocupație decât să dezinformeze și să calomnieze.

Minciuna a fost una din armele de căpetenie, care a precedat campania electorală. La aceasta s-au adăugat violențele, amenințarea, starea de groază în care trăia opinia publică, care, odată cu recrudescența violenței, se vedea întoarsă în atmosfera de pe vremea dictaturii comuniste.

Această stare a determinat, de exemplu, intrarea în panică, în special, a populației rurale care se ferea să-și manifeste opțiunile politice, fiind sub permanenta amenințare a unor elemente marginale. Ele au reușit să împiedice complet contactul opoziției cu opinia publică de la sate. Datorită acestui fapt, în timpul alegerilor, foarte numeroase birouri electorale au organizat votarea fără prezența reprezentanților opoziției, a delegaților acestora – ei au fost pur și simplu scoși cu forța din centrele de vot. Votarea s-a făcut, exclusiv, în prezența președintelui și a biroului, numit cu grijă din cadrul aderenților FSN. Bineînțeles că rezultatele au fost comunicate telefonic, fără respectarea unui minim de formalități impuse de decretul Legii electorale, în multe localități rurale voturile nici n-au fost numărate.

V. A.: Partidul dumneavoastră, prin tradiție, a fost un partid de masă și în același timp și un partid de stânga în perioada interbelică.

C. C.: Centru – stânga.

V. A.: Acuma, probabil, pe eșichierul politic sunteți de

centru-dreapta.

C. C.: Da, că avem în stânga noastră o serie de formații, în orice caz, prin programul partidului nostru, față de situația politică interbelică, când eram la stânga centrului, acum în stânga noastră se înșiră o serie întreagă de partide cu o ideologie mai radicală, unele mergând chiar spre anarhie.

V. A.: Și tot prin tradiție, partidul dumneavoastră avea electoratul în Transilvania și în mediul rural.

C. C.: Rural, da.

V. A.: Ce s-a schimbat în perioada post-revoluționară, post-ceaușistă?

C. C.: Mai întâi s-a diminuat foarte mult numărul populației de la sate, mai apoi populația rurală a fost izolată complet de tentativa noastră de a lua contact cu ea. Personal, în 30 de zile de campanie electorală, n-am putut pătrunde decât în 3 comune. Deci, în timp de 30 de zile mi-a fost barată intrarea în comunele pe care voiam să le vizitez.

V. A.: Puteți să-mi dați un exemplu?

C. C.: Pot să vă dau câte vreți. Pentru că am fost rugat să colaborez cu poliția ca să-mi fie asigurată securitatea, anunțam din timp itinerariul, dar itinerariul acesta comunicat poliției ajungea imediat la conducerea Frontului care trimitea în întâmpinare echipele de șoc cu tractoare și cu camioane, exact cu o jumătate de oră înainte de sosirea mea în localitatea anunțată. Ele îmi barau accesul în comună, cu amenințări grave. Desigur că nu era să înfrunt cincizeci de ciomăgași care ne așteptau gata să distrugă mașina și eventual să mă linșeze. Renunțam, mergeam mai departe și din nou întâlneam echipele de șoc. V-am spus că am reușit în trei comune să fac întruniri electorale deoarece erau programate seara târziu, când componenții echipelor feseniste erau într-o stare de ebrietate care le făcea imposibilă orice intervenție;

Nu mai puteau să se miște sau să vorbească. Pentru încurajarea eroismului lor civic derbedeii erau aprovizionați din belșug cu băuturi alcoolice, pe lângă salariul pe care îl primeau. Menționez că ei au fost angajați special și proveneau dintre elementele marginale ale societății: țigani fără ocupație, deținuți de drept comun, care, la ieșirea lor din pușcărie, prin amnistia dată în preajma alegerilor, au fost angajați de manieră permanentă ca să constituie aceste echipe de

intimidare și de șoc, care aveau drept obiectiv să împiedice accesul opoziției, în special al partidului nostru, la țară.

Prin programul din anul 1936 noi am anunțat că nu suntem un partid de clasă, ci un partid de masă care urmărește armonia socială, care susține și respectă proprietatea particulară și care are, prin programul lui, reformele indicate pentru prosperitatea țării și pentru protejarea tuturor categoriilor sociale cu un sprijin special dat acelor categorii care fuseseră lipsite de posibilitatea afirmării în regimurile trecute. Programul nostru, care a fost adus la zi după revoluția din 22 decembrie 1989, cred că este cel mai indicat pentru a asigura o evoluție corespunzătoare a societății românești în cadrul armoniei sociale, eliminarea tuturor confruntărilor de natură etnică, religioasă a divergențelor artificiale între categoriile sociale. Programul nostru nu a putut fi afirmat, deoarece alegerile din 20 mai nu au avut un caracter de dispută programatică. Posibilitățile de afirmare ale programului au fost nule.

V. A.: Dacă e să ne referim la programul partidului dumneavoastră, ar trebui să vă întreb care a fost motivul pentru care afirmarea națională nu figurează în platforma unui partid, cum e al dumneavoastră, care a fost artizanul principal al Unirii Transilvaniei cu țara.

C. C.: Să știți că noi niciodată n-am fost excesivi în demonstrarea patriotismului nostru. Noi am păstrat în inimile noastre devotamentul patriotic și nu l-am afișat la colțurile de stradă cum fac patriotarii de circumstanță din zilele noastre. N-am supralicitat niciodată în patriotism, pentru că am considerat că este indecent să-l afirmi, să afirmi că ești bun român. Dar aceasta nu ne obligă să nu refuzăm lecțiile de patriotism date de anumiți români, în special de fostele slugi ale dictaturii comuniste, care, bineînțeles, nu au autoritatea morală să fluture drapelul patriotismului românesc, în orice caz, în anumite regiuni ale țării, unde există și populații minoritare, afirmarea acestui patriotism poate degenera într-o diversiune.

De altfel o asemenea diversiune se operează prin agitarea naționalismului românesc și prin dezinformarea organizată care pretinde că ar exista un pericol pentru integritatea teritoriilor românești. Acest soi de patriotism e demagogic și extrem de dăunător pentru că deturnează atenția de la pericolele reale ale mersului României spre democrație.

V. A.: Sunteți singurul șef de partid, dintre partidele mari, evident, care n-a fost ales în Parlament A fost de fapt nota de plată pentru combativitatea și comportamentul dumneavoastră?

C. C.: în județul în care am candidat erau stabilite, prin

Legea electorală, 5 locuri, în mod cu totul surprinzător, la repartizarea mandatelor s-a tăiat un mandat de la județul

Sălaj și s-a atribuit județului Prahova. De fapt s-a procedat de o manieră care a fost foarte greu de demonstrat în fața observatorilor străini, care nu puteau concepe asemenea manopere.

Exista o lege, mai bine zis un decret, care stabilea pentru fiecare județ un număr de candidați. Fără niciun fel de dispoziție legală, nici măcar un ordin sau un jurnal al

Consiliului de miniștri, s-a procedat cu totul abuziv, împărțindu-se mandatele după bunul plac al celor de la

Comisia electorală și astfel județul Sălaj, care avea repartizate

5 mandate, s-a pomenit lipsit de unul din mandate. Astfel se face că în prezent are numai 4 reprezentanți în Parlament, deși legea prevedea 5. A fost un abuz, evident. N-am regretat deloc nealegerea mea fiindcă nu aveam niciun fel de dorință de a popula acest parlament ridicol, nereprezentativ, care nu face cinste României.

V. A...

— Acum două zile, pe 17 mai, partidul dumneavoastră a marcat anul-care a trecut de la alegeri printr-un marș urmat de un miting, întâmplarea a făcut să nu fiu în București, să nu pot vedea nici la televizor măcar reportajul de la acest eveniment.

Aș vrea să-mi spuneți, amintindu-ne de valul acela de noroi, de denigrări, cu care a fost partidul și dumneavoastră, ca lider al acestui partid, asaltați în perioada preelectorală, cum ați fost primiți de populația Bucureștiului?

C. C.: Spre satisfacția noastră, de data aceasta am observat o afinență considerabilă venită din sânul opiniei publice spre partidul nostru. Nu a fost o surpriză pentru că în ultimele întâlniri pe care le-am avut la Bădăcin, la Cluj și la

Pitești, am observat o schimbare radicală de atitudine a populației față de noi.

La Pitești, de exemplu, ca să mă rezum numai la întâlnirea aceasta, sala mare a fost suprapopulată și atunci a trebuit să ieșim în stradă. Ceea ce mi s-a părut inedit, față de campania electorală și de

lunile care au precedat-o, a fost faptul că populația Piteștiului care, profitând de prima zi frumoasă de primăvară, era ieșită pe străzi, a întâmpinat pe frunțașii partidului nostru cu aclamații.

Datorită măsurilor luate de poliție, pentru a asigura ordinea, mașinile noastre au fost precedate de o mașină cu girofar a poliției, care a atras asupra noastră atenția mulțimii

Uriase de pe străzi, prin mijlocul căreia am trecut. Am fost ovaționați, am fost opriți de grupuri de fete și de doamne care ne-au oferit flori.

V. A.: Cum v-ați simțit?

C. C.: Am marcat o schimbare de atitudine. De data aceasta n-am fost întâmpinați cu fluierături, cu huiduieli, așa cum eram obișnuiți din campania electorală.

V. A.: Eu știu care este explicația, dar vreau să mi-o confirmați și dumneavoastră.

C. C.: Eu cred că lumea simplă a început să se dezmeticească, pentru că, fără îndoială, ea a înregistrat toate promisiunile demagogice care au fost făcute de exponenții puterii politice în perioada preelectorală, în timpul alegerilor și ulterior prin interviuri și declarații, prin aparițiile la

Televiziune ale factorilor de decizie. Oamenii și-au dat seama că toate promisiunile nu sunt decât păcăleli, că situația este gravă, că oamenii sunt în pragul lichidării poziției lor profesionale, foarte mulți sunt dați afară din serviciu, magazinele sunt goale, că toate promisiunile feseniste sunt minciuni, iar realitatea post-electorală e teribil de vitregă mai ales pentru păturile cele mai sărace – care sunt și cele mai numeroase – ale țării.

Cap. VII:

<titlu>Ieșirea din haos

Vartan Arachelian: Iată s-a împlinit un an de când funcționează guvernul Petre Roman și după cum am aflat din interviul pe care l-a dat Televiziunii, este un guvern cu rezultate istorice în aplicarea reformei „excepționale” – ca să-l citez pe domnul Roman – Prin actuala guvernare, ni s-a spus, s-a redus la jumătate termenul de desființare a economiei etatiste.

Consider că sunt niște afirmații absolut neîntemeiate, cele făcute de domnul Roman, în interviul de la Televiziune, dar oricum realitatea este că trăim într-un haos, iar după precizările domnului

Roman, într-un haos foarte bine dirijat.

Cum vedeți ieșirea din marasmul economic și moral în care se află România?

Corneliu Coposu: Cred că actualul guvern, care și-a dovedit în mod strălucit incapacitatea totală de a scoate țara din impas și din eșecul absolut al tuturor tentativelor lui de a urni din loc economia noastră și de a încerca o restructurare a ei, nu mai poate avea pretenția de a-și mai prelungi agonia în lipsă totală de soluții. Acest guvern n-a avut un program

Economic, nu a avut nici măcar o platformă. S-a întemeiat pe așa-zisa calitate de emanat al revoluției, o revoluție pe care a confiscat-o de la generația tânără, care a *realizat* prăbușirea comunismului; e! nu mai poate să facă față situației și ar fi trebuit de multă vreme să se retragă, urmând sfaturile pe care le-a primit chiar de la politologii proprii. Faptul că el se cramponează în continuare de guvernare dovedește că are o aviditate și o sete de putere care nu pot fi potolite, dar care nu este justificată prin nimic, nici prin programul pe care a încercat să-l realizeze, fără rezultat și nici prin perspectivele care i se pun în față. Prin urmare soluția ieșirii din impas este plecarea guvernului și instalarea unui guvern, după opinia noastră, un guvern neutru, de independenți, care să gireze afacerile curente până la asigurarea de alegeri libere. Rezultatul acestor alegeri ar urma să determine constituirea unui parlament care să aibă legitimitate și care să fie reprezentativ.

Actualul parlament este o adunătură de oameni nereprezentativi, un mozaic al cărui singur liant este un interes material de moment, care nu justifică existența lui.

Incapacitatea lui totală de a răspunde chemării în momentele grele prin care trece țara, a fost dovedită cu ocazia dezbaterei proiectelor de legi de importanță fundamentală pentru viitorul țării.

V. A.: Aș vrea să insistăm puțin asupra sorții guvernului

Roman. Dumneavoastră credeți că acest guvern ar părăsi la ora aceasta puterea în absența unor garanții de imunitate juridică?

C. C.: Sunt convins că în niciun fel de împrejurări nu ar fi dispus să părăsească puterea, decât ca efect al unor presiuni morale insuportabile. Nemulțumirea opiniei publice determinată de criza acută prin care trece țara, combinată cu protestele energice și cu grevele sindicatelor, sigur că vor pune capăt acestei guvernări, în lipsa

acestor presiuni deosebite nu văd cum acest guvern, care și-a dovedit dorința de a-și prelungi existența prin orice mijloace, ar părăsi puterea. Dar s-ar putea ivi ocazia ca acest guvern să nu mai poată suporta presiunile excesive, manifestațiile de stradă și paralizarea economiei prin grevele amenințătoare ale sindicatelor nemulțumite și în ipoteza aceasta nu ar avea altă soluție, decât să cedeze puterea unui guvern de tranziție, unui guvern neutru, care ar putea asigura alegeri libere. Fără îndoială că actualul guvern nu este în măsură să garanteze alegeri libere, pentru că, așa cum a dovedito în 20 mai 1990, ar fi dispus să fraudeze din nou și să mistifice alegerile. Nu se poate avea

Încredere în el. Mai cu seamă dacă ministerul de interne și ministerul de justiție nu ar fi neutralizate. Eu cred că pentru a asigura alegeri libere, țara ar avea nevoie de un guvern neutru, de tehnocrați și de reprezentanți supraveghetori ai alegerilor care ar trebui să se răspândească în timpul campaniei electorale în toate părțile țării. Ceea ce a reprezentat pentru alegerile trecute supraveghetorii veniți din străinătate a fost absolut inexpressiv pentru a asigura obiectivitatea alegerilor.

Repet, alegerile au fost viciate încă din campania electorală. Se putea prevedea, din timpul campaniei electorale, tendința opresivă a guvernului care urmărea anihilarea opoziției și obținerea de rezultate similare cu cele din timpul dictaturii lui Ceaușescu.

Este nevoie neapărat de observatori străini, în număr mare, care să fie prezenți în toate centrele de votare dar și de un guvern independent, care să dea o oarecare garanție că opțiunile opiniei publice vor fi respectate. Nu aş putea avea nici cea mai mică încredere în obiectivitatea, în seriozitatea și în onestitatea acestui guvern de a proceda la noi alegeri.

Chiar alegerile administrative, care sunt în perspectivă, trebuie să fie precedate, în mod obligatoriu, de desființarea structurilor administrative feseniste, care au înlocuit vechile structuri provizorii, cu alte structuri tot provizorii, dar de data aceasta ca o emanație a partidului de guvernământ.

Aceste alegeri administrative nu se pot desfășura mod logic, decât în niște condiții stabilite în prealabil. Iar una dintre condiții este desființarea structurilor administrative actuale, structuri provizorii, care sunt constituite tot pe schema vechilor administratori comuniști. Aceste structuri comuniste, împreună cu Securitatea, transformată în

SRI, nu sunt o garanție pentru alegeri libere, oneste.

V. A.: Discuția pe care o facem, care este ultima din această carte, are loc la începutul zilei de 1 iunie 1991. Fac această precizare pentru că poate foarte multe din prognozele pe care încercăm să le schițăm acum, vor fi, confirmate sau infirmate de viitorul imediat.

Cum vedeți viitorul imediat al României, domnule președinte?

C. C.: Eu cred că dacă nu vor interveni niște confruntări violente, violențe care nu sunt de dorit și care ne-ar împinge într-un nou haos, din punct de vedere politic și social, am putea evolua spre un stat de drept, spre instituțiile democratice, dacă s-ar respecta un minimum de practici

Politico-sociale așa cum sunt cunoscute în țările occidentale democratice. Dacă acest guvern, urmând sfaturile foarte serioase primite de la politologii lui proprii, ar găsi de cuvânt să se retragă și să nu-și prelungească guvernarea contestată de majoritatea opiniei publice, așa cum rezultă chiar din sondajele guvernului, sondaje care nu îndrăznesc să atribuie în momentul de față un procentaj mai mare de 30 la sută

Frontului, procentaj care cred că este exagerat, în trei, patru luni, după opinia mea acest procentaj se va evapora și alegerile viitoare administrative vor găsi partidul de guvernământ într-o pierdere totală de popularitate. Opinia publică care, fără îndoială, este în continuare dezinformată, a început însă să se dezmeticească, în toate întrunirile pe care le-am avut în ultima lună, am putut verifica pe viu această pierdere de popularitate a FSN și o adeziune masivă spre partidul nostru, în general se observă lesne o orientare spre partidele de opoziție, fie că este vorba de partidele istorice, fie că este vorba de Alianța Civică, în orice caz este o orientare spre opoziția democrată și o adversitate care nu mai este ascunsă. Nu cred că motivul acestei adversități este numai criza economică. Cred că unul din motivele principale este instaurarea minciunii la rang de dogmă de guvernare. Lumea românească a început să-și dea seama că a fost mințită și acest guvern nu se mai bucură de niciun pic de credibilitate.

La aceasta se mai adaugă și incapacitatea totală pe care o manifestă în administrarea treburilor publice și la falimentul pe care l-a demonstrat în încercarea de aplicare a propriului lui program, lucru ce a determinat nu numai o îndepărtare a opiniei publice de puterea politică actuală, dar chiar și o ostilitate, care nu se mai ascunde,

antipatie manifestata în toate ocaziile, în faimoasele fiefuri electorale ale FSN, unde înainte eram întâmpinți cu pietre și cu manifestații de ostilitate am fost primit cu flori și cu urale. Această pierdere totală de credit a guvernului este justificată de împrejurarea că opinia publică indusă în eroare de acțiunile de dezinformare și de calomnii, organizate în mod dirijat de puterea politică, FSN, guvernul și bineînțeles Securitatea, această dezinformare s-a spulberat pentru că lumea s-a dezmeticit, a sesizat toate metodele demagogice practicate de guvern, a sesizat incapacitatea guvernului de a traversa o perioadă de criză gravă. Opinia publică își caută orientarea în altă parte. Această orientare nu este încă stabilă, nu este încheată; opinia publică știe că nu mai vrea actualul FSN, nu se știe încă în ce direcție își va îndrepta însă opțiunile.

V. A.: E foarte important ce spuneți. Acest lucru mă face să vă pun o altă întrebare. Se vorbește foarte insistent că partidul pe care l-a emanat Vatra Românească și Partidul

România Mare sunt invenții ale FSN încă din anul trecut.

Puterea actuală știa că va pierde foarte mult din popularitate prin reforma aceasta haotică aplicată în economia românească și că oamenii care părăsesc baza electorală a FSN, se vor îndrepta, dacă nu în totalitate spre aceste două formațiuni extremiste, oricum în bună măsură. De altfel nu întâmplător a apărut acest curent naționalist, care este o diversiune clară pentru a abate atenția de la mizeria materială și morală în care se află poporul român. Ce părere aveți?

C. C.: Diversiunea la care se pretează actuala putere politică nu este o inovație. Totdeauna regimurile totalitariste recurg la diversiuni pentru a îndrepta în altă direcție atenția opiniei publice, obsedată de crizele politice, economice, sociale, morale, deși, aceste diversiuni, dacă sunt bine dirijate, sunt în măsură să inducă în eroare opinia publică.

De data aceasta, marele detașament de securitate, care se ocupă în mod special de lansarea de calomnii și de întreținere a campaniei de dezinformare a opiniei publice, a lansat, exacerbând ideea, artificială, existența unor primejdii acute care pasc Țara Românească și integritatea ei teritorială.

Fără îndoială că românul, în special din Transilvania, care a trecut prin experiența tragică a arbitrajului de la Viena, nu poate fi convins că pericolul dezintegrării frontierelor românești nu ar fi de

actualitate, în special lumea mai puțin informată și foarte sensibilă la ideea integrității teritoriale a

României, a independenței și suveranității ei poate fi ușor cucerită cu o acțiune de dezinformare care vizează tocmai aceste puncte sensibile ale patriotismului existent în fiecare cetățean, dar cu cât cetățenii sunt mai desprinși de realități și mai puțin cunoscători ai istoriei, mai puțin informați asupra perspectivelor cu care poate fi confruntată țara într-un viitor apropiat cu atât sunt mai dispuși spre a recepționa aceste false argumentări care propagă calomniile privind existența unui pericol real pentru frontierele țării. De aceea, nu în mod întâmplător, diversiunea a luat în atenție tocmai aceste puncte sensibile pentru opinia publică. Din nefericire diversiunea prinde teren.

Cu acțiunile de fals patriotism pe care chiar guvernul le alimentează, fără îndoială că toate mijloacele acestea ultranaționaliste, dăunătoare și prestigiului țării în străinătate și echilibrului și armoniei în interior, sunt de natură de a câștiga

Adepti în special din rândul opiniei publice mai puțin informate.

V. A.: Nu numai partidul dumneavoastră și dumneavoastră personal sunteți într-o creștere de popularitate deosebită în ultimele luni dar și regele Mihai. Întrebarea pe care v-o pun – nu pot să uit că ea e de fapt adresată unui om care a avut de suferit o condamnare de lezmajestate – e, ce părere aveți despre soluția regelui Mihai?

C. C.: Am sesizat, cu prilejul ultimelor mitinguri pe care le-am organizat pe tot cuprinsul țării – în Ardeal, în Oltenia, în Muntenia, în Moldova – că din inițiativa participanților la aceste mitinguri se aud la un moment dat lozinci promonarhiste. Ele exprimă dorința opiniei publice pentru restaurarea monarhiei. Consider că este un fenomen firesc.

Opinia publică românească, care a fost păcălită de lozincile demagogice ale actualei puteri politice, ale cărei insuccese sunt evidente, care nu mai pot fi camuflate, care sunt chiar recunoscute de oficialități, nu vede o altă soluție a ieșirii din impas decât prin restaurarea monarhiei. Să nu uităm că de această monarhie se leagă, pe de o parte, încrederea tradițională în națiune, pe de altă parte, certitudinea, că odată cu instaurarea monarhiei, va dispărea definitiv pericolul resurecției comunismului; nu se poate concepe într-o țară monarhică recrudescența partidului comunist. Nu știu în ce măsură

afirmațiile protagoniștilor vechiului partid comunist, reapărut pe scena politică românească, sunt reale, dar se fac afirmații îngrijorătoare despre numărul mare de aderenți pe care l-ar avea acest partid comunist, pornindu-se de la faptul că foarte multă lume recurge la constatarea că pe vremea vechiului partid comunist era mai bine decât acum.

Pe de altă parte opinia publică ajungând să se convingă că restructurarea economiei românești nu poate fi făcută fără ajutorul investițiilor străine, leagă mari nădejdi de prezența regelui Mihai în țară, prezență care ar fi de natură să atragă, odată cu încrederea opiniei publice internaționale, și investițiile străine indispensabile restructurării economiei românești. Cred că acestea sunt motivele determinante ale creșterii uriașe de popularitate a regelui și a tendințelor exprimate de opinia publică românească de a vedea restaurată monarhia. Aceste tendințe sunt sesizabile acum în toate ocaziile și întrunirile publice care se organizează în țară. Nu știu în ce măsură procentul de adeziune la teza dinastică poate fi apreciat, dar în orice caz se observă o tendință de sporire a prestigiului regelui și, din ce în ce mai mult, speranțele opiniei

Publice sunt legate de instituția monarhică.

Nu cred că este un efect exclusiv al crizei economice prin care trece țara, dar este și o inaderență a opiniei publice românești, o inaderență la experiențele care au făcut din poporul român un cobai pentru încercările nereușite ale puterii politice de a instaura aici o democrație de tip original.

Este indubitabil că tendințele guvernului s-au soldat cu un eșec. Eșec ce nu poate fi ascuns acum nici masei de oameni simpli care reacționează după propria ei intuiție. Sigur că această tendință e ușor de contracarat prin posibilitățile infinite de care dispune guvernul, care manipulează structurile administrative, care are la dispoziție Securitatea, restructurată

— Dacă nu cumva Securitatea are la dispoziție puterea politică

— În orice caz mijloacele de propagandă și de inducere în eroare a opiniei publice sunt multiple. Față de acestea opoziția, complet lipsită de zestrea logistică indispensabilă propagandei, de mijloace elementare de propagandă, trebuie să facă față monopolului hârtiei, al imprimeriilor, al difuzării de presă, tuturor șicanelor administrative de strangulare a propagandei și a presei; presă care,

chiar dacă aparent este liberă, este supusă totuși restricțiilor de ordin administrativ, cu o tendință evidentă de anihilare a opoziției. Cred că orientarea opiniei publice spre alte direcții decât cele dorite de actuala putere politică este destul de bine consolidată și va determina un eșec al guvernului și al FSN la următoarele alegeri. Bineînțeles, cu condiția ca aceste alegeri să nu fie manipulate și violentate de asemenea manieră încât să fie imposibilă verificarea opțiunilor populare.

V. A.: Într-o discuție pe care am avut-o cu mai mulți fruntași ai Alianței Civice am observat o anumită îngrijorare în privința alternativei monarhice, în general opoziția cred că se unește în jurul ideii de readucere a regelui în țară, de a reînoda firul brutal rupt în 1947, prin dictatul sovieticilor, prin guvernul comunist român.

Perspectivile aducerii regelui, care depinde de o amplă informare a opiniei publice, amână, de fapt, mi-au spus acești fruntași ai opoziției, apariția și dezvoltarea unor lideri politici.

Credeți că este o chestiune reală sau o falsă problemă?

C. C.: Nu cred că este o chestiune reală. După opinia mea noi n-avem acum nevoie de lideri politici. Și iată de ce. Liderii politici, în epoca de confuzie, sunt selectați după criterii lipsite complet de obiectivitate. Liderul politic recrutat după talent retoric, după prezentare mediatică la televiziune, nu-și are rolul în epoca de criză gravă prin care trece țara. Noi avem

Acum nevoie de economiști. Una din principalele vine ale actualului guvern este că a constituit o echipă lipsită de economiști într-o epocă în care cuvântul hotărâtor trebuie să-l aibă oamenii care sunt versați în probleme economice. De aceea și programul guvernului a fost absolut dezechilibrat, de aceea și punerea în aplicare a primelor măsuri, care trebuiau să determine trecerea noastră la economia de piață, au fost greșit concepute, fără a se respecta o protecție minimă care să facă suportabilă dificultatea inerentă trecerii spre liberalizarea prețurilor.

Liberalizarea prețurilor trebuia făcută concomitent cu liberalizarea salariilor și trebuia precedată, în mod obligatoriu, de crearea unor condiții de funcționare a legii cererii și ofertei, lucru la care guvernul, preocupat exclusiv de prelungirea puterii politice, nu s-a gândit. În orice caz, traumatismul economic de care suferă țara putea fi foarte bine evitat. Șocul produs de trecerea de la economia cea mai colectivizată din lume, care a fost economia românească, la o

economie de piață, care în mod obligatoriu trebuia făcută cu anumite sacrificii, cu anumite restricții, resimțite de toată populația, a produs la noi o durere insuportabilă și inacceptabilă pentru opinia publică. Salariile au rămas în urmă, prețurile s-au înzecit, lumea nu mai poate să-și procure obiecte de primă necesitate; începând cu proviziile alimentare, nu se mai găsește nimic pe piață, și vina principală pentru treaba aceasta o are lipsa de experiență și de prevedere a celor care au fost considerați unicate în momentul constituirii guvernului și care s-au dovedit a fi niște amatori, absolut lipsiți de intuiție și lipsiți de capacitatea de a pune în aplicare o măsură de liberalizare și o încercare de trecere la economia de piață, printr-o privatizare rațională, care depășea puterea lor de judecată, limitată la concepțiile marxist-leniniste.

Oameni cu asemenea concepții puteau foarte greu să fixeze scheletul unei organizații economice, menite să abandoneze colectivismul sever, riguros care a oprimat țara, iar aplicarea inabilă a măsurilor obligatorii pentru trecerea la economia de piață a produs niște șocuri inadmisibile, care, bineînțeles, au revoltat opinia publică și au determinat ostilitatea evidentă care se manifestă împotriva actualului guvern.

V. A.: Dar acest guvern, pe cât de inocent în aplicarea așa-zisei reforme economice, se dovedește în schimb foarte eficient în planul îmbogățirii membrilor săi. Presa independentă aduce foarte multe dovezi în acest sens. Asupra

Membrilor guvernului, și în general a celor care constituie puterea actuală, planează foarte multe suspiciuni. Pe de o parte ei sunt tributarii unei utopii economice, iar pe de altă parte sunt foarte eficienți în îmbogățirea personală.

De aceea, mă gândesc, că un viitor guvern și vreau să cred, că opoziția în foarte scurt timp va acceda la putere, va avea foarte mult de luptat împotriva unei oligarhii financiare care se naște astăzi. Va fi extrem de greu să scoți o economie din eșecul ei total și, în același timp, să faci operă de igienizare socială.

C. C.: Aveți perfectă dreptate.

V. A.: Lucrurile au devenit și mai complicate.

C. C.: Fără îndoială că acest guvern va lăsa o moștenire dezastruoasă.

Nu știu ce să cred! Să fi fost singurul obiectiv al acestui guvern,

crearea unei suprastructuri de oameni îmbogățiți în mod ilicit, sau pur și simplu acest guvern s-a ghidat după principiul: după mine potopul? Oricum măsurile care au fost luate cu așa-zisa privatizare, care în realitate nu este decât o scumpire inadmisibilă de prețuri și o tendință de îmbogățire a unor categorii care fac parte din lumea apropiată de puterii.

V. A.: Din clientele Frontului!

C. C.: Fără îndoială că acest guvern va lăsa o moștenire foarte grea. A avut șansa de a începe guvernarea în niște condiții excepționale, în momentul în care România se bucura de simpatia lumii întregi și în momentul în care existau toate condițiile, ca România, beneficiind de admirația lumii întregi pentru revoluția sângeroasă prin care a reușit să doboare comunismul, să aibă acces la ajutorul întregului Occident și să depășească, venind din urmă, toate statele care și-au scuturat jugul comunist înaintea noastră. Dacă momentul decembrie 1989 – ianuarie 1990 a fost foarte favorabil – noi fiind situați înaintea țărilor, care făcuseră o revoluție de catifea, fără victime și care se bucurau de simpatia opiniei publice pentru trecerea de la comunism la un început de democrație – am cedat între timp avantajul avut: la noi începutul de democrație nu s-a făcut, începutul de privatizare nu s-a făcut, iar toată guvernarea s-a limitat la niște aranjamente meschine, toată privatizarea este redusă la niște afaceri murdare care au început acum să fie etalate de presa independentă, iar măsurile adecvate pentru trecerea la economia de piață nu se văd. Țin să adaug că legea aceasta de privatizare o consider catastrofală pentru viitorul României.

Este ultima expresie a unor tendințe evidente de îmbogățire

A clientelei politice feseniste și de simulare a unei privatizări care în realitate nu va însemna decât îmbogățirea celor care se bucură de favorurile puterii politice. Este foarte greu de conceput cum va ieși din acest impas grav, un guvern viitor, care va trebui să facă eforturi pentru restaurarea instituțiilor democratice și pentru legiferarea unor măsuri adecvate pentru deschiderea drumului spre economia de piață.

Va trebui să trecem și prin acest impas și am încredere că alternativa pe care toate partidele de opoziție, în parte și împreună, pot să o ofere e mult superioară guvernului actual:

Un guvern care, repet, s-a dovedit a fi absolut lipsit de orice fel de perspectivă și de orice fel de tendințe reale de privatizare.

V. A.: Dacă la proxima ocazie, deci la alegerile viitoare, opoziția democratică ar veni la putere, cu ce ar trebui să înceapă guvernarea?

C. C.: Întâi cu abrogarea tuturor legilor reacționare aduse de puterea politică vreme de 45 de ani și cu amendarea serioasă, radicală a legilor care s-au adus pe timpul CPUN-ului și al actualului parlament, pe care noi îl socotim ilicit și nereprezentativ. După aceea primele legi ar trebui să se ocupe de privatizarea agriculturii, de scoaterea din proprietatea statului a terenurilor păstrate fără nicio justificare sub autoritatea și administrația sa, cu o lege autentică, valabilă, care să prezinte o schemă reală de privatizare și de depășire a sărăciei generale în care se găsește țara. Bineînțeles că liberalizarea prețurilor trebuie făcută. Este mai greu acum de suplinit golurile și racilele lăsate de guvern în ierarhizarea, măsurilor care trebuiau să determine începutul de privatizare.

Bineînțeles că trebuie desființate monopolurile de stat și aplicată treptat privatizarea în toate domeniile. Statul nu mai are ce să caute ca proprietar, nici în agricultură, nici în domeniul proprietății urbane, nici în comerț și nici în industrie. Există anumite compartimente care, obligatoriu trebuie să fie girate de stat, dar în afară de aceste domenii totul trebuie privatizat. Bineînțeles că pentru a fi eficientă această privatizare se presupune schimbarea dotei industriale de care dispune statul, zestre care suferă nu numai de uzură morală ci și de uzură fizică, de aici rezultă necesități de investiții mari, caresânt indispensabile pentru restructurarea noastră economică. Trebuie deschise larg porțile investițiilor străine și protejate aceste investiții, lucru pe care nu-l poate face decât un guvern care se bucură de credibilitate și stabilitate. Odată cu aceste investiții se va putea restructura

Economia, prin rentabilizarea industriei falimentare și prin lichidarea acelor departamente din industria națională care și-au dovedit ineficiența. Legea fondului funciar trebuie revizuită, trebuie restaurată situația din 1946.

Restituirea proprietăților confiscate de regimul comunist trebuie făcută integral și fără niciun fel de restricții. Trebuie să înceapă privatizarea bunurilor rurale, a fondurilor de comerț. Trebuie încurajate meseriile și trebuie create condiții adevărate pentru apariția unei concurențe particulare în epoca de tranziție, fără prezența monopolistă a statului, în toate domeniile productive. Legea

cererii și a ofertei va reglementa în scurtă vreme prețurile și va împiedica o exagerare a devalorizării și a creșterii prețurilor care sunt intangibile acum la nivelul actualelor salarii. Odată cu reglementarea pieții libere, se va ajunge și la stoparea inflației și eventual la convertibilitatea leului, o condiție pentru integrarea noastră în economia mondială.

V. A.: Guvernul Roman a anunțat că în toamnă, leul va fi convertibil. Cred că va fi din nou o lovitură foarte serioasă dată economiei românești.

C. C.: Convertibilitatea leului este o condiție absolut obligatorie, însă și ea trebuie făcută în anumite condiții. Nu poate fi făcută la nivelul actualei evoluții economice a țării.

V.A.: Involuție de fapt.

C. C.: Da. Productivitatea în toate întreprinderile a scăzut la mai mult de jumătate. Lumea nu lucrează pentru că nu vede nicio perspectivă apropiată de ieșire din impas, în condițiile acestei economii stă pe loc, industria se degradează și se poate ajunge la un faliment total, faliment din care nu poate fi scoasă țara nici măcar de investițiile străine în momentul în care vor fi orientate spre țara noastră.

V. A.: Și pentru că ați vorbit de investițiile străine aș vrea să vă spun un lucru. Puterea actuală face foarte mult caz de patriotismul ei, dar sunt cel puțin două fapte care dovedesc contrariul, în primul rând este chestiunea Basarabiei, în care n-a făcut nimic, și, în al doilea rând, este vorba de cramponarea de putere, deși puterea actuală știe că dacă se va încăpățâna să rămână la conducere, investițiile străine vor întârzia să vină, pentru că principala piedică, principalul obstacol pentru ca ele să fie orientate spre România, este chiar ea, actuala putere.

C. C. – Da. Adică lipsa ei de credibilitate.

V. A.: Puterea este conștientă de lipsa ei de credibilitate și totuși continuă să se cramponeze, punând interesul egoist deasupra celui național.

C. C.: Ea caută niște investiții minore, care să-i prelungească agonia și se mulțumește ca în mod provizoriu să încerce cu împrumuturi, cerșite în toată lumea, caută să suplinească nevoile acute ale populației, fără să se gândească la perspectivele economice viitoare.

Din. păcate, noi avem obligația de a schimba aproape integral, nu numai tehnologia noastră dar și zestrea noastră industrială, pentru că cele mai multe mașini și unelte cu care se lucrează în economia românească sunt de mult depășite.

Noi trebuie să afirmăm cu hotărâre și cu convingere, că avem muncitori buni, avem ingineri deosebit de înzestrați, avem oameni cu inițiativă, inventatori, oameni cu nivel superior în domeniile lor profesionale, dar care, în lipsă de aparatură, nu pot să facă față concurenței unui Occident cu tehnologie modernă, care lucrează cu mijloace absolut superioare, electronice, în timp ce noi am rămas la nivelul ciocanului și al nicovalei. Sunt convins că dacă tehnicienii români, începând cu muncitorii, până la specialiștii de înaltă ținută ar avea la îndemână posibilitățile occidentale de producție ar intra în concurență și am fi competitivi în toate domeniile productive, în condițiile actuale nu se poate pretinde de la niște oameni pe care nu-i încurajează nici măcar perspectivele, să facă față unei concurențe pe care Occidentul civilizat o face slujindu-se de tehnologie și aparatură ultrasofisticate.

V. A.: Parcă ne aflăm la un raliu automobilistic la care

Occidentul pilotează mașini de formula I iar românii aleargă cu trotinete. Cam aceasta-i diferența la ora actuală. Cred că felul în care se aplică această falsă reformă economică prelungește foarte mult perioada de tranziție, care, într-adevăr, o știm cu toții, este foarte dureroasă. Din păcate noi avem impresia că timpul nu lucrează deloc în favoarea noastră, nu ne apropie deloc de limanul spre care năzuim cu toții și tocmai din cauza actualei puteri care se consideră emanată de o revoluție și se pretinde reprezentativă pentru opțiunea politică a majorității.

C. C.: Se vedește, fără niciun fel de putere de contestare a realității, că nu există o tendință obiectivă și sinceră, de privatizare și democratizare. Tot ceea ce se face, se face la suprafață, pentru a demonstra oarecum Occidentului că noi ne-am angajat pe drumul contractat prin angajamentele noastre; în realitate totul se face de circumstanță, toate măsurile sunt de aparență, în fond batem pasul pe loc și nu încercăm nici măcar tendințele de democratizare care ar putea fi foarte ușor făcute, pentru a demonstra buna credință a

Puterii politice.

V. A.: Ce are de făcut opoziția pentru a scoate țara din această

înfundătură?

C. C.: Din păcate opoziția parlamentară s-a dovedit a fi ineficientă și ineficace.

V. A: Ca și opoziția extraparlamentară, pentru că puterea este atât de arogantă, încât nu este atentă deloc la vrerea ei.

C. C.: Este adevărat, dar vin anumite momente, în care totuși voința străzii se poate impune. De exemplu, dacă guvernul ar fi confruntat cu o grevă generală care ar paraliza industria țării în mod inevitabil guvernul va trebui să tragă consecințele.

V. A.: Deci acest rău ar fi spre binele țării.

C. C.: N-ar fi de dorit. Ar fi de dorit ca guvernul, care a sesizat perfect care este atmosfera în opinia publică, care este contestația masivă care se manifestă împotriva actualei conduceri, să tragă consecințele înainte de a se aștepta la confruntări care la un moment dat nu mai pot fi controlate și care ne-ar împinge într-un nou haos.

București, 6 martie – 25 iulie 1991

<coperta a IV-a>

Colecția Caractere

Vartan Arachelian: ...Cred că trebuie să ne întoarcem puțin în timp și vă cer să aveți amabilitatea să-mi vorbiți despre primul dumneavoastră contact cu politica. Când v-ați dat seama că printre multe alte lucruri din lumea celor maturi poate să intre în domeniul adolescenței politicul?

Corneliu Coposu: Cred că am intrat în politică, fiind foarte tânăr, fiind încă copil... N-aș putea preciza exact data la care m-am pomenit și eu ca făcând parte din rândurile Partidului Național, bănuiesc că a fost în jurul vârstei de 10 – 12 ani, când am început să-mi dau seama de evoluția situației politice și odată cu înaintarea în vârstă, pe la 14 – 15 ani, eram un luptător convins în rândurile Partidului Național... Începând cu anul 1937, vreme de 10 ani, până la arestarea mea și a lui Maniu, am fost permanent alături de Maniu. Din anul 1937 și până în 1940, când PNTJ era în ilegalitate, am fost secretarul permanent al lui Maniu, după 1940 am avansat în grad, primind titlul de secretar politic.

...Am fost arestat în 1947, având calitatea de secretar general adjunct al partidului și secretar al delegației permanente. Au urmat 17 ani și jumătate...

*

ISBN: 973 – 9577 – 5-x

</coperta a IV-a>

147 pag.